ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 36. Årgang . Nummer 4 . 1962

København 1963

ØKONOMI OG POLITIK

36. ÅRGANG . NR. 4 . 1962

INDHOLD

FINN FRIIS: FN og kolonistyrets afvikling..... 235
JOHANNES LAURSEN: Kongresvalget i U. S. A. 270
Den internationale økonomiske situation..... 276
Den danske økonomiske situation..... 291
Politisk kronik..... 298

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1963

FORFATTERNE

FINN FRIIS: Forfatter, cand polit. Medlem af Folkeforbundets sekretariat i Geneve 1923–40 og konsulent for udenrigsministeriet i FN-spørgsmål 1948–57. Har bl. a. skrevet: »De Forenede Nationer« udgivet af Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi i 1948.

JOHANNES LAURSEN: cand. polit., presseattache i New York.

Samtidig med dette hæfte udsendes gratis til abonnenterne den 4. bog i serien Internationale Studier:

OLE KARUP PEDERSEN: Afrikansk Nationalisme.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal, Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. P. NØRREGAARD RASMUSSEN, professor ANDERS ØLGAARD, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktør, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

Udsendt i boghandelen den 16. april 1963.

FN OG KOLONISTYRETS AFVIKLING

FINN FRIIS

Et af de mest bemærkelsesværdige træk i vor tids politiske udvikling er utvivlsomt den afvikling af kolonisystemet, der siden anden verdenskrig er foregået med stigende hast. Likvideringen af de sidste rester af det langvarige europæiske herredømme over store dele af Asien, Afrika og Latinamerika ser nu ud til at kunne afsluttes i løbet af en kort årrække.

Mange af de forventninger den offentlige mening rundt i verden i 1945 med større eller mindre optimisme stillede til de Forenede Nationer er ikke blevet opfyldt. Forskellige led af det internationale maskineri er enten ikke blevet benyttet eller er anvendt på en lidet effektiv måde. Men på det område vi nu taler om, er FNs maskineri derimod blevet anvendt i et omfang og i et tempo, som man sikkert ikke tænkte sig, da pagten blev til.

Nogle af de bestemmelser San Francisco-konferencen indsatte i FNs pagt viste, at det internationale samfund forstod, at det måtte interessere sig stærkere for koloniproblemerne og for kolonifolkenes velfærd, end tilfældet havde været inden andden verdenskrig.

Disse bestemmelser findes i tre kapitler (XI-XIII) med ikke mindre end 19 artikler, medens folkeforbundspagten nøjedes med en enkelt artikel (artikel 22).

FORMYNDERSKABSSYSTEMET

Kapitel XI indeholder en »*Erklæring angående ikke-selvstyrende områder*«, som vi senere skal komme tilbage til.

Pagtens kapitel XII og kapitel XIII omtaler det *mellemfolkelige formynderskabssystem,* der tænkes anvendt for visse lande. Pagten selv har ingen liste, men ifølge artikel 77 kan systemet efter særlig aftale i hvert enkelt tilfælde anvendes for 3 klasser af formynderskabsområder, nemlig:

a) Lande, der ved FNs oprettelse var under »mandat« i henhold til Folkeforbundspagten;

b) områder, som »fjendtlige stater« efter anden verdenskrig kom til at afstå (man tænkte vel nærmest på Japans og Italiens kolonier);

c) områder, der af en moderstat frivilligt måtte blive bragt ind under formynderskabssystemet.

Når man forudså den sidste mulighed, hang dette vel sammen med, at der i forskellige kredse, navnlig inden for det britiske og det australske arbejderparti, både før og under krigen var blevet fremsat forslag om internationalisering af hele kolonistyret. Bestemmelsen i pagten, som åbnede mulighed for en gradvis udvidelse af formynderskabssystemet, var en forholdsvis beskeden anerkendelse af disse tanker.

Formynderskabssystemet er tænkt som et midlertidigt stadium på vej til fuldt selvstyre eller selvstændighed, og de lande, der som *formynderskabsmagter* tager ansvar for et *formynderskabsområde,* skal samtidig med, at de virker for befolkningens velfærd, føre landet frem mod selvstyre og uafhængighed. De forenede Nationer skal have tilsyn med overholdelsen af pagtens bestemmelser og af de supplerende regler, der er fastsat i en *formynderskabsoverenskomst* for hvert enkelt område. Opgaven påhviler generalforsamlingen med bistand af *formynderskabsrådet* (Trusteeship Council). I praksis regnede man nok med, at det vigtigste arbejde ville blive gjort af rådet, men faktisk har generalforsamlingen hvert år haft en livlig debat om formynderskabsproblemerne og vedtaget et stort antal resolutioner, som ofte har været af en mere radikal natur end rådets egne beslutninger.

I visse henseender svarer formynderskabsrådet til Folkeforbundets mandatkommission, men der er dog vigtige forskelligheder. Medens mandatkommissionen bestod af særlig sagkyndige medlemmer, der ikke måtte være direkte afhængige af deres regeringer, består rådet af regeringsrepræsentanter, hvad der i det hele har givet forhandlingerne en mere politisk karakter. Alle formynderskabsmagter er repræsenteret i rådet og desuden et lige så stort antal lande, som ikke er formynderskabsmagter. For hvert område skal der indsendes en årsberetning, udarbejdet på grundlag af et meget udførligt spørgeskema. Rådet kan modtage klageskrifter (petitioner) både fra indbyggerne i formynderskabsområderne og fra andre kilder. Fra tid til anden kan det organisere inspektionsbesøg i områderne, hvad mandatkommissionen ikke havde ret til.

Hvilke områder er nu faktisk kommet under FN-formynderskab?

Af de lande, der i Folkeforbundets tid var *mandatområder,* var Iraq, Transjordan, Syrien og Libanon blevet selvstændige stater inden 1945. En væsentlig del af mandatlandet Palæstinas landområde tilfaldt i 1948 den nye stat Israel.

Den sydafrikanske Union, der var mandatmagt for *Sydvestafrika* tog i San Francisco forbehold, da der var tale om at overføre dette område til formynderskabssystemet; Unionen ønskede at indlemme det, og dette er faktisk sket. Hvert eneste år siden 1946 har generalforsamlingen haft langvarige og heftige debatter om Sydvestafrika og krævet, at det

skal stilles under formynderskab eller i hvert fald underkastes en effektiv international kontrol, der i det mindste svarer til mandatsystemets. På grund af Unionsregeringens hårdnakkede modstand er det hidtil ikke lykkedes at nå frem til en ordning, der imødekommer generalforsamlingens synspunkter. Sydvestafrika styres efter apartheid-politikens almindelige praksis, og generalforsamlingen, som ikke har opgivet sit standpunkt, er efterhånden blevet så forbitret på Unionsregeringen, at der nu kræves gennemførelse af sanktioner under én eller anden form.

Men i øvrigt blev der i 1946–47 afsluttet formynderskabsoverenskomster for alle de resterende mandatområder. Listen så den gang således ud:

Formynderskabsområde	*Formynderskabsstat*
Tanganyika	Storbritannien.
Britisk Kamerun	
Britisk Togoland	
Fransk Kamerun	Frankrig.
Fransk Togoland	
Ruanda-Urundi	Belgien.
Vest-Samoa	New Zealand.
New Guinea (den nordøstlige del med tilliggende øer)	Australien.
Nauru (en lille fosfatø i Stillehavet)	
Marshalløerne, Karolinerne og Marianerne (tidligere japansk mandat)	Amerikas Forenede Stater.

Foruden disse mandatområder er hidtil kun et enkelt land blevet bragt ind under formynderskabssystemet, nemlig den tidligere italienske koloni *Somaliland*. Som led i den ordning, FN i 1949 vedtog for de italienske koloniers fremtid, besluttede forsamlingen, at Somaliland skulle administreres af Italien som formynderskabsområde i 10 år og derefter blive uafhængigt.

I 1950 stod da i alt 11 områder under FNs tilsyn. Ingen havde vel ventet, at formynderskabet for de fleste af disse lande ville ophøre i løbet af få år, men faktisk er 8 af de 11 i tiden fra 1957 til 1962 enten blevet uafhængige eller efter eget ønske sluttet sammen med en af de nye selvstændige stater i Afrika.

Britisk Togoland forenedes efter en folkeafstemning med Guldkysten, da dette koloniområde i 1957 blev til den selvstændige stat Ghana. *Fransk Kamerun* og *Fransk Togoland* blev i 1960 selvstændige stater og derefter medlemmer af FN under navnene Cameroun og Togo. *Somaliland* blev selvstændigt samme år. I 1961 holdtes der folkeafstemning i *Britisk Kamerun*; den nordlige del blev derefter tilsluttet Nigeria, medens den sydlige del sluttedes sammen med Cameroun. I 1962 har *Tanganyika, Ruanda* (Rwanda) og *Urundi* (Burundi) samt *Vestsamoa* opnået selv-

stændighed, og de tre første er blevet medlemmer af FN, medens Vestsamoa foreløbig ikke har anmodet derom.

16 år efter oprettelsen af formynderskabssystemet, der på sit højdepunkt i 1950 omfattede 11 lande med et samlet folketal på over 20 millioner, er der nu kun tre områder tilbage: New Guinea (ca. 1,4 millioner indbyggere), de af USA administrerede Stillehavsøer (2141 øer, hvoraf kun 97 er beboede, med ca. 65.000 indbyggere) og Nauru (med godt 4000 indbyggere).

Man kan næppe vente, at disse områder snart vil opfylde forudsætningerne for at blive selvstændige, men i hvert fald er formynderskabsrådets virkefelt nu yderst begrænset. Der har ikke været alvorlig tale om nye formynderskabsoverenskomster, og det er i hvert fald ikke her, at den store kamp for kolonifolkenes frigørelse vil blive ført videre.

DE IKKE-SELVSTYRENDE OMRÅDER (KAPITEL XI)

En større nyhed end formynderskabssystemet, der var en revideret udgave af Folkeforbundets mandatsystem, er den almindelige erklæring om de ikke-selvstyrende områder, som findes i pagtens artikel 73. De stater, der administrerer sådanne områder, godkender den grundsætning, at befolkningens interesser må gå frem for alle andre hensyn. De erklærer, at de »som et helligt hverv« påtager sig at virke for indbyggernes velfærd, beskytte dem mod misbrug og fremme deres politiske, økonomiske, sociale og kulturelle udvikling. De administrerende stater skal arbejde for oprettelse af frie politiske institutioner under fornødent hensyn til de enkelte områders særlige forhold. Kolonimagterne forpligter sig til at samarbejde og til regelmæssigt at sende FNs generalsekretær »statistiske og andre oplysninger af teknisk natur vedrørende økonomiske, sociale og undervisningsmæssige forhold« i disse områder (artikel 73 e). Oplysninger om politiske forhold nævnes derimod ikke.

Tilsyneladende afviger de principper, der er udtalt i denne erklæring, ikke meget fra de retningslinjer, som samvittighedsfulde og fremskridtsvenlige kolonimagter også tidligere har fulgt i deres kolonipolitik. Men det er noget nyt, at de udtrykkeligt fastslås i pagten, som er et juridisk bindende, internationalt dokument, og at de har fået en ret detailleret formulering. Særlig vigtig er vel den kendsgerning, at det fra 1945 blev en international forpligtelse for kolonimagterne at fremme selvstyre, og at de har bundet sig til at give FN visse oplysninger om administrationen.

Pagtens bestemmelser var et kompromis, som det i San Fransisco kostede adskilligt besvær at nå frem til. Kolonimagterne var nødt til at tage visse hensyn til den antikoloniale indstilling, der gjorde sig gældende hos mange af konferencens deltagere, og som havde tilslutning i forskellige kredse

rundt i verden. At Sovjetunionen og de andre kommunistiske lande ønskede at gå endnu videre i retning af kolonipolitikens internationalisering er klart, men også arbejderregeringerne i England og Australien var velvilligt indstillet over for en mere international tendens.

For en ordens skyld bør det nævnes, at to af de mest konservative kolonimagter: Spanien og Portugal ikke var med i San Francisco og ikke blev medlemmer af FN før i slutningen af 1955.

Inden for FN foregik der hurtigt en udvikling, som førte langt videre end kolonimagterne i San Fransisco havde tænkt sig.

Oprindelig var der kun tale om regelmæssigt at sende *generalsekretæren* oplysninger af teknisk eller statistisk art om økonomiske, sociale og undervisningsmæssige forhold. Generalsekretæren skrev i foråret 1946 til alle FNs medlemmer og bad dem meddele, hvorledes de fortolkede udtrykket »ikke-selvstyrende områder« og anmodede de stater, der styrede sådanne områder om at indsende en liste og opgive arten af de oplysninger, de tænkte sig at sende. 8 stater (Australien, Belgien, Danmark, Frankrig, Nederlandene, New Zealand, Storbritannien og De forenede Stater) sendte lister, der omfattede i alt 74 områder, og nogle af dem lod en første samling af oplysninger følge med.

Generalforsamlingen havde bedt generalsekretæren foretage en *sammenstilling* af de oplysninger, der kom ind. Men forsamlingen slog sig ikke til ro med dette. Allerede i efteråret 1946 hævdede de stater, der var særlig kritisk indstillede over for kolonistyret, at man måtte have et særligt *organ* til at gennemgå oplysningerne.

Kina og Sovjetunionen foreslog, at *Formynderskabsrådet* skulle overtage denne opgave. Men dette ville jo betyde, at man straks begyndte på at ophæve forskellen mellem de ikke-selvstyrende områder og formynderskabsområderne. I pagten står der jo ikke noget om nogen form for *kontrol* med den førstnævnte gruppe.

Efter at kolonimagterne skarpt havde afvist dette første fremstød, foreslog Kuba og Indien, at der skulle oprettes et *særligt udvalg* til at granske oplysningerne. Kolonimagterne var også betænkelige ved at akceptere dette, men alligevel besluttede forsamlingen at nedsætte et midlertidigt udvalg, bestående af repræsentanter for de 8 stater, der indsendte oplysninger, og lige så mange andre lande, valgt af generalforsamlingen. Udvalget skulle aflægge beretning til forsamlingen.

Udvalget blev nedsat for et år, men dets mandat blev fornyet, først for et år ad gangen, senere for en treårsperiode, og består den dag i dag, selv om det stadig ikke er blevet gjort permanent. Det fik også flere og flere opgaver. Først var der nærmest tale om teknisk gennemgang af oplysningernes form, tidspunktet for deres indsendelse osv. Senere bad man udvalget forelægge forsamlingen forslag (henstillinger) vedrørende de problemer, der

omtales i pagtens artikel 73 e – altså økonomiske, sociale og kulturelle forhold, og man anmodede FNs særorganisationer (navnlig ILO, WHO og UNESCO) om at hjælpe udvalget ved behandlingen af de forskellige emner. Det blev dog anerkendt, at der ikke kunne være tale om at udarbejde henstillinger vedrørende forholdene i hver enkelt koloni, men kun om behandlingen af spørgsmål af fælles interesse for kolonierne.

Da udvalgets sammensætning var sådan, at lande uden kolonier ikke kunne overstemme kolonimagterne, var der en vis garanti imod mere radikale forslag. En anden faktor, der bidrog til, at det i hvert fald en tid gik forholdsvis fredeligt til i udvalget var, at hverken Sovjetunionen eller de andre østbloklande var medlemmer.

Til gengæld gav behandlingen af udvalgets beretninger i *generalforsamlingens fjerde hovedudvalg* hvert år forholdsvis fri adgang til angreb på kolonimagterne og kolonistyret, og diskussionerne her fik ofte en skarp politisk karakter. Hvert år vedtog generalforsamlingen en række henstillinger til kolonimagterne, og nu bad man også udvalget se på, hvad disse stater faktisk foretog sig for at gennemføre forsamlingens henstillinger. Det er nok sandsynligt, at nogle af disse henstillinger har tilskyndet til nyttige reformer.

Allerede i 1953 forlod Belgien udvalget i protest mod den tendens til kontrol, som udvalgets og forsamlingens arbejde viste, men vedblev dog at indsende oplysninger om Kongo.

Et andet fremstød gjaldt *arten af de oplysninger,* kolonimagterne blev anmodet om at indsende. Allerede i 1947 vedtog forsamlingen et ret udførligt spørgeskema, som kolonimagterne burde lægge til grund for de indsendte oplysninger. På denne måde søgte man at nærme sig den fremgangsmåde, der i henhold til pagten gælder for formynderskabsområderne.

Ved erklæringen om ikke-selvstyrende områder har kolonimagterne, som allerede nævnt, påtaget sig en forpligtelse til »at fremme selvstyre, at tage behørigt hensyn til folkenes politiske ønsker og støtte dem i den fremadskridende udvikling af deres frie politiske institutioner«; derimod er det kun i bestemmelserne om formynderskabssystemet, at *selvstændighed* omtales som mål for de administrerende magters arbejde.

Med hensyn til indsendelse af oplysninger er der i pagten kun tale om »økonomiske, sociale og undervisningsmæssige forhold«. Alligevel blev der i forsamlingen meget snart fremsat ønsker om, at kolonimagterne også skulle sende materiale vedrørende den politiske udvikling. Allerede på et tidligt tidspunkt kunne forsamlingen med tilfredshed konstatere, at nogle lande (bl. a. Danmark for Grønlands vedkommende) frivilligt havde indsendt sådanne oplysninger, og man opfordrede andre til at følge det gode eksempel. Dette krav blev efterhånden fremsat med større og større styrke,

og faktisk rettede kolonimagterne med De forenede Stater og Storbritannien i spidsen sig efter dette krav, skønt de stadig fremhævede, at de ikke havde nogen forpligtelse dertil. I forsamlingen gik de antikoloniale lande efterhånden skarpere og skarpere frem og krævede snart, at man burde have oplysninger om den fremtidige »køreplan«, d. v. s. tidspunkterne og de forskellige etaper i den udvikling, som hurtigt burde lede frem til selvstyre.

Men hvordan kunne man nu være sikker på, at der kom oplysninger om alle de områder, der burde anses som »ikke-selvstyrende«? Pagten giver ikke nogen vejledning om, hvad der skulle forstås ved dette udtryk. I første omgang måtte man slå sig til ro med, at hver enkelt kolonimagt selv opstillede en liste. Hvis forsamlingen ikke havde mulighed for at kritisere eller underkende de enkelte magters skøn, kunne den altså ikke sikre sig, at man fik oplysninger for alle de lande, som der var tænkt på. Kolonimagterne kunne med andre ord forhindre, at pagtens formål opfyldtes fuldt ud. Der var måske heller ikke noget at gøre, hvis en kolonimagt senere nåede den overbevisning, at et område efterhånden havde fået så meget »selvstyre«, at der ikke længere bestod nogen forpligtelse til at sende oplysninger.

Allerede i 1947 ophørte Frankrig under henvisning til den forfatningsmæssige udvikling med at indsende oplysninger for ikke mindre end 10 områder. De forenede Stater følte sig ikke mere forpligtet til at sende oplysninger for Panamakanalzonen, og Storbritannien kom med en tilsvarende udtalelse for Malta.

Der stod ikke noget i pagten om, at kolonimagterne skyldte FN en særlig begrundelse eller dokumentation, hvis de fandt, at betegnelsen »ikke-selvstyrende område« ikke mere passede på et område, hvorom der tidligere var indsendt oplysninger. Men de antikoloniale medlemmer af FN antydede nu, at kolonimagterne på underfundig eller urimelig vis ville søge at unddrage sig deres forpligtelser.

Allerede i 1948 bad forsamlingen udvalget for oplysninger om ikke-selvstyrende områder (artikel 73 e-udvalget) om at undersøge, hvilke *faktorer* der måtte tages i betragtning, for at et område kunne anerkendes som virkelig uafhængigt eller fuldt selvstyrende. Dette var en sag, der i de følgende år kom til at tage en stor del af udvalgets og forsamlingens tid.

Der blev opstillet en lang række interessante betragtninger. Det vigtigste punkt var vel nok, at fuldt selvstyre – med ophør af oplysningspligten – skulle anses for at være nået enten (hvad der vel er en selvfølge) gennem fuld uafhængighed eller også ved tilknytning til moderlandet eller andre lande (for eksempel selvstyrende naboområder); det sidste burde dog kun anerkendes under forudsætning af, at denne tilknytning var sket helt frivilligt efter en demokratisk tilkendegivelse og at det pågældende område nu havde ligestilling i et demokratisk samfund.

De antikoloniale antydede i virkeligheden, at når 13 områder af 74 i løbet af et par år var forsvundet fra listen, kunne det skyldes, at kolonialmagterne vilkårligt og uberettiget havde villet unddrage dem FNs tilsyn.

Det springende punkt var, at mange af FNs medlemmer ønskede at slå fast, at kolonimagterne ikke selv kunne træffe bestemmelsen, men at der måtte kræves en godkendelse fra FNs side. Dette ville kolonimagterne absolut ikke anerkende, men de gik alligevel med til at sende FN en dokumentation vedrørende de forfatningsmæssige forandringer, der skete.

I 1953 erklærede De forenede Staters regering, at den ville ophøre med at indsende oplysninger om *Puerto Rico;* dette land havde nu fuldstændigt indre selvstyre, men foretrak at stå i nær forbindelse med USA, som skulle varetage udenrigspolitikken og forsvaret. I 1954 meddelte Danmark, at *Grønland* ved vor nye grundlov var blevet en med de andre landsdele ligestillet del af riget; indsendelsen af oplysninger måtte derfor ophøre. Allerede i 1951 havde Nederlandene meddelt, at dets vestindiske kolonier *Surinam* og *Antillerne* nu efter en forfatningsændring havde fuldstændig lovgivende og udøvende myndighed med hensyn til alle økonomiske, sociale og kulturelle spørgsmål. I 1953 mødte en repræsentant fra hvert af disse områder og sagde i forsamlingen, at FN ikke havde ret til at kræve oplysninger om de indre forhold i to områder, som var fuldt selvstyrende. At disse to små lande ikke ønskede at bryde forbindelsen med Nederlandene og optræde som helt selvstændige stater i alle henseender, måtte være deres egen sag; de havde frigjort sig for et kolonialt formynderskab, men ønskede ikke et nyt formynderskab fra FNs side.

I alle disse tilfælde kom forsamlingen, ofte efter megen diskussion frem og tilbage, dog til det resultat, at oplysningspligten kunne ophøre. Forsamlingen holdt imidlertid stejlt på, at den ville »godkende«, hvad der var sket, medens kolonimagterne hævdede, at forsamlingen kun havde ret til at »tage til efterretning«.

Senere meldte nye problemer sig.

Efter at Spanien og Portugal var blevet medlemmer i december 1955, erklærede de, at de ikke havde »ikke-selvstyrende områder«, som de kunne være forpligtet til at indberette om. De små spanske besiddelser i Afrika og de store afrikanske og asiatiske områder under portugisisk styre – først og fremmest Angola og Mozambique – var ikke kolonier, men oversøiske provinser, ligeberettigede dele af henholdsvis Spanien og Portugal; deres forhold var et indre anliggende og skulle ikke trækkes ind i FNs politiske diskussioner.

År efter år blev dette spørgsmål drøftet i forsamlingen, hvor både østblokken, de asiatiske stater og ikke mindst de selvstændige afrikanske lande har hævdet, at Mozambique, Angola og de andre portugisiske og spanske områder, hvor befolkningens store flertal ikke har de samme rettigheder

som moderlandets befolkning, må betragtes som ikke-selvstyrende og være underkastet oplysningspligten.

I 1960 blev Spanien endelig mørt, bøjede sig for en politisk nødvendighed og gik »frivilligt« med til at indsende oplysninger om sine afrikanske områder.

Portugal holdt derimod hårdnakket på sit standpunkt og er vel nu det mest upopulære land i De forenede Nationer bortset fra apartheidslandet Sydafrika. Grunden til forsamlingens kritiske holdning er først og fremmest den portugisiske politik i Mozambique og Angola, hvor de økonomiske, sociale og politiske forhold ikke har fulgt med den udvikling, der er foregået så mange andre steder. De senere års opstande i Angola og de brutale modaktioner, som atter har medført en flygtningestrøm til Kongo, har givet anledning til voldsomme debatter i FN.

I 1959 gjorde Frankrig opmærksom på, at efter de nyeste forfatningsændringer med hensyn til dets oversøiske områder, er det ikke mere i stand til og heller ikke juridisk eller moralsk berettiget til at sende oplysninger om noget af disse områder – bortset fra Ny-Hebriderne, som det styrer sammen med Storbritannien.

RESULTATER: 1946–60

Et tilbageblik på tiden efter 1946 viser klart, at de lande, der fra første færd har kæmpet for koloniproblemets internationalisering og kolonistyrets likvidering, systematisk og skridt for skridt fra en beskeden begyndelse er trængt frem mod dette mål. En gennemgang af FNs medlemsliste giver et klart billede af udviklingen. Af de 110 medlemmer ved udgangen af 1962 er der ikke mindre end 41, som i 1945 endnu ikke var blevet selvstændige.

Hver eneste af de lande, der siden 1945 er blevet fri fra fremmedherredømmet har føjet sin røst til pionerernes. Den store afrikansk-asiatiske »blok« i FN er ikke af granit, og det hænder, at den splittes ved nogle afstemninger; der kan være modsætninger, f. eks. mellem de meget radikale lande som Ghana, Mali og Guinea på den ene side og de mere moderate lande i den fransk-afrikanske union på den anden. Men når det gælder at protestere mod kolonistyret, står den sammen.

Det er i øvrigt værd at lægge mærke til, at bortset fra Tunis, Marokko og Algeriet, hvor der krævedes langvarige forhandlinger og for Algiers vedkommende mange års blodige kampe, inden frigørelsen blev til virkelighed, er der for næsten alle andre afrikanske lande under fransk styre sket en fredelig overgang, og der har ikke været nogen grund til at inddrage De forenede Nationer i behandlingen af disse spørgsmål.

Heller ikke de årelange kampe i Indokina og den fredsordning, hvorved Indokina deltes, og Laos og Cambodja blev selvstændige stater, blev

draget frem på arenaen i New York. Våbenstilstands- og fredsforhandlingerne i Genève foregik uden for FN. Derimod kom FNs generalsekretær i nogen tid til at give sig af med den truende udvikling i Laos. Cambodja og Laos blev medlemmer i 1952, medens Vietnam (det sydlige Indokina) og den demokratiske republik Vietnam (Nord-Indokina) på samme måde som de to koreanske republikker (Sydkorea og Nordkorea) står uden for FN.

Frigørelsen af de mange lande under britisk herredømme i Asien, Afrika og Vestindien, der blev selvstændige i tiden efter 1945, har kun i enkelte tilfælde beskæftiget FN. I de sidste år har de antikoloniale styrker dog, som det senere skal omtales, gennem FN søgt at lægge pres på den britiske politik i Rhodesia, Nyasaland, Zanzibar, Kenya, Basutoland, Bechuanaland, Swaziland og Britisk Guiana.

Cypernspørgsmålet blev af Grækenland gentagne gange bragt frem i De forenede Nationer. Men i denne sag var det ikke let at samle et flertal i forsamlingen om en bestemt linje. Her var der jo ikke alene tale om et opgør med britisk kolonistyre, men også om skarpe modsætninger mellem det tyrkiske mindretal og det græske flertal på øen. Måske var det ingen skade til, at spørgsmålet blev draget frem i FN, men at man endelig nåede frem til en løsning, skyldtes både britisk smidighed og den sunde fornuft, der efter mange blodige tab sejrede hos grækere og tyrkere.

Ved afviklingen af det hollandske styre i Indonesien i 1948 havde debatterne i De forenede Nationer, forbundet med en stærk amerikansk pression en vis betydning.

På FNs kreditside står utvivlsomt ordningen af de italienske koloniers forhold. Både for Libyen, Eritrea og Somaliland synes resultatet i det store og hele tilfredsstillende.

Den største opgave, der hidtil er blevet overgivet FN, er imidlertid aktionen i Kongo, som begyndte i sommeren 1960, men endnu ikke er afsluttet.

I august 1962 lykkedes det under medvirkning af FNs generalsekretær U Thant og den amerikanske diplomat Ellsworth Bunker at finde en løsning på den langvarige strid mellem Indonesien og Nederlandene om hollandsk New Guinea, af indoneserne kaldt Vest-Irian. Dette områdes fremtidige stilling var ikke blevet afgjort, da Indonesien blev selvstændigt i 1948–49, men henvist til senere forhandlinger mellem Indonesien og Nederlandene. Fra indonesisk side havde man krævet det overdraget uden betingelser, medens den nederlandske regering under henvisning til den lokale befolknings interesser ikke var beredt til dette. Konflikten om Vest-Irian førte til overgreb på nederlandsk ejendom i Indonesien, afbrydelse af de diplomatiske forbindelser mellem de to lande og i 1961–62 til mindre sammenstød mellem de to landes væbnede styrker. Sagen blev gang efter gang drøftet i generalforsamlingen.

I henhold til den overenskomst, der den 15. august 1962 blev underskrevet af repræsentanter for de to lande, skulle de nederlandske myndigheder den 1. oktober 1962 overgive administrationen af Vest-Irian til De forenede Nationer. Det er det første tilfælde, hvor FN påtager sig opgaven som administrator – ganske vist kun for 7 måneder. Alle udgifter herved skal deles mellem de to interesserede lande og altså ikke komme FNs øvrige medlemmer til byrde. Der oprettes en midlertidig FN-styrke på omkring 1000 mand, som i øvrigt stilles til rådighed af Pakistan, for at opretholde ro og orden.

Allerede i maj 1963 vil administrationen blive overdraget til Indonesien. Inden udgangen af 1969 skal indbyggerne have lejlighed til at udtale sig om landets fremtidige stilling, d. v. s. hvorvidt de ønsker at opretholde deres forbindelse med Indonesien eller bringe den til ophør.

Denne ordning betyder, at den sidste rest af det nederlandske kolonistyre i Østen forsvinder, og der var i FN almindelig tilfredshed med, at det var lykkedes at finde en fredelig løsning. Derimod var der ikke enighed om at betegne ordningen i den form, den har fået, som en sejr for selvbestemmelsesretten. For at dette skulle være tilfældet, ville det måske have været rimeligt inden for en kortere frist at gennemføre en folkeafstemning under FNs kontrol, således som det er sket i flere formynderskabsområder i Afrika. Generalforsamlingen tog imidlertid overenskomsten til efterretning og bemyndigede generalsekrtæren til at overtage det ansvar, parterne ønskede at betro ham. U Thant udnævnte derefter en midlertidig administrator for området.

– Det er vanskeligt at foretage en samlet bedømmelse af, hvor meget De forenede Nationer faktisk har betydet for koloniernes frigørelse. Det er naturligvis ikke muligt at fastslå, hvordan kolonisituationen i dag ville have været, hvis FN ikke havde eksisteret. Men der er ingen tvivl om, at de årlige debatter i plenarforsamlingen – hvad enten de nu gælder forholdene i enkelte lande eller alle kolonisystemets rester – har medvirket til at sætte farten op i den udvikling, der vel under alle omstændigheder var uundgåelig. Hver gang et nyt land er blevet frit og har fået foden inden for i FN er dets stemme kommet med i det kor, som lyder stærkere og stærkere i verdensforsamlingen.

Samtidig med, at den kreds af asiatiske og afrikanske stater, der kræver fuld frihed og uafhængighed for deres broderlande, er blevet udvidet, har Sovjetblokken, som altid har været antikolonial i sin indstilling, benyttet enhver lejlighed til overbudspolitik. Den har ikke ladet sig holde tilbage af modangreb fra vestlige lande, som har konfronteret Sovjetunionen med eksempler på ufrihed og undertrykkelse i det uhyre landområde, der domineres af de store kommunistiske stater. Jugoslavien har i hele FN-tiden, men navnlig i de sener år, bevidst stillet sig ved siden af de ledende stater

i Asien (Indien og Indonesien) og i det nære Østen (den forenede arabiske republik) som forkæmper for kolonistyrets fuldstændige afskaffelse. De latinamerikanske stater har gjort deres indflydelse gældende i samme retning. De forenede Staters traditionelle uvilje mod kolonisystemet har efterhånden givet sig stærkere udtryk end NATO-solidariteten. Også lande som Norge, Sverige og Danmark, der i en årrække – til trods for socialdemokratiets stærke stilling – har vist en vis forsigtighed, når det gjaldt kritik af de vestlige lande, er efterhånden gået stærkere og stærkere frem ved at give tilslutning til antikoloniale resolutioner, ikke alene når de er rettet mod apartheidspolitikken i Sydafrika, men også mod NATO-partneren Portugal.

Blandt de magter, der selv administrerer koloniområder har der været forskellige afskygninger: På venstre fløj står som regel De forenede Stater og New Zealand, på yderste højre fløj Sydafrika og Portugal, imellem dem fra venstre til højre Australien, Storbritannien, Frankrig, Belgien og Spanien.

DRØFTELSER AF SELVBESTEMMELSESRETTEN (POLITISK OG ØKONOMISK)

I pagtens formålsparagraf, artikel 1 (2. stk.) findes en principiel anerkendelse af »folkenes ligeret og selvbestemmelse«. Det er naturligt, at de lande, der går i spidsen ved det systematiske fremstød for kolonistyrets afvikling ofte har peget på denne artikel. Men da den ikke indeholder det mindste tilløb til en definition eller præcisering af, hvad der skal forstås ved »selvbestemmelse«, har man på forskellig måde forsøgt at råde bod på denne mangel.

En passende anledning meldte sig under de langvarige drøftelser af de foreløbige udkast til internationale overenskomster (konventioner) om menneskerettighederne, som i 1948–1954 blev udarbejdet af FNs særlige udvalg for menneskerettigheder og derefter forelagt generalforsamlingen.

Der var tale om to udkast – det ene vedrørende borgerrettigheder og politiske rettigheder, det andet vedrørende økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Generalforsamlingens debatter om disse udkast har været så indviklede og vanskelige, at de endnu efter 8 års drøftelser ikke er afsluttet. Man begynder nu at spørge, om det overhovedet vil være muligt at nå frem til juridisk bindende bestemmelser om disse emner. Det er jo ikke nok, at man kan opnå et flertal inden for generalforsamlingen. Overenskomsterne må også akcepteres af regeringerne, som skal tage ansvaret for den praktiske gennemførelse. Måske er det for dristigt at tænke sig, at medlemslande, hvis ideer og institutioner afviger så stærkt, allerede nu kan samles om detaillerede bestemmelser, der er gyldige for hele verden.

Det skal jo være noget mere end den kun moralsk bindende menneskerettighedserklæring, der blev vedtaget i 1948.

Begge de to udkast indeholdt en artikel vedrørende folkenes og nationernes ret til selvbestemmelse – d. v. s. retten til frit at bestemme deres politiske stilling (status) og frit at træffe afgørelse om deres egen økonomiske, sociale og kulturelle udvikling.

I debatten om dette spørgsmål har to stærkt modstridende synspunkter gjort sig gældende.

Der er dem, der hævder, at selvbestemmelse nok er et meget vigtigt *politisk princip*, men at der ikke kan være tale om en egentlig »juridisk ret«. Desuden er det umuligt, eller i hvert fald yderst vanskeligt, at give en klar definition af begrebet »folk« eller »nationer«.

En anden fløj hævder med lige så stor styrke, at retten til selvbestemmelse er den vigtigste af alle menneskerettigheder. Hvis et folk ikke kan bestemme over sin egen skæbne, vil det ikke være muligt at sikre nogen af de andre menneskerettigheder.

Denne afgørende meningsforskel er gang efter gang trådt skarpt frem i generalforsamlingen. Det ser ud til, at forsamlingens flertal nærer et bestemt ønske om, at en artikel om selvbestemmelsesretten skal optages i konventionerne, men andre lande har erklæret, at hvis dette sker, kan de overhovedet ikke tiltræde disse konventioner. Da det som sagt er højst tvivlsomt, om man inden for en overskuelig fremtid kan nå til enighed om konventionernes øvrige indhold, har dette specielle spørgsmål for tiden dog kun teoretisk interesse.

Samtidig har der imidlertid både i udvalget for menneskerettigheder og i generalforsamlingen på anden måde været tale om selvbestemmelsesretten i almindelighed og om forskellige sider af dette begreb.

Udvalget foreslog i 1957, at forsamlingen skulle nedsætte to særlige udvalg. Det ene skulle gennemføre en undersøgelse af folkenes ret til »permanent suverænitet over deres egne naturrigdomme og hjælpekilder«. Det andet burde give sig af med klager over nægtelse af selvbestemmelsesret eller utilfredsstillende gennemførelse af denne ret, optræde som mægler og aflægge beretning til generalforsamlingen, hvis det ikke lykkes at opnå et resultat ad fredelig vej.

Det første af disse forslag blev fulgt op ved, at forsamlingen i december 1958 udpegede et udvalg på 9 medlemmer, der skulle foretage et studium af spørgsmålet om folkenes og nationernes selvbestemmelsesret, med specielt henblik på deres suverænitet over deres naturlige rigdomme og ressourcer og eventuelt foreslå konkrete skridt, der kan bidrage til at styrke denne suverænitet.

Disse problemer har fået særlig betydning, fordi der i mange af de nye

stater, som nu er politisk selvstændige, findes store fremmede erhvervsforetagender navnlig inden for industri og minedrift; de kontrollerer udnyttelsen af nogle af de vigtigste naturlige hjælpekilder, ikke mindst olien. De nationaliseringsforholdsregler, der er gennemført siden anden verdenskrig, har i nogle tilfælde ført til alvorlige konflikter mellem regeringerne og de foretagender, der er blevet ramt, og som kræver rimelig erstatning. Det alvorligste tilfælde var vel Mossadeqs nationalisering af olieselskaberne i Iran i 1951.

De nye staters ønske om større bestemmelsesret over og højere udbytte af mineralforekomsterne er forståeligt. På den anden side må de også tage hensyn til den kendsgerning, at fremmede regeringer og kapitalister, som gerne skulle sørge for kapitaltilførsel til udviklingslandene, ikke netop opmuntres dertil, hvis udenlandsk ejendom i disse lande er udsat for konfiskation eller for lovbestemmelser, der virker som en væsentlig hindring for driften.

I 1962 var udvalget nået så langt frem med sit arbejde, at den forelagde en udførlig beretning, hvor man prøver på at opretholde en vis ligevægt mellem de nye staters ønske om at bevare fuld frihed m. h. t. lovgivning og administration og deres behov for internationalt samarbejde til gavn for den økonomiske udvikling. Dette spørgsmål vil sikkert i de kommende år på ny komme til at beskæftige De forenede Nationer.

– Det kan endvidere nævnes, at forsamlingen allerede i 1957 vedtog en erklæring, der bekræfter, at pagten pålægger medlemsstaterne i deres indbyrdes forhold at respektere selvbestemmelsesretten og at de stater, der har ansvaret for ikke-selvstyrende områder, skal fremme og lette udøvelsen af denne ret.

Under debatten gjorde blandt andet Storbritannien opmærksom på, at spørgsmålet om selvbestemmelsesrettens udøvelse ikke alene gælder de ikke-selvstyrende områders befolkning. Der findes andre folk, der, selv om de er repræsenterede ved suveræne regeringer, ikke har mulighed for at udøve denne ret. Lignende synspunkter er – med tydelig adresse til Sovjetunionen – mange gange blevet fremført inden for FN.

FNs BISTAND I EN VANSKELIG OVERGANGSTID. KONGO

I en af sine første årsberetninger pegede generalsekretær Dag Hammarskjöld allerede i 1955 på, at man havde gjort alt for lidt for den planlægning, der måtte til, hvis det internationale samfund skulle være i stand til at møde Afrikas særlige problemer. FN havde nok fra første færd givet sig af med forskellige sider af disse problemer, som kunne være både politiske, økonomiske og sociale, men kun tilfældigt og stykkevis. Hvad der nu skete, var af fundamental betydning: »De store forandringer, som er ved at bryde frem i Afrika, er en udfordring til den øvrige verden – en udfor-

dring til at hjælpe med til at lede udviklingen ad ordnede baner og i positiv retning. Det er givet, at i det kommende tiår vil verdens fred og stabilitet blive stærkt påvirket af udviklingen i Afrika, af forholdet mellem racerne, af de afrikanske folks nationale opvågnen og den måde, hvorpå disse folks økonomiske og sociale fremskridt hjælpes frem af den øvrige verden«.

Endvidere havde generalsekretæren flere gange peget på, at nogle af de afrikanske lande, der nu blev selvstændige, i en overgangstid kunne få brug for øjeblikkelig hjælp ud over den tekniske og finansielle bistand på længere sigt der ydes inden for FNs udvidede program. Lige siden 1955 havde han opfordret plenarforsamlingen til at være opmærksom på denne sag.

Når forsamlingen ikke var særlig lydhør over for Hammarskjölds henstillinger, kan dette delvis forklares ved, at bortset fra de politiske problemer i Nordafrika og navnlig den mangeårige blodige strid i Algeriet, var overgangen til uafhængighed i den del af Afrika, som hørte til det franske og engelske rige, forløbet på fredelig måde. Det store flertal af de nye stater forblev inden for det britiske og det franske statssamfund. Mange overgangsvanskeligheder lettedes ved, at de nye regeringer overtog adskillige franske og britiske teknikere og administratorer, og ved, at den økonomiske og finansielle bistand fra Frankrig og England fortsattes i betydeligt omfang. I mange af de tidligere kolonier fandtes der desuden nogle indfødte politikere og embedsmænd, som på forhånd var godt rustet til at overtage ansvaret.

Derimod opstod der store vanskeligheder ved belgisk *Kongos* overgang til selvstændighed. Udviklingen her kom som bekendt i tiden fra juli 1960 til at lægge meget beslag på FNs opmærksomhed og blev et truende element i verdenspolitikken.

Endnu i sidste halvdel af halvtredserne syntes Belgien at mene, at spørgsmålet om Kongos uafhængighed – til trods for den hastige udvikling andetsteds i Afrika – ikke var akut, og at man både her og i det tilstødende formynderskabsområde Ruanda-Urundi kunne regne med en længere frist. Den belgiske politik var i hvert fald ikke indstillet på en forholdsvis hurtig overgang til et virkeligt selvstyre endsige fuld uafhængighed. Medens de belgiske myndigheder, ikke mindst takket være missionærernes hjælp, havde fået gennemført en ret udbredt elementær undervisning, som gjorde det muligt at anvende kongoleserne i erhvervslivet og som underordnede funktionærer, var der gjort meget lidt for den højere undervisning. Alle vigtigere stillinger i administrationen var besat med europæere, og det samme gjaldt inden for de store industri- og handelsfirmaer, der indtog en så dominerende rolle i den kongolesiske økonomi. I hæren var der ingen indfødte officerer, og ordenens opretholdelse var helt afhængig af belgierne.

Der manglede med andre ord en *elite,* der var vant til ansvar.

Først i 1957–58 blev der planlagt og delvis iværksat en række reformer, men da uroen i Kongo voksede, og Belgien, måske i en vis panik, gik ind på en meget hurtig afvikling af sit herredømme, var tiden til en rolig gennemførelse af de nødvendige forberedelser forpasset.

De ulykkelige begivenheder umiddelbart efter Kongos selvstændiggørelse gjorde det indtil videre umuligt for de mange erfarne belgiere, der var god brug for, at blive i den nye stats tjeneste. De forenede Nationer var da nødt til at improvisere en omfattende aktion for at klare vanskelighederne ved ordenens opretholdelse og medvirke til at sikre administration og forsyninger, der truede med at bryde sammen.

FNs kongoaktion blev påbegyndt med bemærkelsesværdig hurtighed og målbevidsthed. Dens gennemførelse er til tider blevet stærkt kritiseret, og den har påført det internationale samfund store udgifter. Aktionen er endnu langt fra afsluttet, og det er for tidligt at give den en upartisk og rolig bedømmelse.

Men i hvert fald er der grund til at fremhæve, at når Hammarskjöld turde påtage sig det store ansvar, som han senere betalte med sit liv, var det, fordi generalsekretæren og hans medarbejdere på forhånd kendte Afrikas problemer og havde erhvervet sig en betydelig good-will i de nye lande.

I en tale, der blev holdt på afrikansk grund i januar 1960, sagde Hammarskjöld nogle ord, som kunne synes at være direkte møntet på den situation, der seks måneder senere opstod i Kongo: »Hvor fredelig og ordentlig overgangen end kan være, betyder uafhængighed alligevel en slags chok for en ny stat, som nu stilles over for en helt ny situation. Nye lande må i løbet af forholdsvis kort tid træffe afgørende beslutninger, som mange år fremefter kan blive bestemmende for deres udvikling og deres forhold til den øvrige verden; det gælder deres pengevæsen, deres internationale handelsforhold, deres sociale system. Disse beslutninger må træffes på et tidspunkt, da der ikke har været tid til fuldstændige overvejelser af de forskellige faktorer og af landets egne hjælpekilder, dets aktiver og passiver«. Hammarskjöld foreslog derfor, at de nye lande i god tid skulle benytte sig af international hjælp til de nødvendige undersøgelser og overvejelser.

I Kongo kom man netop til at stå over for en situation som den, Hammarskjöld havde forestillet sig. Desværre havde man ikke på forhånd søgt FNs hjælp, og indsatsen måtte planlægges og gennemføres i stor hast i en urolig og forvirret politisk situation. Den omfattede blandt andet en militærstyrke på ca. 20.000 mand med kontingenter fra en halv snes medlemsstater og desuden adskillige hundrede civile rådgivere, som blev rekruteret fra mange forskellige lande.

Da formynderskabsområderne Rwanda og Burundi skulle blive selv-

stændige den 1. juli 1962, havde man derimod på forhånd drøftet spørgsmålet om en særlig teknisk bistand gennem FN. Generalforsamlingens resolution om formynderskabsordningens ophør indeholder blandt andet en anmodning til generalsekretæren om at imødekomme de nye staters ønsker om bistand til opbygning af administrationen, til organisation og uddannelse af militær- og politistyrker og ved gennemførelsen af den økonomiske union mellem de to lande, som nu planlægges.

– Som led i sit arbejde for de nye stater tog Hammarskjöld initiativet til et slags internationalt rekruteringsbureau (OPEX-ordningen). Her skal de lande, der er blevet selvstændige, kunne henvende sig, hvis de ønsker at få embedsmænd udefra, som er villige til at træde i deres tjeneste for nogle år. En del af lønnen vil blive betalt af FN, men i øvrigt skal de arbejde på lige fod med vedkommende lands egne folk. Desværre er de midler, der står til rådighed og antallet af dem, der står på listen, foreløbig meget begrænset.

Få måneder efter at krisen i Kongo var brudt ud, behandlede generalforsamlingens 4. udvalg (formynderskabsudvalget) spørgsmålet om en bedre forberedelse af overgangen til uafhængighed. Nogle latinamerikanske, afrikanske og asiatiske lande fremsatte sammen med Irland, Sverige og Canada et resolutionsforslag om en sådan forberedelse navnlig ved uddannelse af indfødte embedsmænd. Resolutionen, der vandt almindelig tilslutning, opfordrer de administrerende lande til i samarbejde med administrationen af FNs tekniske bistandsprogrammer straks at sørge for, at et antal indfødte administratorer og teknisk personale hurtigt uddannes, så at det udenlandske personale kan erstattes af landets egne folk. Under diskussionen udtalte kontorchef P. Veistrup som Danmarks repræsentant blandt andet, at hvis der i overgangsperioden manglede kvalificeret personale, var der fare for, at det nye styre ikke ville kunne fungere rigtigt uden bistand udefra. Da der er en grænse for, hvad FN formår, vil dette betyde, at et nyt land, der ønsker at være uafhængigt, fortsat bliver afhængigt af hjælp fra andre lande. Tilstedeværelsen af kvalificeret indfødt personale er nødvendigt for at sikre et effektivt selvstyre.

Fhv. minister Ernst Christiansen sagde i sin tale i forsamlingen samme år, at der var mange, der med henblik på et bestemt område (Kongo?) hævdede, at overgangen til selvstændighed var sket på et tidspunkt, hvor den nødvendige forberedelse manglede. Men der er også mange, der vil pege på tilfælde, hvor en forsinket overgang til selvstændighed har voldt overordentlig store vanskeligheder. Efter hans mening havde FN gjort sin største hidtidige indsats ved at medvirke til, at så mange nationer ad fredelig vej kunne blive fri og selvstændige.

– Den særlige opgave for FN, der her er omtalt, må ses i sammenhæng med det omfattende internationale bistandsprogram for udviklings-

landene, der er iværksat siden 1949. En omtale af dette program falder uden for artiklens rammer, og i øvrigt er der i de sidste år, også i Danmark, offentliggjort et betydeligt materiale til belysning af udviklingsproblemerne og udviklingshjælpen.

DEN STORE ERKLÆRING OM KOLONIERNES FRIGØRELSE (1960) OG DET NYE KOLONIUDVALG

Efter at Krusthjov havde sat de andre landes statschefer stævne til et nedrustnings-topmøde i New York, holdt han den 24. september 1960 en stor tale, hvori han udtalte sig om en række verdenspolitiske spørgsmål.

Krusthjovs fremlæggelse af en nedrustningsplan førte ikke til større resultater. Hans voldsomme angreb på generalsekretær Dag Hammarskjöld og kritikken af sekretariatets sammensætning og virke, kombineret med forslaget om en trojkaordning, fik ikke megen tilslutning.

Krusthjovs tredje initiativ var derimod langt mere populært og satte vigtige og varige spor. Den sovjetrussiske ministerpræsident stillede sig i spidsen for den hær, der skulle storme kolonistyrets sidste skanser, og forelagde et udkast til en højtidelig erklæring med tre hovedpunkter:

1. Samtlige kolonier, formynderskabsområder og ikke-selvstyrende områder skulle straks have fuldstændig uafhængighed; enhver form for kolonistyre skulle omgående afskaffes.

2. Alle kolonialismens støttepunkter i form af besiddelser og lejede områder på andre landes jord skulle forsvinde.

3. Alle regeringer skulle strengt overholde pagtens og den nye erklærings principper om staternes ligestilling og respekt for alle landes suveræne rettigheder og territoriale integritet. Ethvert udslag af kolonialistisk ånd og enhver form for særlige rettigheder eller fordele for visse lande på andres bekostning skulle nu være udelukket.

De afro-asiatiske lande glædede sig over, at Sovjetunionen havde taget initiativet til en erklæring, men de kunne ikke godkende forslaget i den form, Krusthjov havde valgt. De foretrak selv at fremsætte et resolutionsforslag, hvor blandt andet bestemmelserne om baser i fremmede lande var udeladt.

Debatten om de to forslag strakte sig over et par uger, og der fremkom ikke mindre end 120 indlæg, nogle af dem meget lange. Forslagsstillerne anerkendte, at FN i tiden fra 1946 til 1960 havde gjort betydelige anstrengelser for at føre pagtens bestemmelser ud i livet; men det var en kendsgerning, at det ikke gik hurtigt nok, og betydelige områder var stadig under kolonistyre. Endvidere pegede de på, at økonomisk frihed var lige så vigtig som politisk frihed. De fordømte racediskrimineringen som et af kolonialismens værste udslag, og de vendte sig mod kolonimagternes forsøg på at gribe ind i de tidligere koloniers indre forhold (Neokolonialismen).

Resultatet af debatten blev, at det afro-asiatiske forslag blev vedtaget den 14. december 1960 med 89 stemmer for (heriblandt de nordiske lande), ingen imod, medens 9 lande afholdt sig fra at stemme.

Den vedtagne erklæring indeholder 7 punkter:

1) Folkenes underkastelse under fremmed åg, herredømme eller udnyttelse er en krænkelse af de grundlæggende menneskerettigheder; den er i modstrid med pagtens bestemmelser og skader bestræbelserne for verdensfred og samarbejde.
2) Alle folk har ret til selvbestemmelse.
3) En henvisning til manglende beredskab på det politiske, økonomiske og sociale område skal aldrig kunne anvendes som påskud for at forhale opnåelse af selvstændighed.
4) Alle tvangsforanstaltninger, der rettes mod afhængige folk, må bringes til ophør, og deres nationale territorium skal respekteres.
5) Der skal øjeblikkeligt og uden forbehold tages skridt til at overføre al regeringsmagt til folkene i de lande, der endnu ikke har opnået uafhængighed. Dette må ske i overensstemmelse med befolkningernes frit udtalte ønsker uden nogen forskelsbehandling på grund af race, relition eller hudfarve, og således at de bliver i stand til at nyde fuldstændig uafhængighed og frihed. (Sovjetunionens forslag om at fastsætte en tidsgrænse – den 13. december 1961 – inden hvilken alle kolonier skulle have opnået fuld selvstændighed, blev ikke vedtaget).
6) Ethvert forsøg på at sprænge et lands nationale enhed og dets territoriale integritet er uforenelig med pagtens formål og grundsætninger (her havde man vel forholdene i Katanga i tankerne).
7) Alle stater skal loyalt og nøje overholde bestemmelserne i pagten, i den universelle erklæring om menneskerettighederne og i den nu vedtagne erklæring; de skal fuldt ud respektere principperne om lighed, ikkeindblanding i indre forhold, alle folks suverænitet og ukrænkeligheden af deres landområde.

Det var klart, at denne erklæring nu systematisk ville blive anvendt som en ny murbrækker for afskaffelse af de sidste rester af fremmedherredømmet, hvad enten det nu kaldes formynderskab, protektorat eller kolonistyre eller noget andet.

På det tidspunkt, da erklæringen blev til, regnede man med, at omkring 100 millioner mennesker i Asien, Afrika og Latinamerika endnu levede under fremmedherredømme imod ca. 800 millioner ved FNs grundlæggelse[1]).

FNs 16. generalforsamling i 1961 gik et skridt videre og besluttede én-

[1]) På side 268 findes en liste (med noter) over lande, som ikke har opnået uafhængighed eller fuldt selvstyre.

stemmigt at nedsætte et udvalg på 17 medlemmer, som skulle have opsyn med gennemførelsen af 1960-erklæringen.

Sovjetunionen foreslog, at der skulle kræves betingelsesløs afskaffelse af al kolonialisme senest i 1962, men trak senere dette forslag tilbage; det samme var tilfældet med Nigerias forslag, der gik ud på at proklamere, at alle koloniområder i Afrika skulle have uafhængighed inden 1. december 1970. En del lande fandt, at det overhovedet var urealistisk at fastsætte en bestemt dato for uafhængighed.

Udvalget kan fremsætte forslag om skridt, der bør gøres for at virkeliggøre erklæringens bestemmelser. Dets nedsættelse blev vedtaget med 97 stemmer, medens Frankrig, Sydafrika, Spanien og Storbritannien undlod at stemme, og Portugal ikke deltog i afstemningen.

Medlemmerne af udvalget skulle udpeges af forsamlingens præsident. Det fik følgende sammensætning: Australien, Italien, Polen, USSR, Venezuela, Storbritannien, USA, Uruguay samt 8 asiatiske og afrikanske lande.

Da det store nye koloniudvalg skulle begynde sit arbejde, understregede den midlertidige formand (Tunesiens udenrigsminister Mongi Slim, som var præsident for FNs 16. generalforsamling), at det var af stor betydning at fremskynde koloniernes frigørelse. Men det var også højst ønskeligt, at denne frigørelse kunne ske ad fredelig vej uden rystelser, der kunne fremkalde harme og mistillid, og det var vigtigt at opnå et godt samarbejde med de administrerende magter.

Af de stater som i dag har ansvaret for administrationen af ikke-selvstyrende områder, er Australien, Storbritannien og Amerikas forenede Stater med i udvalget, men danner altså kun et lille mindretal. Fra første færd kom de frem med visse principielle synspunkter, som udvalgets store flertal dog ikke var meget villige til at bøje sig for. Kolonimagterne har på denne måde vist, at såfremt antikolonialisterne i FN lægger vægt på et vist samarbejde med de administrerende lande, må de i hvert fald holde sig inden for visse grænser.

Straks efter oprettelsen gik udvalget energisk i gang med arbejdet og holdt i tiden fra 20. februar 1962 i alt 117 møder, dels i New York, dels i Afrika. Det lagde vægt på at være et forum, hvor repræsentanter for politiske partier i de ikke-selvstyrende områder kunne fremsætte deres synspunkter, og gav adgang for en række »petitionærer«, der fremsatte klager. Dette er en ny fremgangsmåde, for så vidt angår FNs behandling af forholdene i ikke-selvstyrende områder. Derimod har generalforsamlingen for længst givet petitionærer adgang til at tale, når forholdene i formynderskabsområderne og i Sydvestafrika er under debat.

Udvalgets første beretning var på ikke mindre end 800 (duplikerede) sider.

Selv om det var ivrigt for at fremskynde udviklingen over alt i verden,

indså udvalget dog, at det ikke ville være muligt i løbet af nogle måneder at danne sig selv et overfladisk billede af forholdene i alle de ikke-selvstyrende lande verden over (ca. 60 under 7 forskellige administrerende magter). Det koncentrerede sig da i første omgang om de afrikanske områder, som interessen i disse år har samlet sig om: Nord- og Sydrhodesia, Nyasaland, Zanzibar, Kenya, de tre protektorater: Basutoland, Bechuanaland og Swaziland samt Sydvestafrika, Angola og Mozambique. Desuden kom udvalget ind på forholdene i Britisk Guiana i Sydamerika.

Udvalgets drøftelser af forholdene i Angola og Mozambique foregik samtidig med, at to særlige udvalg, som tidligere var udnævnt af forsamlingen, var i gang med indgående undersøgelser af tilstandene i disse områder – både den almindelige situation og undertrykkelsen af opstandene i Angola. Et andet udvalg har i de senere år beskæftiget sig med Sydvestafrika og aflagt beretning til generalforsamlingen.

I december 1962 blev disse særlige udvalg nedlagt, således at hele arbejdet nu er samlet inden for det store koloniudvalg.

Det gamle udvalg til granskning af oplysninger om alle selvstyrende områder (artikel 73 e-udvalget), hvis arbejde er omtalt ovenfor (side 238) bliver i hvert fald foreløbig ved at bestå, men forsamlingen vil senere se på muligheden for en samordning af dets virksomhed med det store koloniudvalgs.

Med hensyn til koloniudvalgets fremtidige virksomhed besluttede forsamlingen i december 1962, at medlemstallet skulle forøges fra 17 til 24 og godkendte så godt som enstemmigt (Frankrig, Sydafrika, Spanien og UK stemte ikke) de retningslinjer, som udvalget hidtil havde anvendt. Danmark er et af de nye medlemmer.

Efter udvalgets indstilling understregede forsamlingen på ny over for de administrerende magter, at de burde tage alle nødvendige skridt for hurtigst muligt at nå frem til fuldstændig uafhængighed for alle ikke-selvstyrende områder. Endvidere opfordrede forsamlingen de administrerende myndigheder til straks at ophøre med alle bevæbnede aktioner og andre tvangsforanstaltninger over for befolkningerne og navnlig imod lokale politiske ledere. Forsamlingen beklagede, at visse administrerende magter ikke havde villet samarbejde med udvalget. Endelig pålagde forsamlingen udvalget at underrette sikkerhedsrådet om begivenheder i de ikke- selvstyrende områder, som måtte kunne betyde en trusel for international fred og sikkerhed.

Det er ikke muligt her at give en detailleret skildring af de sidste års fremstød med hensyn til de enkelte koloniområder, men en kortfattet fremstilling i tilknytning til de resolutioner, som blev vedtaget af forsamlingen i december 1962 vil i hvert fald give et indtryk af de frontafsnit, hvor den antikoloniale bevægelse i øjeblikket sætter ind.

ANGOLA OG DE ANDRE PORTUGISISKE OMRÅDER

Medens forholdene i *Mozambique* hidtil ikke har givet anledning for store debatter i De forenede Nationer, ligger det anderledes med hensyn til *Angola,* hvor de urolige forhold i de sidste år har tildraget sig det internationale samfunds fulde opmærksomhed.

I februar 1961 anmodede Liberia om, at der måtte blive indkaldt til møde i *Sikkerhedsrådet;* forholdene i Angola krævede en indgriben af rådet for at hindre en yderligere forværring af en situation, hvor menneskerettighederne blev krænket. En række afrikanske og asiatiske lande gav deres tilslutning til dette krav. Portugal hævdede derimod, at Liberias anmodning ikke kunne tages til følge, da der her var tale om rent interne anliggender, som De forenede Nationer ikke havde ret til at blande sig i.

Den 10. marts besluttede rådet at sætte spørgsmålet på dagsordenen, men flere medlemmer udtalte straks, at de var i tvivl om, hvorvidt de uroligheder, der havde fundet sted i Angola, var af en sådan karakter, at Sikkerhedsrådet, som måtte respektere pagtens regler, havde ret til at gribe ind.

Under drøftelsen i rådet foreslog Ceylon, Liberia og Den forenede Arabiske Republik, at rådet – under henvisning til kolonierklæringen af 1960 – skulle forlange, at Portugal hurtigst muligt tog skridt til at anvende erklæringens bestemmelser i Angola. Den portugisiske hær undertrykte med alle midler folkets kamp for frihed. Rådet burde nedsætte et underudvalg til at undersøge sagen nærmere. Pagtens artikel 34 gav rådet ret til at gribe ind, når der forelå en situation, »som måtte kunne føre til mellemfolkelig uoverensstemmelse eller give anledning til tvist«; dette gjaldt ikke alene, når der allerede eksisterede en konflikt mellem to medlemsstater.

Dette forslag fik dog kun fem stemmer, medens de øvrige rådsmedlemmer afholdt sig fra at stemme. Da der til beslutning i rådet kræves mindst 7 jastemmer, var forslaget således ikke vedtaget.

På dette tidspunkt var *Generalforsamlingen* imidlertid samlet, og 40 lande anmodede om at få Angolaspørgsmålet optaget på dagsordenen. Den 20. april vedtog forsamlingen en resolution, hvis indhold nogenlunde svarede til det forslag, Sikkerhedsrådet netop havde afvist. Derefter blev der nedsat et underudvalg på 5 medlemmer (Bolivia, Dahomey, Finland, Malaya og Sudan), som snarest muligt skulle undersøge Angolasagen, og udvalget afgav beretning under 15. samling i efteråret 1961.

I mellemtiden var situationen i Angola, som stadig forværredes, igen blevet indbragt for *Sikkerhedsrådet,* som denne gang ikke afviste sagen. I juni vedtog rådet en resolution, der udtalte en dyb beklagelse af de store tab af menneskeliv, anmodede de portugisiske myndigheder om at indstille

de brutale undertrykkelsesforanstaltninger og udtrykte håbet om, at der måtte kunne findes en fredelig løsning, som var i overensstemmelse med pagtens forskrifter.

I januar 1962 gav underudvalgets beretning anledning til en lang debat i *Generalforsamlingen*. Portugal havde nægtet udvalget adgang til Angola, men det havde alligevel kunnet samle en del vigtige oplysninger. Den assimileringspolitik, som Portugal havde proklameret, var ikke blevet fulgt op ved en virkelig forberedelse af de indfødte befolkninger til en mere aktiv rolle. Alle bevægelser, der sigtede imod selvstyre, selvbestemmelse eller uafhængighed, betragtedes som oprørske og blev undertrykt. Der var fremkommet mange klager over krænkelse af menneskerettighederne, og der forelå beviser for tvangsarbejde og meget tyngende skatter. Befolkningen klagede også over den lave økonomiske og sociale standard og mangel på lægehjælp. Ganske vist var der i september 1961 blevet indført visse reformer, men disse var kun af meget begrænset rækkevidde.

Det så en kort tid ud til, at Portugal ville tage et vist hensyn til det internationale samfunds synspunkter, men nu protesterede den portugisiske repræsentant alligevel mod forsamlingens beslutninger og undersøgelsesudvalgets udnævnelse, der stred mod pagten. Urolighederne i 1960 havde kun berørt 8 procent af Angolas område, og senere havde der været ro. Situationen i Angola kunne på ingen måde betragtes som en trussel mod international fred og sikkerhed.

Under debatten blev der fra alle sider rettet opfordringer til Portugal om at tilpasse sin kolonipolitik til nutidens krav.

Mange talere krævede, at FN nu snarest muligt måtte opfylde det angolesiske folks berettigede forventninger. De fordrede, at Portugal skulle yde sin medvirkning hertil og opgive sin vægring ved at anerkende Angola som et ikke-selvstyrende område, der omfattedes af pagtens bestemmelser.

Et resolutionsforslag, som blev fremsat af Bulgarien og Polen, indeholdt en opfordring til Sikkerhedsrådet om snarest muligt at overveje sanktioner imod Portugal, men det blev forkastet. Den resolution, der blev vedtaget med 99 stemmer, medens kun Sydafrika og Spanien stemte imod og Frankrig afholdt sig fra at stemme, bekræftede det angolesiske folks ret til selvbestemmelse og uafhængighed. Portugal blev opfordret til at iværksætte reformer og frigive de politiske fanger. Af FNs medlemmer måtte det kræves, at de undlod at yde Portugal bistand, som kunne anvendes til undertrykkelse af befolkningen i Angola.

Underudvalget fortsatte sit arbejde, og i efteråret 1962 afgav det en ny beretning til forsamling og sikkerhedsråd; men også det store koloniudvalg havde i mellemtiden beskæftiget sig med forholdene i Angola.

Resultatet af forhandlingerne på 17. forsamling blev en omfattende resolution, der var væsentlig skarpere i sine udtryk end den forrige. Den

samlede dog kun 57 stemmer, medens 14 stemte imod, og 18 afholdt sig fra at stemme.

Kravet om, at Portugal straks skulle ophøre med sin undertrykkelsespolitik og løslade de politiske fanger, blev gentaget. Endvidere krævedes ophævelse af forbudet mod politiske partier og gennemførelse af omfattende politiske, økonomiske og sociale reformer, deriblandt oprettelse af selvstyrende institutioner, der kan føre frem til uafhængighed. Portugals negative holdning over for Forsamlingen og Sikkerhedsrådets beslutninger var uforenelig med dets fortsatte medlemsskab i De forenede Nationer. Sikkerhedsrådet blev derfor anmodet om at træffe alle mulige forholdsregler, derunder sanktioner, for at tvinge Portugal til at bøje sig for de vedtagne resolutioner. Alle medlemsstater blev anmodet om at gøre deres indflydelse gældende i denne retning og om at afholde sig fra enhver støtte til Portugals undertrykkelse af Angolas befolkning.

Hertil føjedes imidlertid yderligere et krav om, at medlemsstaterne skulle ophøre med alle våbenleveringer til Portugal. Denne bestemmelse medførte, at lande som Danmark og Norge, der lige som Portugal er medlemmer af NATO, fandt, at de ikke kunne stemme for resolutionen; der var ikke alene tale om våben til Angolakrigen, men om enhver våbenleverance til Portugal.

En anden resolution, der gælder alle Portugals oversøiske områder, indeholder detaillerede bestemmelser om de reformer, der kræves og de skridt Portugal omgående bør tage for at føre de portugisiske kolonier frem til selvstyre og uafhængighed. En tredje resolution fremhæver, at de sociale og undervisningsmæssige forhold i disse områder er under al kritik og fastslår, at det er af afgørende betydning, at indbyggerne kan få den nødvendige uddannelse. De forenede Nationer, som søger at hjælpe alle underudviklede lande, bør nu yde angoleserne støtte. Da Portugal under de nuværende forhold sikkert ikke vil anmode FN om bistand, besluttede generalforsamlingen at anmode generalsekretæren om i samarbejde med FNs særorganisationer at organisere et særligt uddannelsesprogram for angolesere, som befinder sig uden for deres land, og alle medlemsstaternes regeringer opfordres til at stille stipendier til rådighed for dette formål.

En sådan ordning vil være uden sidestykke inden for FN bortset fra et tilsvarende forslag vedrørende Sydvestafrika (se side 261).

DE BRITISKE OMRÅDER I ØST- OG SYDAFRIKA

I det store og hele er det lykkedes at føre de vestafrikanske koloniområder frem til selvstændighed uden større uro eller vanskeligheder. Dette skyldes blandt andet, at der her ikke fandtes en større, fast bosat hvid befolkning, men kun embedsmænd, missionærer og handlende. Situationen

er anderledes i lande som Kenya og Rhodesia, hvor der er mange »settlers«, og hvor adskillige hvide familier har haft deres hjem i generationer. En anden faktor i Østafrika er asiaterne, navnlig fra Indien og Pakistan, som spiller en betydelig rolle i handel og håndværk.

I de senere år har den britiske regering med støtte af moderate kræfter inden for de forskellige befolkningsgrupper arbejdet på en overgangsordning, der vil gøre en fredelig udvikling mulig også efter selvstændiggørelsen. Forholdene afviger dog så stærkt fra land til land, at der ikke findes nogen standardløsning, som kan anvendes overalt og føre frem til øjeblikkelig uafhængighed. Men naturligvis har den hurtige udvikling i Vestafrika haft en betydelig psykologisk virkning også i Østafrika, hvor den indfødte befolknings krav nu fremsættes med større og større utålmodighed.

Med hensyn til *Kenya* understregede Generalforsamlingen i 1962, at det var Storbritanniens hensigt at føre landet frem til fuld uafhængighed og anmodede derefter – uden at fremsætte kritik – den britiske regering og alle andre, der kan øve indflydelse på udviklingens forløb, om at medvirke til, at dette mål kan nås. Forsamlingen anerkendte således, at der endnu kræves en særlig indsats for at skabe enighed og harmoni mellem de forskellige befolkningsgrupper i Kenya.

I *Zanzibar,* hvis befolkning er meget blandet, både racemæssigt og religiøst, har den stærke spænding mellem de forskellige politiske partier for nylig ført til uroligheder. Koloniudvalget fik under sit ophold i Afrika i foråret 1962 et direkte indtryk af modsætningerne. På denne baggrund bad forsamlingen ikke alene den britiske regering om at fremme udviklingen mod uafhængighed, men rettede også en appel til befolkningen om at »nå til enighed ud fra ønsket om at opnå uafhængighed for Zanzibar så snart som muligt«. Forhåbentlig vil denne appel få den ønskede virkning i det lille ørige.

Både for Kenya og for Zanzibar krævede forsamlingen valg på grundlag af lige og almindelig valgret.

Den *centralafrikanske federation Rhodesia-Nyasaland* er en sammenslutning mellem Nyasaland og Nordrhodesia, der begge er kolonier, og Sydrhodesia, som i 40 år har været en slags »dominion«. Det var Sydrhodesia, som viste særlig interesse for federationens oprettelse i 1953. Spændingen mellem racerne har til tider været meget stærk og givet sig udtryk både i Sydrhodesia, hvor der er mange hvide med »hårdkogte« synspunkter, i Nordrhodesia og i federationen som helhed. Spørgsmålet om de forskellige befolkningsgruppers politiske repræsentation har i de senere år ført til alvorlige konflikter, og både på »den hvide side« og »den sorte side« er der stor rivalitet mellem de politiske partier. Selv om den britiske regering efter langvarige forhandlinger i 1961 fik gennemført en betydelig forøget indflydelse for afrikanerne, står der fortsat hårde kampe om forfat-

ningsordningerne, og den voksende politiske uro har givet anledning til debatter både i Afrika, i England og i FN.

Det ser nu ud til, at Nyasaland, hvor der kun findes et lille mindretal af hvide, vil træde ud af federationen. Generalforsamlingen udtalte sin tilfredshed med, at der i London 1962 blev opnået enighed om en ny forfatning og udtrykte håbet om, at udviklingen meget snart ville føre til uafhængighed for Nyasaland.

Der blev ikke i 1962 vedtaget nogen resolution om Nordrhodesia. Derimod kritiserede koloniudvalget forholdene i Sydrhodesia, og det kom til skarpe diskussioner i generalforsamlingen, både under den forlængede 16. samling i juni 1962 og under 17. samling i efteråret.

Forsamlingen fastslog, til trods for den britiske regerings protest, at Sydrhodesia var et ikke-selvstyrende område. Den anmodede Storbritannien om at suspendere den nugældende forfatning, indkalde en forfatningskonference med repræsentanter for alle politiske partier og gennemføre en forfatning, der vil sikre alle indbyggere lige valgret. Endvidere burde der gives politisk amnesti. Den 31. oktober pålagde generalforsamlingen generalsekretæren at medvirke til at skabe forståelse mellem de forskellige folkegrupper og samarbejde med Storbritannien for at få gennemført de af forsamlingen fastlagte principper. Generalsekretæren henvendte sig i London, men fik i december meddelelse om, at Sydrhodesia havde fået en ny regering, som det endnu ikke havde været muligt at forhandle med.

Det er måske værd at lægge mærke til den stilling, som under diskussionen blev indtaget af New Zealands repræsentanter, der gerne i FN giver udtryk for sund sans. Under behandlingen af Sydrhodesia-problemet fremhævede de, at hvis man ikke vil risikere, at hele afkoloniseringen skal blive til en farce, må forsamlingen skelne mellem, hvad der kan gennemføres, og hvad der ikke kan gennemføres. Hvis FNs henstillinger ikke præges af fornuft og ansvarsfølelse, vil resultatet blive, at der slet ikke bliver taget hensyn til dem. Man kan ikke se bort fra, at Sydrhodesia har selvstyre i indre anliggender, og forfatningsmæssigt har den britiske regering ingen ret til at gribe ind for at gennemtvinge sine ønsker. Skal den måske anvende våbenmagt? Indtil videre har England imidlertid en vis *indflydelse*, men er det klogt at forsøge på at få den britiske regering til at handle således, at denne indflydelse vil gå tabt?

BASUTOLAND, BECHUANALAND OG SWAZILAND

I den sydlige del af Afrika findes tre store, tyndt befolkede områder under britisk styre, nemlig *Basutoland,* med 700.000 indbyggere, hvoraf et par tusinde europæere; *Bechuanaland,* med godt 300.000, hvoraf kun ca. 300 europæere; og *Swaziland,* med 273.000 indbyggere, deraf omkring

10.000 europæere. Det er meget primitive lande, som ikke tidligere har tildraget sig større opmærksomhed fra det internationale samfunds side.

Sydafrika har længe følt det som en torn i øjet, at det ikke har fået lov til at overtage administrationen af disse områder, hvoraf Swaziland og Bechuanaland er enklaver i unionen, medens Basutoland grænser op til den. Den britiske regering holder imidlertid fast ved sit gamle løfte om, at en forandring kun kan ske, såfremt indbyggerne vil give deres tilslutning dertil. Den offentlige mening i England er i øvrigt blevet endnu mere vagtsom, efter at den yderliggående apartheids-politik har sejret i Sydafrika.

Økonomisk er de tre områder nært forbundet med unionen. Ved opgørelsen af den befolkning, der hører hjemme i Basutoland, burde der egentlig til det angivne tal på 700.000 indbyggere lægges 150.000 personer, der arbejder i Sydafrika – navnlig i minerne.

I 1962 har først koloniudvalget og derefter generalforsamlingen set på de tre protektorater i belysning af erklæringen om koloniernes frigørelse. Resultatet blev en meget kritisk resolution, hvori det blandt andet hedder, at de økonomiske og sociale forhold i disse områder efter lang tids kolonistyre er »meget foruroligende«. Storbritannien bør i samarbejde med FN og særorganisationerne tage skridt til at yde den tekniske, økonomiske og finansielle bistand, der er nødvendig. Forfatning og valglove er præget af racemæssig forskelsbehandling; de svarer ikke til befolkningernes ønske og heller ikke til kolonierklæringen af 1960. Storbritannien bør omgående ophæve de nu gældende regler, afholde valg med lige og almindelig valgret og indkalde en forfatningskonference med deltagelse af demokratisk valgte ledere.

Forsamlingen protesterer naturligvis stærkt mod Sydafrikanernes ønske om at annektere de tre områder; ethvert forsøg på indlemmelse må betragtes som aggression. – I øvrigt har forsamlingen bemærket sig en en britisk erklæring om, at de tre lande er helt uafhængige af Sydafrika, og at spørgsmålet om en overdragelse ikke er aktuelt.

SYDVESTAFRIKA

Sydvestafrika har lige siden 1946 været et af De forenede Nationers smertensbørn. Alle forsøg på at få det bragt ind under formynderskabssystemet på samme måde som de øvrige mandatområder er strandet på Sydafrikas hårdnakkede modstand. Heller ikke den internationale domstols udtalelse om, at folkeforbundsmandatets bestemmelser stadig er gyldige, og at FN har ret til at udøve kontrolbeføjelser, der svarer til dem, som Folkeforbundsrådet og Mandatkommissionen i sin tid udøvede, har gjort større virkning på unionsregeringen. Forskellige forsøg på ad forhandlingsvejen at nå til en praktisk ordning af forholdet er strandet.

Den sydafrikanske union har faktisk på enhver måde arbejdet på at gøre Sydvestafrika til en del af unionen. I administrationen følges i dag de apartheidsprincipper, som FN så ofte har fordømt, og som står i absolut modstrid både med pagtens og menneskerettighedserklæringens principper og med det mål: selvstyre og uafhængighed, som nu er blevet anerkendt de fleste andre steder. År efter år har et særligt udvalg under forsamlingen kritiseret unionens politik, og forsamlingen har fordømt den.

En af de tre resolutioner fra 17. forsamling, som handler om Sydvestafrika, slår fast, at en fortsættelse af den nuværende situation betyder en alvorlig trussel for international fred og sikkerhed. Forsamlingen understreger den sydvestafrikanske befolknings ret til uafhængighed og kræver, at unionsregeringen straks skal ophøre med alle straffeforanstaltninger. Endvidere anmoder den generalsekretæren om at sørge for, at repræsentanter for FN får mulighed for at virke i Sydvestafrika. Forsamlingen bekræfter sin beslutning fra 1961 om, at der i tilknytning til FNs tekniske bistandsarbejde skal gennemføres et specielt undervisnings- og oplæringsprogram, som det størst mulige antal indfødte fra Sydvestafrika kan få lejlighed til at deltage i. Medlemsstaterne opfordres til at yde stipendier.

Dette spørgsmål må naturligvis ses som et led i den stærke modsætning mellem verdensopinionen og den sydafrikanske regering, som afviser de bestemmelser om racediskrimineringens afskaffelse, der findes i pagten og i menneskerettighedserklæringen. Det er sandt, at der også er andre stater, hvor de faktiske forhold i dag ikke svarer til pagtens forskrifter, men Sydafrika er det eneste land, som ikke blot nægter at følge med udviklingen, men endog vil skrue den tilbage.

Den kamp, som nu med de nye afrikanske medlemmer af FN i spidsen føres for at afskaffe kolonisystemets sidste rester, kan ikke betragtes som afsluttet, før der også er sket en ændring i den sydafrikanske politik, som hører fortiden og ikke fremtiden til.

Sydafrikas holdning har fremkaldt stor bitterhed i FN, og der har allerede nu vist sig tendenser til at få den sydafrikanske union ekskluderet af FN. Et forslag om at fratage Sydafrika dets plads i den økonomiske kommission for Afrika manglede kun én stemme for at blive vedtaget af FNs økonomiske og sociale råd (ECOSOC) i december 1962.

KOLONIOMRÅDERNE UDEN FOR AFRIKA

De fleste af de ikke-selvstyrende områder, der er tilbage uden for Afrika, er øer eller øgrupper med en ganske lille befolkning. Deres selvstyre kan nok udvikles videre, men de vil have vanskeligt ved at føre en helt selvstændig eksistens. Det gælder i hvert fald mange af de øer i Stillehavet og Atlanterhavet, som administreres af New Zealand, De forenede Stater og Storbritannien.

Til en række af de områder i Latinamerika, Arabien, Sydøstasien og det fjerne Østen, som endnu er under britisk styre, knytter der sig særlige politiske problemer. Man behøver blot at tænke på Britisk Honduras og Britisk Guiana, hvor nabostaterne har anmeldt grænse- eller suverænitetskrav eller på Aden, der ligger i en urolig egn, hvor forskellige kræfter rivaliserer. Det folkerigeste af områderne i det fjerne Østen, Hongkong, med over 3 millioner indbyggere, er en af de få rester af de gamle europæiske indgreb mod det kinesiske fastland. De britiske besiddelser på Borneo er netop kommet i søgelyset på grund af begivenhederne i Brunei i 1962–63. Ganske vist har Indonesien for nylig udtalt, at det ikke stiller territoriale krav, men hvordan vil det gå i fremtiden?

Det synes at være meningen, at FNs koloniudvalg, som Danmark nu er medlem af, skal bestå, lige til det sidste område har opnået selvstændighed. Hvis man holder fast ved denne tanke, kommer dets virksomhed nok til at strække sig over adskillige år endnu. Men i den første tid vil udvalgets stærkeste fremstød sikkert fortsat blive rettet mod de portugisiske besiddelser og mod de britiske områder i Afrika, hvor der er politiske vanskeligheder.

KOLONIMAGTERNES REAKTION. TEMPOET. ER DER GRÆNSER FOR, HVAD FN KAN OG BØR GØRE

Sovjetunionen og andre yderliggående antikolonialistiske lande har ved enhver lejlighed hævdet, at kolonistyret var roden til alt ondt: Kolonimagterne har systematisk holdt kolonierne nede i social elendighed, standset deres økonomiske udvikling, kun været interesseret i de produktioner, som giver moderlandets kapitalister den største profit, forhindret industrialiseringen, forsømt undervisningsvæsenet og navnlig den uddannelse, som kunne bidrage til at forberede frihed og selvstændighed.

Billedet er ensidigt, men det er givet, at mange fejltagelser og misbrug er fulgt i kolonistyrets spor, og at udviklingen mod selvstyre og uafhængighed mange steder er blevet forhalet.

Under agitationen for hurtig frigørelse er det ofte blevet fremhævet, at den politiske afhængighed var den afgørende hindring for de ikke-selvstyrende områders velstand og udvikling og at selvstændighed var forudsætningen for en virkelig forbedring af deres økonomiske, sociale og kulturelle forhold.

Men det er dog ganske klart, at underudvikling ikke er identisk med kolonialismen. Underudvikling findes også i mange lande, der længe har været uafhængige, ja, endog i store dele af europæiske kulturlande som Italien og Grækenland.

Den overvejende del af Latinamerika rev sig i det 19. århundrede løs fra det europæiske kolonistyre og har derefter i 100–150 år selv haft ansvaret for sin skæbne. Alligevel må de fleste latinamerikanske lande i dag regnes blandt de underudviklede, og store dele af deres befolkning lever under elendige sociale forhold. Latinamerikanerne mener i hvert fald, at det er uretfærdigt, hvis udviklingshjælpen kun skal komme de lande til gode, der i de senere år er blevet uafhængige, og som verden nu af politiske grunde interesserer sig særligt for. Inden for FN søger man da ved tildelingen af teknisk bistand at tage et rimeligt hensyn til Latinamerika.

Dette eksempel viser i hvert fald, at selvstændighed ikke er nok til at sikre fremskridt og velstand. Men alligevel har det i de sidste år været populært at kræve selvstændighed næsten for enhver pris: Det er bedre at være en fri mand i beskedne kår end leve som en velnæret slave. Tilsyneladende – men vel kun tilsyneladende – er man tilbøjelig til at se stort på de økonomiske og administrative vanskeligheder, som ikke-selvstyrende lande i mange tilfælde vil møde straks efter frigørelsen.

Erklæringen om koloniernes frigørelse, som blev vedtaget den 14. december 1960, altså 5 måneder efter at kongokrisen begyndte, slog blandt andet fast, at en henvisning til at forberedelserne har været utilstrækkelige ikke må tjene som påskud til at forhale selvstændiggørelsen. Frigørelsen må med andre ord ikke gøres betinget af, at det pågældende land på visse områder ikke har nået en tilstrækkelig høj standard.

Dette er altså det princip, der nu er vedtaget officielt af FN. Men man kan naturligvis ikke ved en sådan proklamation forhindre, at begivenhederne i Kongo giver anledning til mere nøgterne overvejelser. Der er vel heller ikke noget ondt i at anerkende, at en rolig afslutning af forberedelserne til et lands uafhængighed er ønskelig.

Naturligvis regner de nye stater med efter frigørelsen at få støtte både fra det internationale samfund og fra enkelte lande, som de har venskabelige forbindelser med. Men jo hurtigere den samlede frigørelsesbevægelse skrider frem, jo større opgaver bliver der, som skal klares *samtidig*. Der er allerede nu en betydelig konkurrence om den mængde af bistand, der kan stilles til rådighed gennem FN eller bilateralt.

Det er interessant at konstatere, at nogle af de lande, der selv er blevet selvstændige i de senere år, nu har givet udtryk for et mere realistisk syn på forholdene end det, som f. eks. lå til grund for de sovjetrussiske forslag om, at alle afhængige stater skal have selvstændighed i løbet af et år eller to.

En repræsentant for Elfenbenskysten (Côte d'Ivoire) sagde i 1960, at hans regering ganske vist var ivrig efter at se kolonialismens endeligt, men den ønskede ikke en uafhængighed, som ikke var blevet forberedt gennem politiske partier. Nu da Ruanda-Urundi spørgsmålet var til be-

handling, kunne De forenede Nationer ikke sige, at man var blevet overrasket af begivenhedernes udvikling; hvis uafhængigheden udelukkende skulle blive til gavn for Ruanda-Urundi, måtte man stadig holde Kongo i erindring.

En repræsentant for Tanganyika, som blev selvstændigt efter 42 års læretid, først under Folkeforbundsmandat og senere som formynderskabsområde, sagde, at han ikke ville presse på for at opnå øjeblikkelig afhængighed for alle ikke-selvstyrende områder uden hensyn til, om resultatet ville blive kaos.

Madagascar og de andre fransktalende lande i »Union africaine et malgache« har peget på, at deres egen frigørelse skete ad fredelig vej, og at de har et udmærket forhold til Frankrig; ud fra deres egne erfaringer ønsker de nu at virke for, at afviklingen af kolonisystemet også andetsteds kommer til at ske ved forhandling og i en forsonlig ånd.

Det er naturligt, at man i de sidste år har kæmpet for at sætte tempoet op ved koloniernes selvstændiggørelse. Men kan man ikke være tilfreds med resultatet?

En britisk repræsentant i koloniudvalget sagde i foråret 1962, at der var mange, der kun fremhævede det negative – det, der endnu ikke var opnået. Storbritannien ville for sit vedkommende pege på, at siden 1945 havde ikke mindre end 15 lande under britisk styre med et samlet folketal på over 600 millioner opnået uafhængighed. I løbet af 20 måneder var ikke mindre end 5 lande: Sierra Leone, Cameroon, Tanganyika, Jamaica og Trinidad-Tobago blevet selvstændige, medens Ugandas selvstændighed var umiddelbart forestående.

På denne baggrund ville det i hvert fald være urimeligt i dag at kalde Storbritannien eller Frankrig for reaktionære kolonimagter. Men man bør vel også kunne forstå, at en regering, der i lange tider har administreret et ikke-selvstyrende område, føler sig forpligtet til at sørge for, at dette land, når det skal blive uafhængigt, fra alle synspunkter får den bedst mulige start. I de områder, hvor der nu på grund af fortidens udvikling findes forskellige befolkningselementer og stærkt modstridende opfattelser (som i Kenyia og i Rhodesien) er det nødvendigt at tage hensyn til alle parter. Gennem forhandlinger, som ikke kan afsluttes fra den ene dag til den anden, må man søge at finde frem til en ordning, der kan danne grundlag for en fredelig udvikling.

Det britiske synspunkt er ganske klart: Det er uforsvarligt at give fuld uafhængighed, hvis der ikke findes en stabil regering, som man kan regne med er i stand til at gennemføre et uafhængigt styre til folkets bedste. En effektiv forberedelse af overgangen til uafhængighed er derfor af afgørende betydning.

De forenede Staters repræsentant i koloniudvalget pegede i 1962 på

en række faktorer, som burde tages i betragtning, når man står over for et krav om øjeblikkelig uafhængighed: Hvordan er det med de økonomiske hjælpekilder? Findes der det fornødne uddannede personale og en rimelig politisk stabilitet? Hvordan er befolkningens sammensætning og forholdet mellem de forskellige befolkningsgrupper? Er landets område stort nok til, at det kan være levedygtigt uden at have tilknytning til anden side?

– Det er klart, at hele klimaet i FN har ændret sig i de senere år. Stemmeforholdet er nu sådan, at antikolonialisterne i Afrika og Asien med støtte fra østblokken og nogle latinamerikanske lande kan få vedtaget næsten alt, hvad de ønsker, selv om der kræves to tredjedels flertal. Det er ikke vanskeligt at gennemtvinge skarpe resolutioner, der kan tjene til at opmuntre de politiske grupper i de resterende kolonier. Man kan faktisk til stadighed holde ikke alene Sydafrika, der nu er forladt af alle, og Portugal, som ikke kan glæde sig over sympati nogetsteds, men også Storbritannien og Spanien, ja, hvis det skal være, De forenede Stater, Australien og New Zealand, i gabestokken.

Hvis man derimod vil have hele forsamlingen – eller så godt som hele forsamlingen – bag sig (og dette lægger mange af de asiatiske og afrikanske lande nok i forskellige situationer vægt på) må man også sikre sig tilslutning hos de nordamerikanske og europæiske lande, og der må tages et vist hensyn til deres synspunkter, både med hensyn til indhold og formulering. For lande som de nordiske, der ikke kan mistænkes for imperialisme, må det være en naturlig opgave at virke formidlende; de ville ikke gøre hverken Afrika eller verden som helhed en virkelig tjeneste ved kritikløst at akceptere alle de forslag, der stilles af de mest radikale elementer.

Det kan ikke være FNs opgave at forøge de internationale vanskeligheder, men at medvirke til at finde løsninger, som kan gennemføres uden at slå for meget i stykker. Selv om den seneste udvikling har medført, at meget i FN nu ser anderledes ud end for nogle år siden, må man dog ikke glemme, at hverken medlemsstaternes juridiske forpligtelser i henhold til pagten eller forsamlingens myndighed kan ændres, blot ved at man vedtager resolutioner. De forenede Nationer er ikke en verdensregering, og hvis forsamlingen ønsker at opnå resultater, der er holdbare, så må kolonimagterne overtales og overbevises – ikke tvinges.

Hvis forsamlingen går for vidt, kan man risikere, at de stater, som dens resolutioner kræver noget af, ikke tager hensyn til dem og i det hele bliver mere og mere tilbøjelige til at trække sig tilbage fra et effektivt samarbejde på vigtige områder. Et praktisk eksempel på denne holdning er den franske regerings negative holdning over for Kongoaktionen og navnlig afvisningen af finansiel støtte. På det sidste område har Frankrig som bekendt stillet sig ved siden af Sovjetunionen.

Den britiske regering har gang på gang sagt, at hvis FN overskrider

de grænser, pagten har sat og forsøger på at *tvinge,* kan forsamlingen ikke gøre regning på den samarbejdsvilje, som man fra britisk side har forsøgt at opretholde.

Forsamlingen kan fremkomme med kritik, og en sådan kritik kan faktisk i mange tilfælde være nyttig. Men i de senere år er der også blevet gjort forsøg på fra New York at fjernstyre kolonipolitikkens og koloniadministrationens tempo, retning og metoder.

Er det rimeligt, at man søger at diktere, hvornår der skal holdes valg, hvordan valgretsbestemmelserne skal være, hvordan en regering skal sammensættes, eller hvornår tidspunktet er gunstigt for afholdelsen af en vigtig konference?

Det må i hvert fald vække betænkelighed, når politiske repræsentanter, som ofte mangler enhver personlig erfaring i administrationen og er uden direkte kendskab til de særlige forhold i et enkelt land, vil fortælle en regering eller en guvernør, hvad der bør gøres eller ikke gøres. Det er let nok for mere eller mindre velorienterede delegerede at give råd, men det er ganske uholdbart, hvis de mænd, der har det fulde ansvar – navnlig hvis det går galt – skal tvinges til at følge sådanne råd.

Bortset fra Portugal, der kæmper en formentlig håbløs kamp, er kolonimagterne i dag, hvis de da ikke allerede har trukket sig helt tilbage, nu på fuldt tilbagetog. Er det nødvendigt eller ønskeligt, at det internationale samfund bringer forvirring eller alvorlig forstyrrelse i dette tilbagetog? Man kommer jo ikke uden om, at FN stadig regner med, at de samme kolonimagter skal være med til at finansiere den internationale støtte til de nye lande – hvad enten deres selvstændiggørelse er blevet godt eller dårligt forberedt.

LITTERATUR:

Oversigten over udviklingen findes bl. a. i Britta Skottsberg: FN och kolonialproblemen (Världspolitikens dagsfrågor), 1956 og samme forfatters afhandling: Kolonialsystemets Internationalisering (Särtryck ur Festskrift til Georg Andrén, 1961), i forskellige artikler af Peter Vejstrup i Dansk FN forenings tidsskrift: Fred ved Ret, og i John Danstrup: Afrika på vej, 1961.

Endvidere er ved udarbejdelsen af nærværende artikel blandt andet benyttet:

Everyman's United Nations 1954–58 (Published by the United Nations Office of Public Information, New York, 1959).

Annual Reports of the Secretary-General on the Work of the Organization 1959–1962 (Generalsekretærens årsberetninger om de Forenede Nationers arbejde).

Reports of the Committee on Information from Non-Self-Governing Territories (beretninger fra udvalget om oplysninger vedrørende ikke-selvstyrende områder).

Report of the Special Committee established under General Assembly resolution 1654 (XVI) (Beretning fra det under 16. plenarforsamling oprettede særlige udvalg).

Beretninger til Folketinget vedrørende de Forenede Nationers plenarforsamling (til og med sekstende plenarforsamling, 1946–62).

The Europa Year Book, I–II, 1962.

Liste over ikke-selvstyrende områder (1960).

Områdets navn og den administrerende stat	Areal	Folkemængde (1000)
Australia		
Cocos (Keeling) Islands	13	1
Papua	234,498	503
France		
New Hebrides	14,763	60
Netherlands		
Netherlands New Guinea	416,000	737
New Zealand		
Cook Islands	234	18
Niue Island	259	5
Tokelau Islands	10	2
Spain		
Fernando Poo	2,034	63
Ifni	1,500	54
Rio Muni	26,017	183
Spanish Sahara	266,000	25
United Kingdom		
Aden	287,684	913
Antigua	442	54
Bahamas	11,396	107
Barbados	431	232
Basutoland	30,344	697
Bechuanaland	712,249	350
Bermuda	53	43
British Guiana	214,970	561
British Honduras	22,963	90
British Virgin Islands	174	7
Brunei	5,765	84
Cayman Islands	259	8
Dominica	789	60
Falkland Islands	11,961	2
Fiji	18,272	401
Gambia	10,369	284
Gibraltar	6	26
Gilbert and Ellice Islands	905	46
Grenada	344	89
Hong Kong	1,031	3,128
Jamaica	11,425	1,614
Kenya	582,646	7,287
Malta	316	329
Mauritius	1,865	649
Montserrat	83	12
New Hebrides	14,763	60
North Borneo	76,115	454
Northern Rhodesia	746,256	2,460

Nyasaland	119,311	2,860
Pitcairn Island	5	0,1
St. Helena	122	5
St. Kitts-Nevis-Anguilla	396	57
St. Lucia	616	26
St. Vincent	389	86
Sarawak	125,206	745
Seychelles	404	41
Singapore	581	1,665
Solomon Islands	29,785	124
Swaziland	17,363	266
Trinidad and Tobago	5,128	828
Turks and Caicos Islands	430	6
Uganda	243,411	6,845
Zanzibar	2,643	307
United States		
American Samoa	197	20
Guam	549	67
United States Virgin Islands	344	32

NOTER:

Listen omfatter de ikke-selvstyrende områder, om hvilke de administrerende lande indsendte oplysyninger for året 1960, det nyeste materiale, der hidtil har været behandlet af Udvalget for oplysninger vedrørende ikke-selvstyrende områder. Listen er gengivet efter beretningen om udvalgets møder i foråret 1962 (dokument A/5215, s. 19–20).

Portugal har ikke indsendt oplysninger om Angola, Mozambique m. fl. områder, som den portugisiske regering betragter som dele af moderlandet.

New Hebrides er opført både under Frankrig og under Storbritannien, idet dette område lige siden 1906 er blevet administreret af de to lande i fællesskab (*condominium*).

Det bør nævnes, at for følgende områder er den forfatningsmæssige stilling efter udgangen af 1960 undergået væsentlige ændringer:

Nederlandsk New Guinea administreres fra 1. oktober 1962 midlertidigt af de Forenede Nationer, men vil i maj 1963 overgå til indonesisk administration.

Jamaica er blevet selvstændigt og den 18. september 1962 optaget som medlem af de Forenede Nationer. Det samme gælder *Trinidad-Tobago*.

Uganda er nu ligeledes en selvstændig stat, som den 25. oktober 1962 blev optaget som medlem af FN.

De nævnte fire lande har et samlet folketal på 10 millioner.

Af *Formynderskabsområderne* var der ved udgangen af 1962 tre, som endnu ikke havde opnået uafhængighed, nemlig New Guinea og Nauru, under australsk formynderskab, og stillehavsøerne under de Forenede Staters formynderskab.

KONGRESVALGET I U. S. A.

JOHANNES LAURSEN

Den vigtigste konklusion af kongresvalget den 6. november 1962 er nok, at præsident Kennedy i den nye kongres kan regne med en lidt større tilslutning, end han kunne i sine to første præsidentår. Et sådant lille udsving i gunstig retning kan blive afgørende, da flere slag i den gamle kongres blev tabt på ganske få stemmer.

Skønt valgets stemmetal stort set pegede mod status quo, var selv dette i virkeligheden en sejr for Demokraterne. Det er næsten et dogme i amerikansk politik, at regeringspartiet skal tabe mandater ved »mellemvalgene«. Det er sket hver gang i nyere tid, med depressionsvalget 1934, to år efter Roosevelts tiltræden, som eneste undtagelse. Blot undgåelse af tab ville derfor være en pyskologisk sejr. I senatet forbedrede Demokraterne oven i købet deres i forvejen stærke stilling. De erobrede fire mandater, så de fik i alt 68 mandater mod 32. I Repræsentanternes Hus afgav Demokraterne fire mandater; men Republikanerne overtog kun to af disse, idet Husets mandattal, der på grund af Alaskas og Hawaiis ophøjelse til stater, midlertidigt var 437, nu igen gik ned til 435.

Partistillingen.

	Repræsentanternes Hus		Senatet	
	1960	1962	1960	1962
Demokrater	263	259	64	68
Republikanere	174	176	36	32

Cubakrisen kom mod slutningen af valgkampen og må antages at have haft betydelig indflydelse på udfaldet. Præsident Kennedy, der var gået meget aktivt ind i valgkampen, brød af den 20. oktober og fløj tilbage til Washington. Den 22. oktober holdt han sin tale, der annoncerede karantæneaktionen mod Cuba, og det blev derefter meddelt, at han ikke ville holde flere valgtaler. Søndag den 28. oktober, ni dage før valget, kom meddelelsen om russiske indrømmelser, der førte til afspænding af situationen. Præsidentens handlinger blev mødt med almindelig tilslutning og må have bidraget til valgresultatet. På den anden side henviser Demokraterne til, at de var handicappet, fordi præsidenten trak sig ud af selve valgkampen.

Han var imidlertid i høj grad i rampelyset, og der kan næppe være tvivl om, at nettovirkningen var hjælp til de demokratiske kandidater. Det ser ud, som om der ville være blevet en vis tilbagegang for Demokraterne, i overensstemmelse med traditionen, dersom Cubakrisen ikke var kommet.

Betydningen af 1962-valgresultatet ses måske bedst, når det erindres, at Demokraterne i 1948, da præsident Truman blev valgt, også fik netop 263 mandater i Repræsentanternes Hus. Ved mellemvalget i 1950, efter Koreakrigens udbrud, gik de ned til 234. I senatet gik de tilbage fra 54 mandater i 1948 til 48 i 1950.

Men i den amerikanske kongres fortæller den nominelle partistilling kun en del af historien. Analyser af *personforskydningerne* synes at vise, at Kennedyfløjen i Repræsentanternes Hus er blevet styrket på bekostning af konservative Demokrater. Når der således blev valgt 14 Republikanere i sydstaterne mod tidligere 9, betød det, at disse tab blev båret af konservative Demokrater, der hyppigst havde stemt mod præsidentens forslag. De nye demokratiske mandater, der opvejede tabene, tilfaldt i hovedsagen mere liberale kandidater, især i veststaterne.

Den første prøve på kongressens sindelag kom allerede den 9. januar, da Repræsentanternes Hus med 235 stemmer mod 196 vedtog at bevare en »Rules Committee« på 15 medlemmer frem for at vende tilbage til 12 medlemmer som før 1961. Personsammensætningen ville have betydet, at en 12-mands komité ville være blevet behersket af en koalition af konservative af begge partier, hvorimod en 15-mands komité erfaringsmæssigt i de fleste spørgsmål vil følge præsidenten med stemmetallet 8 mod 7. Da komiteen først blev udvidet i 1961, var det under tryk af den indflydelsesrige, senere afdøde speaker Sam Rayburn, som dog kun kunne mønstre 217 stemmer mod 212. Den større margin i år skulle være et godt varsel for regeringen. Afstemningen er så vigtig, fordi lovforslag kun når frem til behandling i huset, hvis Rules Committee tillader dette.

Samtidig med kongresvalget blev der holdt *guvernørvalg* i 35 af de 50 stater. Det samlede resultat blev uændret stilling; i alt 34 stater har nu som før demokratisk, 16 republikansk guvernør. Tallet dækker dog over væsentlig forskydninger. Republikanerne vandt tre folkerige stater, der hidtil var demokratisk styret, Pennsylvania, Michigan og Ohio, medens Demokraterne til gengæld overtog nogle mindre vigtige, men hidtil solidt republikanske stater som Vermont og New Hampshire. De nye republikanske guvernører William Scranton i Pennsylvania og bilfabrikanten George Romney i Michigan omtales herefter som præsidentkandidatemner.

Et bemærkelsesværdigt træk ved valget var en voksende tilbøjelighed hos vælgerne til *personlig stemmeafgivning*. Partitroskab synes at spille en aftagende rolle. Det var i mange tilfælde iøjnefaldende, at en stærk kandidat havde kunnet klare sig trods en for hans parti ugunstig tendens –

eller en kandidat af gennemsnittet blev foretrukket af vælgerne frem for en upopulær kandidat af flertalspartiet.

Udtalte eksempler sås i stater som Vermont og New Hampshire, der for første gang i generationer valgte demokratiske guvernører (og New Hampshire tillige demokratisk senator), og i Oklahoma, der modsat for første gang i historien valgte en republikansk guvernør. Måske det tydeligste eksempel forekom i staten New York, hvor Republikanernes kandidater gennemgående vandt med flertal på fra en halv til en hel million stemmer. En demokratisk kandidat, statens »comptroller«, var i stand til at vende strømmen og vinde med over 800.000 stemmers flertal. Begge partier erklærer at ville drage den lære at opstille kandidater, som uafhængigt af partinavnet kan antages at virke tiltrækkende på vælgerne. Det anses ikke mere for tilstrækkeligt blot at ride på partinavnet.

Valget satte i øvrigt punktum for nogle politiske karrierer, først og fremmest *Richard Nixons*. Den tidligere vicepræsident stillede sig mod manges råd som kandidat mod den demokratiske guvernør Edmund Brown i Californien. Brown havde i 1958 bremset den indflydelsesrige senator William Knowland. Brown var blevet stærkt kritiseret, bl. a. for sin vaklen i sagen om den længe udsatte henrettelse af Caryl Chessman. Han havde dog ikke desto mindre solidt fodfæste, og det var i bedste fald risikabelt at stille sig mod ham. Efter valget holdt Nixon en improviseret tale til pressen, der efter manges mening afslørede ham som en dårlig taber. Omend han kan have en begrænset indflydelse, må hans dage som præsidentemne anses for at være forbi. Den aldrende senator Alexander Wilay i Wisconsin blev erstattet med statens demokratiske guvernør Gaylord Nelson, og i Indiana blev den ultrakonservative Homer Capehart slået af en ung Demokrat, Birch Bayh.

Republikanerne har hilst deres fremgang i *sydstaterne* som et varsel om, at topartisystemet her nu er meget nær ved at være en realitet. Demokraterne kan ikke længere tage sydstaterne for givet. Ved de seneste præsidentvalg har flere af staterne haft republikansk flertal, og antallet af republikanske kongresmedlemmer har været jævnt stigende. En Republikaner kom inden for rækkevidde af valg til senatet fra Alabama i år; men kun stater i sydens periferi som Texas og Kentucky har faktisk valgt republikanere til senatet.

Situationen er ikke uden komplikationer for Republikanerne. De konservative sydstatsvælgere, der er mest tilbøjelige til at gå over til Republikanerne, er ingenlunde ivrige for negrenes ligestilling, og de frastødes af republikansk iver herfor i nordstaterne. Af samme grund kan Republikanerne heller ikke lægge for stærkt an på at erhverve negerstemmer i syden.

Antallet af *negre* i Repræsentanternes Hus voksede med ét medlem,

valgt i Los Angeles. I forvejen var valgt fire negre, fra New York, Chicago, Detroit og Philadelphia. To af dem har betydelig anciennitet og beklæder formandsposter i vigtige udvalg. Alle fem er Demokrater.

På grund af reglen om, at guvernøren udnævner en *midlertidig senator* i tilfælde af en senators død, er der siden valget allerede forekommet to personskifter, hvoraf det ene har betydet ændring af partistillingen. I staten New Mexico døde den demokratiske senator Dennis Chavez den 18. november. New Mexico valgte demokratisk guvernør, som imidlertid først tiltrådte 1. januar. Den endnu fungerende republikanske guvernør, Edwin Mechem, nedlagde sin post og lod sig af sin efterfølger for de resterende få uger, viceguvernøren, udnævne til den ledige post i senatet. I Oklahoma døde den indflydelsesrige senator Robert Kerr nytårsdag. Her stod den demokratiske guvernør, der ikke havde kunnet søge genvalg, for at skulle afløses af en Republikaner. Guvernøren, Howard Edmondson, lod sig på lignende måde udnævne til senator. Den identiske manøvre førte altså til, at dette mandat forblev på samme partis hænder. Partistillingen i senatet ved kongressens åbning blev altså 67 Demokrater mod 33 Republikanere.

Fordelingen af mandaterne i Repræsentanternes Hus på de enkelte stater reguleres hvert tiende år på grundlag af *folketællingen*. 1960-folketællingen bevirkede en række forskydninger, der første gang fik virkning ved valget i 1962. Største vinder var Californien, der gik op fra 30 til 38 mandater. Til gengæld gik New York ned fra 43 til 41, Pennsylvania tabte tre og en række stater i østen og midtvesten tabte et eller to mandater.

Alle stater, der havde gevinst eller tab, måtte forud for 1962-valget foretage en omlægning af valgdistrikterne, en opgave der voldte staternes lovgivende forsamlinger stort besvær. I staten Alabama opgav man, hvorefter samtlige kandidater måtte opstilles i hele staten.

I mange af staterne kunne flertalspartiet ikke modstå fristelsen til at indrette distrikterne på en sådan måde, at det pågældende parti blev begunstiget. Resultatet er en mangfoldighed af højst besynderligt formede valgdistrikter. Denne såkaldte *gerrymandering* gav dog undertiden bagslag, fordi vælgerne fandt, at den var unfair. Bedst lykkedes gerrymanderingen i Californien, hvor Demokraterne havde magten og fik held til at erobre samtlige otte nye mandater plus et niende, som toges fra en Republikaner. I alt valgtes 25 Demokrater i Californien, mod 13 Republikanere. I New York forsøgte Republikanerne med mindre held samme manøvre. Demokraternes tab blev indskrænket til de to mandater, som staten måtte afgive. I North Carolina forsøgte Demokraterne at udmanøvrere statens eneste republikanske kongresmedlem; men dette mislykkedes totalt, og for at føje spot til skade blev der endog valgt to Republikanere, begge i stedet for konservative Demokrater.

Der tales allerede om det næste valg i november 1964. Spændingen

om, hvem der skal være *præsidentkandidat* samler sig udelukkende om Republikanerne, idet Demokraterne ikke er i tvivl om, at de vil genopstille præsident Kennedy. Favorit hos Republikanerne er New Yorks guvernør Nelson Rockefeller, der slap helskindet fra valget, omend med noget mindre flertal end i 1958. Grunden hertil var formentlig en velpubliceret skilsmisse for et år siden samt angreb fra et nydannet parti på højrefløjen.

Konservative Republikanere gør forsøg på at hindre Rockefellers kandidatur. De vil samle sig om Arizonas konservative senator Barry Goldwater, som dog næppe har chance for selv at få opstillingen. Der er i stedet stemning for et af de nye ansigter blandt guvernørerne, eller en af de senatorer, der havde et godt valg, såsom den moderat-konservative Thruston Morton fra Kentucky.

Det sig nærmende præsidentvalg vil antagelig bevirke noget forøget iver blandt kongressens Demokrater for at følge præsidentens ledelse. De ved, at valgkampen i 1964 vil foregå i hans navn og blive ført på hans program og resultater. Selv om ikke alt for meget kan vides på forhånd, kan det antages, at præsidenten vil have større mulighed i den nye kongres for at få dele af sit program igennem.

Som vigtigste forslag har regeringen fremført tanken om en klækkelig *skattenedsættelse* som stimulans for landets økonomi, der ikke har vist så megen fremgang som ønskeligt og som de fleste europæiske lande. Dette beklages stærkt af regeringen, hvis ønske det er, at Amerika skal »gå fremad«. Omend langtfra ramt af nogen depression, synes det, som om økonomien er stillestående og på et niveau, der er kendetegnet af betydelig arbejdsløshed, gennemsnitlig fra tre til fem procent, i nogle egne af landet meget byrdefuld.

Skattelettelsesprogrammet møder modstand hos konservative, for hvem underskud på statsbudgettet er en vederstyggelighed, men får tilslutning fra liberale og fra væsentlige dele af forretningslivet. Teorien er, at kortvarige budgetunderskud vil føre til en forøget produktion med efterfølgende mulighed for budgetoverskud på længere sigt. Skattelettelse på et tidspunkt hvor der i forvejen er budgetunderskud er en uortodoks og dristig tanke, der billiges af mange fagøkonomer, men vil møde stærkere politisk modstand i USA end tilfældet ville være i Europa. Blandt modstanderne er den indflydelsesrige formand for senatets finanskomité, Harry Byrd.

Det andet større programpunkt er et forslag om en *sygeforsikring for ældre,* en plan, der bekæmpes ihærdigt af den amerikanske lægeforening. I den gamle kongres var der et flertal af nejstemmer. Senatet stemte forslaget ned med 52 stemmer mod 48. Efter det nye senats sammensætning kunne det se ud, som om stemmetallene i en ny omgang kunne stille sig omvendt. I Repræsentanternes Hus vil afgørelsen nok stå på vippen.

Et tredje vigtigt punkt er en plan om unionsstøtte til *undervisningen*. Regeringen finder dette uomgængeligt nødvendigt, dersom USA skal følge med i den stadig skarpere teknisk-videnskabelige konkurrence. Det springende punkt er et katolsk krav om støtte til private skoler. Tanken herom møder kompakt modstand ud fra doktrinen om adskillelse mellem staten og kirken. Skønt selv katolik er Kennedy blandt modstanderne. Mange katolikker i kongressen ønsker imidlertid at finde en form for støtte, og et katolsk medlem af Rules Committee, der normalt stemmer med regeringen, svingede ved lovforslagets behandling i fjor. Hans stemme blev udslaggivende. Udfaldet i den nye kongres er ret uberegneligt, også fordi negerspørgsmålet let kommer ind i debatten og kan blive afgørende for nogle medlemmer.

En lang række andre spørgsmål af intern såvel som udenrigspolitisk natur vil optage kongressen. Regeringen har især fremhævet de tre nævnte emner med klar prioritet for skattelettelsesplanen. Den højere vækstrate i økonomien med følgende fuldere beskæftigelse ses som nøglen til fremgang i det amerikanske samfund.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den økonomiske situation i USA og budgettet for 1963-64. - Udviklingstendenser i den italienske økonomi.

DEN ØKONOMISKE SITUATION I USA

Selv om de udenrigspolitiske problemer – kulminerede med Cuba-krisen i oktober – i nogen grad har overskygget de økonomiske i den amerikanske regerings overvejelser såvel som i den offentlige debat, var 1962 på flere måder et yderst interessant år for den, der følger den økonomiske udvikling i USA. Med udgangspunkt i den fyldige rapport, som præsidentens økonomiske rådgivere udarbejder hvert år i januar til brug ved kongressens drøftelse af budgetforslaget, skal der gives en kortfattet oversigt over udviklingen i 1962, budgetforslaget for finansåret 1963–64 og udsigterne for 1963.

Ved begyndelsen af 1962 herskede en udpræget optimistisk stemning blandt regeringsøkonomerne. Man ventede, at den kraftige økonomiske vækst, der var kommet i gang i 1961, ville holde tempoet endnu et år. Præsidentens rådgivere (Council of Economic Advisers) skønnede, at bruttonationalproduktet i 1962 ville komme til at ligge på 565–70 milliarder dollars, eller ca. 9 pct. over den daværende opgørelse af BNP for 1961 på 521 mia., et tal, der ved senere revisioner er kommet ned på 519 mia. Denne forudsigelse lå lidt i overkanten af erhvervslivets forventninger, ligesom de førende økonometriske modeller, hvis resultater kun siver ud i hovedtræk, syntes at konkludere i lidt lavere forudsigelser.

En fremgang på BNP på 9 pct. sammensat af 8 pct. stigning i konstante priser og 1 pct. prisstigninger var noget uhørt i USA's efterkrigstidserfaringer og ville i internationale sammenligninger have placeret USA meget højt. Det må dog ved vurderingen af fremgangen fra et års gennemsnitsniveau til det næstes tages i betragtning, hvorledes væksten er forløbet inden for det første af de to år. Væksthastigheden i USA's BNP var i 1961 så kraftig, at stagnation på niveauet fra 4. kvartal 1961 gennem hele 1962 i statistikken ville have fremtrådt som en vækst på næsten 4 pct. fra det ene årsgennemsnit til det næste. Et klarere billede af forudsigelserne for 1962 får man måske ved at sammenligne skønnet for 4. kvartal 1962 med BNP i 4. kvartal 1961; målt på denne måde ventede præsidentens rådgivere en fremgang i BNP på 6 pct. Det var dette skøn, der lå bag forelæg-

gelsen af det balancerede budget for 1962–63 (1. juli–30. juni) i januar 1962. Onde tunger har siden påstået, at Council of Economic Advisers blev nødt til at lægge deres skøn over indkomstgrundlaget så højt for at tilvejebringe den budgetbalance på unionsregeringens budget, som præsidenten fandt det nødvendigt at observere. Budgettet opererede med indtægter på 93 mia. dollars og udgifter på 92,5 mia.; som omtalt nedenfor kom de faktiske indtægter og i mindre dramatisk omfang udgifterne til at afvige betydeligt herfra.

I løbet af 1962 blev forudsigelserne gradvist revideret nedad. Allerede i 1. kvartal blev det klart, at vækttempoet var afsvækket, og udpræget pessimisme prægede forudsigelserne omkring midten af året. Efterårsmånederne rettede lidt op på situationen, og præsidentens økonomiske rapport fra januar 1963, der næppe kan komme til at ligge langt fra de endelige tal, anslår BNP for 1962 til at ligge på 554 mia. eller 6½–7pct. over BNP for 1961; heraf skyldes ca. 1,5 pct. prisstigninger, således at tilvæksten realt har været ca. 5 pct. Ser man i stedet på forskydningerne fra 4. kvartal 1961 til det seneste skøn for tilsvarende periode i 1962, er vækttempoet 4 pct. i løbende priser og 2,5 pct. i kontante priser.

Den skuffelse af forventningerne for 1962 – fra 9 til knapt 7 pct.s vækst – som gradvist har måttet konstateres, lyder måske ikke af så meget, selv om den absolut set kan opgøres til 11 mia. dollars. Præsidentens rapport lægger imidlertid ikke skjul på, at udviklingen har været mindre tilfredsstillende, og det påvises, at konjunkturopsvinget har vist sig mindre levedygtigt end opsvingene i 1949–51 og i 1954–56 i tilsvarende faser; det mindst flatterende ved disse sammenligninger med tidligere konjunkturbevægelser er dog parallelliteten med opsvinget i 1958–60, der var efterkrigstidens hidtil korteste. Præsident Kennedy gjorde Eisenhower-administrationens ubeslutsomme politik under dette korte opsving til et af sine hovedangrebspunkter på republikanerne under præsidentkampagnen i 1960. Der lægges heller ikke i rapporten skjul på det skuffende i konjunkturforløbet på baggrund af de senere års langsomme vækst og tilstedeværelsen af såvel ledig arbejdskraft som kapacitet.

Præsidentens rapport rummer den første nogenlunde fyldige analyse af årsagerne til de betydelige afvigelser mellem forventninger og faktisk udvikling. Den er ganske vist skrevet med det klare politiske sigte at styrke argumentationen for skattenedsættelser så meget som overhovedet muligt, ligesom også enkelte mindre behagelige emner næsten ikke er omtalt, men det er alligevel en fortræffelig analyse af udviklingen. Hertil kommer, at den på samme tid er pædagogisk velopbygget og raffineret i argumentationen – sammenligninger med rapporterne fra Eisenhower's præsidenttid viser tydeligt, hvilken kvalitetsforbedring der er sket med Council of Economic Advisers.

USA's bruttonationalprodukt 1960–62.

Milliarder U.S. $	1960	1961	1962[1])	1962 sæsonudjævnet årsrate 1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.	4. kvt.[1])
Privat forbrug	329	338	357	350	355	358	364
heraf							
varige goder	45	44	48	46	47	47	50
ikke-varige goder	152	155	162	160	162	163	164
tjenesteydelser	132	139	147	144	146	148	150
Private bruttoinvesteringer	72	69	76	76	77	76	75
heraf							
boligbyggeri	21	21	23	21	23	24	24
andet byggeri	20	20	21	20	21	22	21
maskiner m.v.	27	26	29	28	29	29	30
lagre	4	2	3	7	4	1	–
Offentlige køb af varer og tjenesteydelser	100	108	118	115	116	118	121
heraf							
forsvar	46	49	54	53	53	54	55
Eksport af varer og tjenesteydelser	26	27	28	28	29	29	28
Samlet efterspørgsel	527	542	579	569	577	581	588
Modsvares af							
import af varer og tjenesteydelser	24	23	25	24	25	26	26
bruttonationalprodukt	503	519	554	545	552	555	562

[1]) Foreløbigt skøn af Council of Economic Advisers.
Kilde: Economic Report of the President, Tables C 1–7, Januar 1963.

Det bør måske først slås fast, på hvilke punkter de omtalte forudsigelser viste sig at være rigtige. Det har i store træk været tilfældet med de offentlige køb af varer og tjenesteydelser, det private byggeri, det private forbrug af varige goder og nettoeksporten af varer og tjenesteydelser. Ser man på det såkaldte administrative budget, som nærmere skal omtales nedenfor, synes de faktiske udgifter i finansåret 1961–62 – fiscal '62 – kun at være blevet en ubetydelighed større end forudset for et år siden; for indeværende finansår regnes der nu med en stigning i udgifterne på knap 2 mia. i forhold til budgettet fra januar 1962 især som følge af øgede militærudgifter. Det private byggeri er vokset langsomt og støt året igennem assisteret af de generelt lempelige kreditvilkår. Man er endnu et godt stykke fra kapacitetsgrænsen i byggeriet, der aldrig, som i en række europæiske lande, har udviklet sig til en sektor med overefterspørgsel. Købene af varige forbrugsgoder syntes længe at skulle blive mindre end ventet, men exceptionelt store bilkøb ved introduktionen af modellerne for 1963 i oktober – bilerne udgør hen ved halvdelen af udgifterne i denne kategori – rettede situationen op. Endelig har udviklingen i saldoen på vare- og tjenestebalancen, der skal kommenteres nedenfor, stort set formet sig som ventet til trods for, at aktivitetsforudsætningerne har svigtet.

Den væsentligste årsag til denne svigten er at finde i de private bruttoinvesteringer, der er blevet godt 8 mia. dollars mindre end forudset. Halvdelen heraf falder på lagrene; som det fremgår af tabel 1, har lageropbygningen været langsommere og langsommere året igennem. Dette er i modstrid med erfaringerne fra tidligere opsving, og selv om man nok kunne vente, at der set over en længere periode ville være en tendens til et lavere forhold mellem lagre og afsætning i erhvervslivet, står man vel uden anden forklaring på udviklingen end den, at erhvervslivet har vænnet sig til, at konjunkturopsving kun har en ret begrænset varighed. Erhvervsbyggeriet og investeringerne i maskiner og inventar er nok vokset med henved 9 pct., men det er betydeligt mindre, end man skulle vente på baggrund af konjunkturfasen, den økonomiske politik i almindelighed og likviditetssituationen. Der var ikke fuld kapacitetsudnyttelse ved udgangen af 1961, men Federal Reserve Board's index for udnyttelsesgraden lå mærkbart højere end på det tilsvarende konjunkturtrin i 1958–59.

Rapporten forklarer det relativt lave investeringsniveau ved at henvise til den opsamlede virkning af en lang periode med mindre end fuld kapacitetsudnyttelse og deraf følgende lavere profitmargin. Erhvervslivet er gradvist blevet mere forsigtigt og kortsigtet; i en sådan situation er mindre lettelser i finansieringen af investeringerne gennem gunstigere afskrivningsregler og let kapitalmarked utilstrækkelige stimulanser.

Det er på dette punkt, at man måske kan savne en stillingtagen til et par af de momenter, som erhvervslivet selv synes at lægge vægt på i en forklaring af investeringsforløbet. Der tænkes her på præsidentens indgriben over for stålproducenternes prisforhøjelser i april og på de voldsomme kursfald på aktiemarkedet i maj. Administrationen har bagatelliseret disse begivenheders betydning for konjunkturforløbet, men det synes vanskeligt helt at bortse fra dem. Virkningen af den uventet kraftige tilpasning af aktiekurserne til et mere realistisk leje har formentlig kun været ret kortsigtet, eftersom kurserne ud på efteråret genvandt størstedelen af det tabte terræn; nedgangen var i det hele taget af mere beskeden størrelsesorden end i flere europæiske lande, f. eks. Vesttyskland, men det forekommer rimeligt at tildele den en vis rolle ved en forklaring af afmatningen af den amerikanske konjunktur midt i 1962[1]). Præsidentens heldigt gen-

[1]) En lille historie, der har cirkuleret blandt amerikanske universitetsøkonomer, antyder, at troen på aktiekurserne som vigtig økonomisk indikator også har tilhængere i regeringen. Ved et møde i sommeren 1962, hvor en række økonomer gennemgik konjunktursituationen og udsigterne for finansminister Dillon, syntes forudsigelserne at samle sig om en stagnationslignende udvikling. Henimod slutningen af mødet fik Dillon overbragt et stykke papir, der tydeligvis bedrede hans humør oven på eksperternes pessimistiske udsagn. Han bad om ordet og spurgte forsamlingen: »Now, gentlemen, how would you like to revise your forecasts in the light the information that the index of share prices has moved up two points to-day?« Det skal tilføjes, at Dillon i sin tidligere karriere har været vekselerer.

nemførte aktion for at få de ledende stålproducenter til at annullere en prisforhøjelse havde utvivlsomt en ikke uvæsentlig indflydelse på investeringsklimaet i de derpå følgende måneder. Præsidenten havde, især gennem overtalelse af stålarbejdernes ledere, været virksom ved tilvejebringelsen af en overenskomstaftale for stålindustrien, der indebar en relativt beskeden stigning (ca. 2,5 pct. årligt) i stålarbejdernes gennemsnitlige timefortjenester. Da aftalerne var blevet undertegnet, meddelte næsten alle de førende producenter, at de havde forhøjet priserne på de fleste af deres produkter med 3–4 pct. Præsidenten opfattede dette som et tillidsbrud og iværksatte en række drastiske skridt for at få annulleret forhøjelsen, samtidig med at han offentligt fordømte den som inflationsdrivende. Al erfaring tydede på, at prisforhøjelser på stål ville smitte af på en lang række områder og dermed ville svække USA's konkurrenceevne på et tidspunkt, hvor der i forvejen var store vanskeligheder ved at holde ligevægt i de udenlandske betalinger. Den almindelige mening sluttede op om præsidenten, men det er næppe rimeligt at antage, at sejren i denne første klare styrkeprøve med erhvervslivet var ganske uden bivirkninger.

De private investeringer har i realiteten i en årrække været et svagt punkt i den økonomiske udvikling i USA. Først i 1962 nåede de tilbage til niveauet fra højkonjunkturen i 1955. Undersøgelser tyder på, at kapitalapparatet i erhvervslivet kun er vokset med et par procent om året i det sidste femår. Det er ligeledes bemærkelsesværdigt, at aktieselskabernes henlæggelser og afskrivninger i denne periode har oversteget deres investeringer, medens dette kun helt undtagelsesvist har været tilfældet i tidligere år. Det er derfor åbenbart, at et højere investeringsniveau er nøglen til hastigere økonomisk fremgang.

Ledighedsprocenten er en anden af de økonomiske størrelser, der har beredt ubehagelige overraskelser i 1962. Det var præsidentens erklærede mål at reducere den til omkring 4 pct. af den samlede civile arbejdsstyrke i løbet af året, men der er kun sket et fald fra 6,7 til 5,6 pct. Det er i første række ufaglærte og helt unge, der rammes af arbejdsløsheden. Den geografiske fordeling af ledigheden er ligeledes ujævn, og det er ikke lykkedes i nævneværdigt omfang at reducere den i de områder, der er hårdest ramt. Ledigheden er forblevet det klareste mål for det spild, der foregår i den amerikanske økonomi; Council of Economic Advisers har anslået, at BNP vil kunne stige med 3 pct. for hvert hele points reduktion i ledighedsprocenten.

Man kan ikke sige, at administrationen fuldstændig passivt har set udviklingen afvige fra forventningerne uden at gribe ind. På en række områder er der udfoldet bestræbelser på at stimulere aktiviteten, og det er ingen hemmelighed, at administrationen gerne var gået betydeligt videre. Blandt de vigtigste foranstaltninger må nævnes lempelsen af afskrivnings-

reglerne, der blev gennemført sidste sommer, hvorved de skattemæssige levetider for 70–80 pct. af alle maskiner og inventar blev mærkbart afkortet; samtidig gennemførtes mindre lettelser i selskabsbeskatningen. Under den i 1961 vedtagne egnsudviklingslov (Area Redevelopment Act) er et betydeligt antal projekter blevet iværksat med unionsregeringens støtte i områder ramt af betydelig og vedvarende arbejdsløshed. I oktober 1962 vedtog kongressen en lov, der bemyndigede præsidenten til at fremskynde og iværksætte offentlige arbejder i sådanne områder inden for en beløbsramme af næsten 1 mia. dollars. Der er gennemført væsentlige udvidelser af bevillingerne til offentligt støttet byggeri i de større byer. Unionsregeringen har overtaget en større del af byrden ved et par mindre sociale sikringsordninger i forbindelse med en forhøjelse af ydelserne. Støtten til landbruget er blevet yderligere udbygget. Endelig har pengepolitikken igennem 1962 fortsat været lempelig, idet renteniveauet har været stabilt og banklikviditeten er blevet øget gennem en nedsættelse af reservekravene over for indskud på tid.

BUDGETTET 1963–64

Når alle disse, som helhed betragtet ret betydelige, foranstaltninger, ikke har bragt administrationen større anerkendelse eller eventuelt fordømmelse, skyldes det, at den politiske interesse i 1962 i stadigt stigende grad har samlet sig om regeringens overvejelser om skattelettelser. Præsidenten var i sommeren 1962, såvidt man kan forstå, meget nær ved at stille forslag om mærkbare øjeblikkelige skattelettelser. Tanken blev midlertidigt opgivet, men det blev tilkendegivet, at et lovforslag kunne ventes herom til januar. Det er nu kendt i al fald i hovedtræk og skal debatteres af kongressen i den nærmeste fremtid.

Der er gået mange pinefulde overvejelser forud for fremsættelsen. Præsident Kennedy er allerede adskillige gange stødt på den kompakte finanspolitiske ortodoksi, der fandt sit enkleste udtryk i præsident Eisenhowers stadigt tilbagevendende sætning: »Fiscal responsibility implies that the Federal Government shouldn't spend a dollar before it has got it in hand«. Dette syn på finanspolitikken har haft en sådan indflydelse, at ingen præsident i efterkrigstiden har vovet at fremlægge et budget med underskud. Rent faktisk har unionsregeringens finanser i de fleste år udvist et underskud, men i princippet har det være utilsigtet. Selv præsident Kennedy fandt det for et år siden nødvendigt på papiret at bekende sig til budgetbalancen til trods for, at opsvinget på det tidspunkt tydeligvis endnu ikke havde bragt USA's økonomi i nærheden af fuld kapacitetsudnyttelse. I løbet af 1962 er han imidlertid begyndt at gå til angreb mod ortodoksien dels på det principielle plan, dels ved at påvise vilkårligheden i den definition af budgettet, der anvendes i den offentlige debat.

Tonen i præsidentens rapport er helt ændret fra sidste år. Størstedelen af den er et velopbygget, på sine steder næsten lidenskabeligt, forsvar for en aktiv finanspolitik i den givne situation. Hykleriet i den fortsatte bekendelse til budgetbalance fordømmes i følgende vendinger:

»So until we restore full prosperity and the budget-balancing revenues it generates, our practical choice is not between deficit and surplus but between two kinds of deficits: between deficits born of waste and weakness and deficits incurred as we build our future strength.« (p. xiv).

Af de to muligheder for en aktivitetsstimulerende finanspolitik, en forøgelse af udgifterne og en nedsættelse af skatterne, bekender præsidenten sig til den sidste, men det bør dog bemærkes, at han også i høj grad gør brug af den anden. Det forelagte budget indebærer, som nedenstående oversigt viser, en forøgelse af unionsregeringens udgifter på 4,5 mia. dollars, hvorved disse kommer op i umiddelbar nærhed af 100 mia. Det bør imidlertid her bemærkes, at næsten hele udgiftsstigningen falder på de to poster forsvar og rumforskning, medens der er udvist den største tilbageholdenhed med velfærdsprogrammerne og andre indenlandske udgifter. Ingen i kongressen vil på baggrund heraf kunne betvivle, at præsidenten har haft grundlag for at afvise anklagerne for at være udgiftslysten. Også forsvarets enorme budget har været under sparekniven; Skyboltprojektets og mange store kontrakters bortfald til flyvemaskineindustriens og den elektroniske industris fortvivlelse bærer vidnesbyrd herom.

Det er imidlertid på indtægtssiden, at man finder det mest interessante ved det netop forelagte budget. Det foreslås, at man som første led i en revision af hele personbeskatningen nedsætter de personlige skatter med 6 mia. dollars. Reduktionerne skulle under det amerikanske kildeskatsystem for størstedelens vedkommende få virkning straks fra iværksættelsen i juli 1963, og det er vel ikke utænkeligt, at de kan få en indflydelse på forbrugernes dispositioner allerede i første halvår. Nedsættelsen i år skulle følges af nedsættelser i de kommende to finansår, hvorved de marginale skattesatser vil blive reduceret fra det nuværende spillerum på 20–91 pct. til 14–65 pct. For selskabsskatternes vedkommende foreslås nogle mindre lettelser for små virksomheder; mere væsentligt er det imidlertid, at der over de kommende tre finansår stilles en gradvis nedsættelse af selskabsskatterne fra 52 til 47 pct. – niveauet før Koreakrigen – i udsigt. Når alle skattenedsættelserne er gennemført, vil de omfatte ikke mindre end 13–14 mia. dollars; det er imidlertid værd at understrege, at i kalenderåret 1963 vil kun 3 mia. heraf træde i kraft, nemlig halvdelen af reduktionen i de personlige skatter. At virkningerne således spredes ud over en kortere årrække er vel ikke alene dikteret af konjunkturmæssige hensyn, men nok så meget af den omstændighed, at der er præsidentvalg i slutningen af 1964, hvorfor det vil være meget ønskeligt at lægge grundlaget for

Unionsregeringens budget.

Milliarder U.S. $	'62 faktisk	'63 skøn	'64 skøn
Udgifter:			
Forsvar	51,1	53,0	55,4
Rumforskning	1,3	2,4	4,2
Udviklingshjælp m.m.	2,8	2,9	2,7
Landbrug	5,9	6,7	5,7
Naturgivne resourcer	2,1	2,4	2,5
Handel og transport	2,8	3,3	3,4
Boliger, egnsudvikling	0,3	0,5	0,3
Sundhedsvæsen, soc. ydelser	4,5	4,9	5,6
Undervisning	1,1	1,4	1,5
Militære pensioner m.m.	5,4	5,5	5,5
Renter	9,2	9,8	10,1
Administration	2,5	2,7	3,3
I alt..	87,8	94,3	98,8
Indtægter:			
Indkomstskatter	66,1	68,5	69,6
heraf personer	45,6	47,3	45,8
selskaber	20,5	21,2	23,8
Forbrugsafgifter	9,6	9,9	10,4
Andre indtægter	5,7	7,1	6,9
I alt..	81,4	85,5	86,9

Kilde: Oversigt i Economist, 26/1 1963.

en livskraftig ekspansion frem forbi dette tidspunkt. Der har allerede rejst sig kritiske røster blandt demokraterne, fordi tempoet i skattenedsættelserne er så relativt moderat. Disse kritikere havde håbet på lettelserne allerede i 1962 og senest pr. 1. januar 1963, og de frygter nu, at lettelserne kommer for gradvist og for sent, således at de finanspolitisk ortodokse måske vil føle deres argumentation om skattelettelsers uegnethed i konjunkturpolitikken styrket.

Det er imidlertid ikke disse fatalisters synspunkter, der har haft større vægt i præsidentens beslutning. Afgørende har det helt åbenbart været at fremlægge et program, der lige netop var radikalt nok til at kunne gennemgå de utallige proceduremæssige og reelle vanskeligheder i kongressen uden at lide skibbrud. Et godt varsel for programmets videre færd var det, at House of Representatives i et af sine første møder i 1963 vedtog at bevare det udvidede medlemstal i den vigtige Rules Committee, hvorved præsidentens lovforslag vil få større chancer for at komme frem til reel debat i huset. Dette og for præsidenten gunstige udfald af valg til vigtige komiteer kan være de små ting, der får skattelettelsen til at glide igennem; den almindelige mening synes nu at være, at det vil lykkes.

Det blev nævnt ovenfor, at præsidenten også har søgt at afmytologi-

sere debatten om det balancerede budget ved at påvise, at der kan være mere frugtbare fremgangsmåder ved en bedømmelse af unionsregeringens påvirkning af den økonomiske aktivitet end anvendelsen af det administrative budget. Dette synes mindre egnet til formålet, dels fordi det ikke medregner udgifter og indtægter ved en række sociale sikringsordninger og det federale motorvejsprogram, dels fordi det ikke interesserer sig for udgifternes tidsmæssige fordeling. Projekter optages således til de samlede omkostninger ved deres iværksættelse, ikke kun med den del, der påtænkes afholdt i det pågældende finansår; timing'en i udgifternes afholdelse kan således ikke finde fuldgyldigt udtryk i det administrative budget. Der lægges derfor i budgetpublikationen for fiscal '64 større vægt på et kassebudget, som ikke kan rammes af ovennævnte to indvendinger. Såvel kassebudgettet som den nationalregnskabsmæssige opgørelse af den offentlige sektors bidrag til nationalproduktet og anvendelse heraf har for de seneste år vist mindre underskud end det administrative budget.

Forudsigelserne for 1963 i præsidentens rapport er baseret på gennemførelsen af skattelettelserne, ligesom naturligvis budgettets indtægtsskøn hviler på disse forudsigelser. Det giver ingen antydning af, hvorledes det vil gå, såfremt kongressen afviser præsidentens forslag, men man aner, at det vil blive højst utilfredsstillende på baggrund af den meget nøgterne vurdering af udsigterne under gunstige omstændigheder.

For BNP regner rapporten med en stigning fra 554 til 578 mia. dollars eller godt 4,5 pct. I sidste kvartal 1963 forventes BNP at ligge omkring 586 mia. eller ligeledes 4,5 pct. over tilsvarende periode året før. Det slås klart fast, at en sådan real stigning ikke vil bringe den amerikanske økonomi væsentligt nærmere den fulde beskæftigelse og kapacitetsudnyttelse. Ledighedsprocenten vil således i bedste fald kunne nærme sig lidt til 5, og præsidentens ambition om at reducere den til 4 må betragtes som afskrevet foreløbigt.

Der gives enkelte kvalitative kommentarer om komponenterne i bruttonationalproduktet. Offentlige køb af varer og tjenesteydelser vil vokse med ca. 4 mia. ifølge budgetterne (løbende og foreslået). Der ventes stagnation i boligbyggeriet og langsom vækst i erhvervslivets investeringer i såvel bygninger og maskiner som lagre. Det private forbrug ventes fortsat at ville udgøre ca. 93 pct. af de disponible indkomster; disse sidste vil under alle omstændigheder vokse lidt stærkere end BNP, men selvsagt især hvis præsidentens skattelettelser bliver vedtaget.

Rapporten giver ikke noget eksplicit skøn for eksport og import, og det har i det hele taget været karakteristisk for de sidste måneders diskussion, at man er mindre optaget af betalingsbalancen som væksthæmmende faktor end for et år siden. Dette er i og for sig bemærkelsesværdigt, eftersom der ikke er sket nogen radikal bedring af betalingsbalancen. Efter de meget

store valutaunderskud i årene 1958–60 på hhv. 3,5, 3,7 og 3,9 mia. dollars begyndte udviklingen at vende i 1961, hvor underskuddet faldt til 2,5 mia. Administrationen stillede en yderligere væsentlig bedring i udsigt i 1962–63 med fuldstændig ligevægt ved udgangen af 1963 som mål. En tid så det ud til, at 1962 ville bringe væsentlige fremskridt, men underskuddet tegner efterhånden til at skulle blive så stort som næsten 2,2 mia. dollars. Det ville tilmed være væsentligt større, hvis ikke forskellige europæiske lande, især Frankrig og Italien, havde foretaget store tilbagebetalinger på gælden fra de første efterkrigsår. Alt i alt er der herved og ved særlige valutaaftaler tilvejebragt 900 mill. dollars, således at der reelt mangler 3 mia. i at opnå ligevægt, en tilpasning, som det på forhånd må anses for udelukket at opnå i løbet af et enkelt år. Der er samtidig tegn på, at valutatabet i 1962 trods det nære samarbejde med udenlandske centralbanker for en større dels vedkommende end i 1961 har haft form af en udstrømning af guld. De amerikanske myndigheder har ellers efterhånden gennem det internationale valutariske samarbejde haft held til at formå udenlandske myndigheder til at holde en større del af deres valutabeholdning i form af kortfristede dollartilgodehavender; en yderligere tilskyndelse hertil har ligget i, at amerikanske banker i 1962 har fået tilladelse til at tilbyde højere rente på indskud fra udenlandske myndigheder end på andre indskud, men erfaringerne synes at pege på, at endnu kraftigere tilskyndelser kan blive fornødne i fremtiden, hvis træk på USA's guldbeholdning skal nedbringes. Beholdningen ligger nu omkring 16 mia. eller 4–5 mia. mere end de amerikanske seddeldækningsregler kræver.

Ser man på sammensætningen af det amerikanske valutaunderskud i de seneste år, som gengivet i tabellen, er det først og fremmest iøjnefaldende, at vare- og tjenestebalancen fortsat udviser et meget betydeligt overskud. Dets størrelsesorden ville endda være meget større end de ca. 5 mia. dollars, hvis man så bort fra de store nettoudgifter ved militærhjælp og stationering af tropper i udlandet. Import og eksport er vokset støt i 1962, selv om der har været mindre tilbageslag på markeder i Latinamerika og Japan og mere generelt med landbrugsvarerne. Enkelte lande, der modtager omfattende militærhjælp, især Vesttyskland og Italien, har indvilget i at øge deres militære indkøb i USA, og udviklingshjælpen er næsten fuldstændigt bundet til import fra USA.

Den meget langsomme stigning i USA's pris- og omkostningsniveau i de seneste år sammenlignet med udviklingen i de europæiske lande har øget de amerikanske produkters konkurrenceevne mærkbart. Udviklingen i 1962 har yderligere bekræftet det indtryk, at man er på vej mod en ligevægt i betalingerne, selv med det nuværende omfang af USA's kapitaleksport. Spørgsmålet er blot, om der er tid til at vente, til denne ligevægt er etableret, og – hvis svaret er benægtende eller tøvende – om man kan gøre

USA's betalingsbalance 1960–62.

Milliarder U.S. $	1960	1961	1962[2]	1962 sæsonudjævnet årsrate 1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.[1]
Eksport:						
Varer	19,5	19,9	20,8	20,2	21,4	20,7
militære salg	0,3	0,4	0,6	0,4	0,6	0,7
renter m.v.	3,2	3,7	4,0	4,1	4,2	3,8
heraf private	2,9	3,3	3,5	3,6	3,6	3,4
offentlige	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
andre tjenesteydelser	4,0	4,1	4,3	4,3	4,5	4,3
I alt	27,0	28,1	29,7	29,0	30,7	29,5
Import:						
varer	14,7	14,5	16,1	15,7	16,1	16,5
militærudgifter	3,1	2,9	3,0	3,0	3,0	2,9
andre tjenesteydelser	5,4	5,5	5,7	5,5	5,8	5,9
I alt	23,2	22,9	24,8	24,2	24,9	25,3
Vare- og tjenestebalancen, netto	3,8	5,2	4,9	4,8	5,8	4,2
Gaver, pensioner m.v.	÷0,8	÷0,9	÷0,9	÷0,9	÷0,9	÷0,9
Offentlig kapitaleksport, netto	÷2,8	÷2,8	÷2,9	÷3,6	÷3,4	÷2,0
Privat kapitaleksport	÷3,8	÷4,0	÷2,8	÷3,8	÷2,3	÷2,5
heraf direkte investeringer	÷1,7	÷1,5	÷1,2	÷0,9	÷1,6	÷1,2
værdipapirer	÷0,8	÷1,0	÷1,1	÷1,6	÷1,1	÷0,6
kortfristet	÷1,3	÷1,5	÷0,5	÷1,3	0,4	÷0,7
Udenlandsk kapitaltilstrømning	0,3	0,6	0,6	1,1	0,5	0,3
Fejl og udeladelser	÷0,6	÷0,6	÷0,7	0,4	÷0,6	÷2,0
Ændring i USA's valutastilling	3,9	÷2,5	÷1,9	÷2,0	÷0,9	÷2,9
heraf ændring i guldbeh.	÷1,7	÷0,8	..	(÷0,2)[3]	(÷0,2)	(÷0,5)
stign. i kortfristet gæld (÷)	÷2,2	÷1,7	..	(÷0,3)	(÷0,5)	(÷0,2)

[1]) Foreløbige tal.
[2]) Gennemsnit af sæsonudjævnede tal for 1.–3. kvartal.
[3]) Ikke-sæsonudjævnede kvartalstal.

Kilde: Economic Report of the President, Table C 78, Januar 1963.

noget for at fremme processen. Løsningen ligger ikke i en bremse på den amerikanske aktivitet; det er de amerikanske myndigheder og deres europæiske kolleger enige om, og man har til brug for den amerikanske kongres fundet anledning til at understrege dette sammen i en række udtalelser i OECD og andre internationale organisationer. Ingen modstander af præsidentens forslag om skattelettelser skulle herefter kunne finde støtte i udlandets officielle holdning. Men der synes nok at være et par punkter, hvor udenlandske – og det vil i denne forbindelse sige europæiske – myndigheder kunne yde den amerikanske administration endnu mere værdifuld hjælp i dens bestræbelser for at få tilvejebragt ligevægt på USA's betalingsbalance.

Det første og mest åbenbare er at undlade at lægge den amerikanske eksport nye hindringer i vejen. Tendenser til økonomisk protektionisme inden for Det europæiske økonomiske Fællesskab, især på landbrugsområdet, har vakt ængstelse og tilløb til en offensiv mod EEC inden for OECD; ca. 50 pct. af USA's landbrugseksport går til EEC og Storbritannien. Gennem loven om handelens udvidelse (Trade Expansion Act), der blev et af hovedresultaterne af præsident Kennedy's lovgivningsarbejde i 1962, fik den amerikanske administration gennemført en længe tiltrængt udvidelse af sine handelspolitiske muligheder. Et meget væsentligt afsnit af loven bygger på den forudsætning, at Storbritannien tilslutter sig EEC, idet loven taler om varer, for hvilke USA og det udvidede EEC har mindst 80 pct. af verdenshandelen. Nu, hvor Storbritanniens medlemskab af EEC ikke har nogen umiddelbar aktualitet, vil lovens anvendelighed være væsentligt indskrænket; i den nye handelspolitiske situation er det i det hele taget uklart, hvad USA vil bruge den til.

Et andet punkt, hvor USA håber på større samarbejdsvilje hos sine handelspartnere, er ved de europæiske landes kapitalimport fra USA. Det vakte nogen utilfredshed i USA, at forskellige europæiske lande og offentlige institutioner i 1962 optog lån på det amerikanske kapitalmarked til trods for de amerikanske valutatab. USA mener ikke som en af nøglevalutaerne at kunne indføre nogen form for restriktioner i sine kapitalmellemværender, men man forventer med en vis ret en tilbageholdenhed hos i al fald de valutarisk stærke lande m. h. t. låneoptagning i USA i den foreliggende situation.

Europæernes svar til dette er bestandig, at løsningen på dette problem er et højere renteniveau i USA, således at det ikke længere er tiltrækkende at låne der. De amerikanske myndigheder tillægger imidlertid et lavt renteniveau betydelige investeringsstimulerende virkninger og har derfor foreløbig kategorisk afvist en rentestigning som uforenelig med hensynet til den fortsatte indenlandske ekspansion.

Man kunne for kapitalbevægelsernes vedkommende rejse det spørgsmål, om det fortsat virkelig er velbegrundet at tillade direkte investeringer i Canada og Vesteuropa fra amerikanernes side. Når man i sidste instans er nødt til at presse de europæiske centralbanker til at ligge med de forøgede dollarbeholdninger, der er en følge af bl. a. disse direkte investeringer, kunne det måske forekomme en mere nærliggende løsning på valutaproblemerne at begrænse investeringerne. Det er tilsyneladende denne tankegang, der ligger bag forlydenderne om et fransk initiativ for at få en sådan begrænsning iværksat. Man skal dog næppe vente nogen amerikansk imødekommenhed på dette punkt, særlig ikke efter at EEC's protektionistiske karakter er kommet tydeligere for dagen og dermed de potentielle fordele ved at investere inden for toldmuren.

Om udsigterne for USA's betalingsbalance i 1963 synes det en nærliggende antagelse, at der vil ske en yderligere reduktion af de amerikanske valutatab, måske til en størrelsesorden af 1 mia. dollars. En sådan udvikling skulle ikke udsætte det internationale betalingssamkvem for en sådan belastning, at dette i sig selv behøver tilskynde de amerikanske myndigheder til at føre en mere forsigtig indenlandsk konjunkturpolitik.

UDVIKLINGSTENDENSER I DEN ITALIENSKE ØKONOMI

Den italienske økonomi har igennem en årrække været inde i en hastigere vækst end noget andet højt industrialiseret land i Vesteuropa. Industriproduktionen nåede i 1961 over det dobbelte af 1953-niveauet, og den afmatning af vækst tempoet, der har kendetegnet 1961–62 i Vesteuropa, synes at have efterladt svagere spor i Italien end andetsteds. EEC-kommissionen har anslået væksten i det italienske BNP i konstante priser til 5,5 pct. i 1962, et tempo man venter opretholdt igennem 1963. Lettilgængeligt materiale om den italienske økonomi har hidtil været relativt sparsomt, og det er derfor med interesse, at man afventer den årlige rapport fra OECD om Italien, der udkommer i begyndelsen af året. Interessen er særlig udtalt i år, hvor den politiske nyorientering, der blev indledt ved åbningen til venstre i foråret 1962, har henledt opmærksomheden på væsentlige forskelle i synspunkter på Italiens videre økonomiske udvikling. Den seneste OECD-rapport (OECD Survey: Italy January 1963) skal her kort omtales med hovedvægten på enkelte strukturproblemer; de fleste talmæssige oplysninger i rapporten går kun frem til slutningen af 1961.

Rapporten fremhæver tre hovedårsager til det voldsomme ekspansionstempo i den italienske økonomi i det sidste tiår. For det første det forhold, at man sidste i fyrrerne brød klart med mellemkrigstidens forsøg på en selvforsyningspolitik. Uden for landbrugsvarernes område er kun helt ubetydelige varegrupper nu undergivet kvantitative restriktioner, og det relativt høje toldniveau er gentagne gange blevet nedbragt, senest ved ensidige nedsættelser i 1962. For det andet har man i den økonomiske politik periodevis sat hårdt ind for at bremse prisstigningstendenser, uden at det derved har forhindret ekspansionen. De italienske prisstigninger har i årene siden Koreakrigen været blandt de mindste i Europa – for perioden 1953–62 som helhed kan kun Belgien og Schweiz udvise større stabilitet på dette område. Endelig nævner rapporten som den tredje og måske væsentligste faktor den rigelige arbejdskraft i Italien, der har muliggjort en mere uhæmmet ekspansion end i det øvrige Vesteuropa. Der er ikke fuld enighed – mildt sagt – mellem forskellige italienske institutioners opgørelse af ledigheden, men groft taget synes den nu at være halveret i forhold til midten af halvtredserne – fra 2 til 1 million ledige. I denne periode er

henved 2 millioner italienere emigreret, heraf 1,5 million til andre europæiske lande. Den naturlige befolkningstilvækst har i disse år været af størrelsesordenen en halv million årligt.

Disse gunstige omstændigheder har betinget den kraftige vækst. Mest imponerende har den årlige stigningstakt på 16 pct. i eksportmængderne i perioden 1953–61 været. Den har – yderligere assisteret af et strukturelt overskud på tjenestebalancen (turistindtægterne) og på de ensidige ydelser (emigranternes finansiering af den tilbageblevne familie) – givet Italien en enestående valutarisk bevægelsesfrihed. De rigelige arbejdskraftreserver begunstigede en arbejdsintensiv produktion, men de meget gunstige indtjeningsforhold i eksporterhvervene muliggjorde et højt investeringsniveau, og tendensen kom derved snarere til at gå i retning af mere kapitalintensiv produktion. Det lave lønniveau og de hastige produktivitetsstigninger øgede eksporterhvervenes konkurrenceevne yderligere, og en selvforstærkende vækstproces kunne udspille sig.

Til trods for disse betydelige økonomiske fremskridt blev den sociale stabilitet ikke underbygget, og anvendelsen af den øgede venstand gav anledning til skærpet kritik fra de venstreorienterede politiske partiers side. Mest iøjnefaldende har det været, at den økonomiske ulighed mellem Nord- og Syditalien ikke indsnævredes; tværtimod nævnes det i rapporten, at i det sidste tiår har den økonomiske vækst i Syditalien kun i ét år – 1961 – oversteget vækst tempoet i landets nordlige del. Sagt på en lidt anden måde har denne udvikling betydet en skærpelse af forholdet mellem byerhvervene og landbruget, der fortsat ernærer hen ved 30 pct. af den italienske befolkning.

Det har ikke i de forløbne år manglet på planer, der tager sigte på udbygning af erhvervslivet i de mere tilbagestående dele af landet. Rapporten nævner, at der alene i de seneste tre år er udarbejdet ti større investeringsplaner, der for den væsentligste dels vedkommende skulle komme landdistrikterne til gode; det gælder f. eks. planen til modernisering af landbruget – den såkaldte grønne plan – udviklingen af Sardinien og vejbyggeriet. Det er imidlertid gået langsommere med udførelsen af disse planer end såvel behovene som bevillingerne synes at have tilsagt, og utålmodigheden blandt såvel befolkningen som de socialistiske politikere har været voksende.

På papiret har statsmagten meget betydelige muligheder for at styre den økonomiske udvikling i Italien – lige så betydelige som f. eks. i Frankrig. Reelt findes der imidlertid ingen centralistisk tradition i Italien, og regeringsmaskineriet synes ikke tilstrækkelig udviklet til at kunne samle trådene og gennemføre en konsekvent politik. Det er således karakteristisk, at selv om en række betydelige industrier er undergivet offentlig regulering, er det uhyre vanskeligt at få øje på forskelle mellem disse erhvervsgrene

og andre. Et klart eksempel på en sådan erosion af det offentliges føling med en i princippet nationaliseret industrigren er det vældige olie-, gas- og elektricitetsselskab ENI, hvis nu afdøde leder, Enrico Mattei, kunne træffe sine dispositioner uden mærkbar indblanding fra staten. Et andet eksempel er bankerne; to tredjedele af indlånsmassen ligger i statsejede banker, uden at denne indflydelse har været udnyttet.

Åbningen til venstre må i første række ses som et forsøg på at bryde med den hidtidige brudstykke-politik. Den politiske nyorienterings fortalere kræver, at staten med større vægt griber ind i den økonomiske udvikling for at sikre en mere rimelig anvendelse af den øgede velstand. De argumenterer, at kun en national økonomisk planlægning kan sikre harmonisk vækst; en liberal markedspolitik med profitmulighederne som det vigtigste kriterium i investeringsbeslutningerne vil ikke kunne føre til den udbygning af erhvervslivet i Syditalien, som nu trænger sig på som en social nødvendighed. Regeringen nedsatte i sommeren 1962 en plankommission på 25 medlemmer under forsæde af den dynamiske budgetminister Ugo la Malfa. Den har fået til opgave at udarbejde et tiårsprogram og en mere konkret femårsplan, der skulle dække det næste parlaments valgperiode. Kommissionen har bebudet sin første rapport i februar og synes allerede at være trængt dybt ned i problemerne omkring en koordinering af de mange brudstykker af planer, som er i funktion. Et andet tegn på regeringens beslutsomhed er den i efteråret gennemførte nationalisering af elektricitetsforsyningen, ENEL. Man synes her at have sikret sig mod, at koncernen udvikler sig til en stat i staten, som ENI var det, og et interministerielt udvalg skal godkende alle større investeringsbeslutninger og takstpolitikken.

Regeringens aktivitet har vakt nogen uro i førende erhvervskredse, men dette er næppe den alvorligste fare for åbningens fortsatte skæbne. Der skal være parlamentsvalg i foråret, sandsynligvis sent i april, og det er ingenlunde sikkert, at det nuværende flertal kan opretholdes. De allerede trufne beslutninger kan næppe revideres; for Italiens videre udvikling som en moderne industristat vil det være af den største betydning, at det igangsatte planlægningsarbejde ikke afbrydes.

4. 3. 1963.
N. Th.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1])

I 1962 fortsattes stigningen i den indenlandske efterspørgsel efter varer og tjenester til forbrug og investering såvel som i afsætningen af danske varer i udlandet. Hvad angår *det private forbrug,* skønnes den samlede udgift hertil at være vokset fra ca. 30 milliarder kr. i 1961 til ca. 34 milliarder kr. i 1962 eller med ca. 13 pct. En betydelig del, måske halvdelen af stigningen skyldes højere priser. I faste priser har stigningen derfor formentlig været af nogenlunde samme størrelse som fra 1960 til 1961, nemlig godt 6 pct.

Detailomsætningsindekset viser i gennemsnit for hele året en stigning fra 100 i 1961 til 111 i 1962, altså med 11 pct., men siden august har stigningen været noget svagere, dels som følge af spekulationskøbene, især af varige forbrugsgoder før omsætningsafgiftens ikrafttræden den 1. august, dels formentlig fordi stramningen af finanspolitikken, som det var hensigten, har påvirket efterspørgslen i nedadgående retning. For 4 måneders perioden september–december er omsætningsindekset beregnet til 120 mod 113 i september–december 1961, altså en stigning på kun 6 pct. Under hensyn til den prisstigning, der har fundet sted, må det antages, at den omsatte mængde har været lidt mindre end i de samme måneder i 1961.

Et område, hvor denne udvikling har gjort sig særlig stærkt gældende, er *omsætningen af motorkøretøjer.* For hele året 1962 nåede antallet af nyindregistrerede personbiler op på 94.700 mod 74.000 i 1961. I perioden fra 1. august til årets udgang blev der imidlertid kun indregistreret 19.100 nye personbiler mod 26.200 i 1961.

Den reelle stigning i *investeringerne* fra 1961 til 1962 synes, jvf. nedenstående tabel, at have været mindst lige så stærk som den reelle stigning i forbruget. I det politiske forlig om skærpelse af finanspolitikken indgik foruden omsætningsafgiften og uændrede statsskattesatser for 1962–63 en række bestemmelser, der tilsigtede en begrænsning af det påbegyndte byggeri. Til trods herfor blev der i juli kvartal 1962 i byer og bymæssige bebyggelser iværksat ca. 20 pct. mere byggeri end i juli kvartal det foregående år. Som følge af den meget stærke stigning i det frie industribyggeri og i boligbyggeriet uden for de regulerede områder må man regne med, at det samlede antal påbegyndelser i hele året 1962 har haft samme omfang som i året 1961.

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

Forbrug, investering og nationalprodukt.

(Milliarder kr.)

A. Årets priser.	1957	1958	1959	1960	1961	1962 (skøn)
Forbruget	26,2	27,6	29,9	32,1	36,1	40,5
Investringerne	8,9	8,6	11,0	12,7	13,5	15,5
I alt	35,1	36,2	40,9	44,8	49,6	56,0
Nationalproduktet	35,5	37,1	41,1	44,4	48,9	54,4
Eksporten (af varer og tjenester) oversteg importen med	0,4	0,9	0,2	÷0,4	÷0,7	÷1,6
B. 1955-priser.						
Forbruget	24,6	25,7	27,2	28,7	30,5	32,3
Investeringerne	8,3	7,8	10,0	11,3	11,3	12,2
I alt	32,9	33,5	37,2	40,0	41,8	44,5
Nationalproduktet	33,5	34,4	36,6	39,2	40,9	42,6
Eksporten (af varer og tjenester) oversteg importen med	0,6	0,9	÷0,6	÷0,8	÷0,9	÷1,9

I fortsættelse af juni-forliget har regeringen fastlagt en detaljeret rammeplan for det regulerede byggeri (altså bortset fra industribyggeri og fra boligbyggeri uden for de regulerede områder) for hele året 1963. For 1. halvår 1963 betyder planen væsentlig færre igangsætningstilladelser end for 1. halvår i årene 1961 og 1962, medens der bliver tale om et noget større antal tilladelser til igangsætning i 2. halvår end i 1. halvår af 1963. For boligbyggeriets vedkommende må man herefter regne med, at det samlede påbegyndte boligbyggeri bliver væsentligt lavere i 1963 end i 1961 og 1962, da det lå på 32.000–35.000 lejligheder. I 1961 blev der fuldført

Industrieksporten.

Mill. kr.

	1961	1962	Stigning i pct.
Kød- og mælkekonserves	735	783	7
Sukker	11	18	73
Drikkevarer	125	127	2
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	95	111	17
Kemikalier	494	516	4
Tekstil og beklædning	339	389	15
Jern- og metalvarer	325	303	÷ 7
Maskiner	1563	1820	16
Skibe, nye	288	244	÷15
Skibe, brugte	65	129	98
Øvrige industriprodukter[1])	1292	1492	15

[1]) Heri medregnet varer af træ, kautsjuk og ikke-metalliske mineraler samt instrumenter, møbler m.v.

ca. 31.600 lejligheder, og de foreliggende oplysninger tyder på, at tallet bliver noget højere for 1962.

Medens den samlede eksport fra 1960 til 1961 kun forøgedes med 300 mill. kr., var stigningen fra 1961 til 1962 800 mill. kr., svarende til næsten 8 pct. af eksporten i 1961. Eksporten af animalske og vegetabilske landbrugsprodukter lå ca. 100 mill. kr. højere end i 1961, mens *eksporten af industriprodukter,* incl. kød- og mælkekonserves, forøgedes med 600 mill. kr., en stigning på 11 pct. Endvidere kan nævnes, at eksporten af fisk havde en værdi af godt 450 mill. kr., hvilket var 16–17 pct. mere end i 1961.

Stigningen i industrieksporten i 1962 omfattede de fleste varegrupper, men var af ret varierende styrke. Inden for den vigtigste gruppe, maskiner, var eksportfremgangen væsentlig stærkere end for industrieksporten som helhed, og det samme var tilfældet for tekstil og beklædning. For den betydningsfulde kemikaliegruppe indskrænkede stigningen sig til 4 pct. mod ca. 16 pct. fra 1960 til 1961.

Over for forøgelsen af den indre og ydre efterspørgsel efter danske varer og tjenester stod i 1962 som i 1961 en langt svagere stigning i *produktionen,* idet der ikke har været mulighed for i større udstrækning at trække på ledig arbejdskraft. Vandringen fra landbruget til byerhvervene har imidlertid været særlig kraftig i 1962. Mellem juli 1961 og juli 1962 formindskedes landbrugets arbejdskraft (børn og slægtninge, fast fremmed medhjælp og løse daglejere) med ikke mindre end ca. 20.000 personer, fra ca. 120.000 til ca. 100.000. Antallet af arbejdsløshedsforsikrede, der dog kun omfatter halvdelen af samtlige lønmodtagere, lå i gennemsnit for hele året 12.700 eller godt 1½ pct. højere i 1962 end i 1961, og da det endvidere viste sig muligt at reducere ledigheden blandt de arbejdsløshedsforsikrede fra gnstl. 3,3 pct. i 1961 til gnstl. 3,0 pct. i 1962, har antallet af beskæftigede arbejdsløshedsforsikrede ligget gnstl. ca. 15.000 højere i 1962 end i 1961.

Inden for byerhvervene er produktionsstigningen derfor fortsat i 1962. For industriens – eller i hvert fald de større industrivirksomheders – vedkommende har antallet af beskæftigede arbejdere været praktisk taget uændret i sammenligning med 1961, men antallet af udførte arbejdstimer var lidt større end i 1961 på grund af strejkerne i foråret dette år. Da man kan regne med en fortsat stigning i produktiviteten, skønnes det, at *industriproduktionen* i 1962 har ligget henved 5 pct. højere end i det foregående år.

Trods den stærke nedgang i landbrugets arbejdskraft var *produktionen af animalske landbrugsprodukter* uændret i sammenligning med 1961, medens værdien forøgedes med 2–3 pct.

Produktionen af mælk, smør og – især – ost har ligget lavere end i

Den animalske landbrugsproduktion.

Mill. kg	1961	1962	Stigning i pct.
Mælk	5524	5360	÷ 3,0
Smør	171,3	167,0	÷ 2,5
Ost	122,1	114,2	÷ 6,5
Æg	126,6	113,2	÷ 10,6
Fjerkræ	80,0	85,1	6,4
Okse- og kalvekød	251,0	272,3	8,5
Svinekød og flæsk	670,1	680,5	1,6
Mængdeindeks (1955 = 100)	118	118	–
Værdi, mill. kr.	6440	6605	2,6

1961. Afsætningsforholdene for smør har været domineret af den kontingentering af smørimporten, som England gennemførte i efteråret 1961, og som blev forlænget for et år fra april 1962. Importbegrænsningen har medført en betydelig bedring af smørpriserne på det engelske marked og trods uændret eksportmængde en ikke uvæsentlig stigning i eksportværdien. Kontingenteringen af det engelske marked har imidlertid vanskeliggjort afsætningen på de sekundære markeder. Produktionsnedgangen for ost må bl. a. ses på baggrund af, at Mejeriernes Fællesorganisation i december 1961 udsendte meddelelse til mejerierne om at holde igen på osteproduktionen, indtil de store lagre var bragt ned på et rimeligt niveau.

Ægproduktionen viser et fald på over 10 pct. i sammenligning med 1961. Nedgangen må ses i sammenhæng med svigtende afsætning på det vesttyske marked, dels som følge af vesttysk beskyttelse af de indenlandske producenter og dels på grund af øget favorisering af leverandørlandene inden for fællesmarkedet.

Produktionen af fjerkrækød, okse- og kalvekød samt flæsk og svinekød har ligget på et højere niveau end i 1961. Dette gælder især for okse- og kalvekød, hvor produktionen er forøget med ca. 9 pct. i forhold til 1961. En væsentlig årsag til opgangen i produktionen af okse- og kalvekød ligger i udviklingen af det italienske marked. Importstoppet, der siden december 1960 næsten havde standset kødeksporten til Italien og siden oktober 1961 tillige eksporten af levende kvæg, blev med virkning fra april 1962 afløst af en kontingentering af importen.

Det engelske baconmarked, der lå meget svagt i juli kvartal, bedredes væsentligt i årets sidste måneder, og baconeksporten viser stigning både i mængde og værdi sammenlignet med 1961. Produktionen af svinekød og flæsk forøgedes med et par procent, og svinebestanden talte i begyndelsen af 1963 7,3 mill. stk. mod 7,1 mill. stk. et år tidligere. For drægtige søer var de tilsvarende tal 476.000 og 451.000. Siden maj 1962, da der taltes 537.000 drægtige søer, har tallet imidlertid stadig været nedadgående.

Det samlede *høstudbytte* i 1962 er opgjort til ca. 145 mill. afgrødeenheder (1 afgrødeenhed er foderværdien af 100 kg byg) mod 143 mill. afgrødeenheder i 1961 og knap 141 i 1960. Inden for det ret konstante samlede høstudbytte er der fra 1961 til 1962 sket betydelige forskydninger. Kornhøsten (kærneudbyttet) er steget fra 50,4 til 56,5 mill. afgrødeenheder eller med ca. 12 pct., navnlig som følge af en udvidelse af hvedearealerne og større foldudbytte for byg. Til gengæld var udbyttet af rodfrugtarealerne 11 pct. mindre end i 1961 og var med ca. 34 mill. afgrødeenheder kun halvt så stort som udbyttet (kærne plus halm) af kornmarkerne. For alle rodfrugtarter var der nedgang i sammenligning med 1961 bortset fra sukkerroer til fabrik. Kartoffeludbyttet formindskedes med 25 pct.

Udenrigshandelen.

(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugsvarer	Heraf: Industriprodukter[1])	Importoverskud
1. kvt. 1961	1069	835	360	417	234
2. – –	1012	823	369	404	189
3. – –	1115	850	360	442	165
4. – –	1203	979	403	513	224
1. kvt. 1962	1171	902	407	429	269
2. – –	1172	901	377	469	271
3. – –	1273	889	349	482	384
4. – –	1270	1053	383	597	217
Året 1961	1074	871	373	444	203
Året 1962	1221	938	381	494	283

[1]) Incl. kød- og mælkekonserves.

Medens eksporten i 1962 som allerede nævnt lå 800 mill. kr. højere end i 1961, steg importen under påvirkning af større forbrug og øget aktivitet i det hele taget med 1750 mill. kr. Resultatet var en forøgelse af merimporten med næsten 1000 mill. kr. til 3400 mill. kr. Den gnstl. enhedsværdi såvel for den samlede import som for den samlede eksport var i årets første 3 kvartaler næsten uændret i forhold til den samme periode i 1961, og de nævnte stigningsprocenter er udtryk for en tilsvarende vækst i import- og eksportmængderne betragtet som helheder.

Forringelsen af handelsbalancen har medført en tilsvarende forøgelse af underskuddet på *betalingsbalancens* vare- og tjenesteposter, idet der ikke har fundet større forskydninger sted på de »usynlige« betalingsbalanceposter. For de første 3 kvartaler af 1962 viser en foreløbig opgørelse af betalingsblancen et underskud på 1550 mill. kr. mod 550 mill. kr i perioden januar–september 1961. En betydelig del af underskuddet på beta-

lingsbalancen er blevet finansieret gennem nettokapitalimport af såvel offentlig som privat karakter, men alligevel er bankernes valutabeholdning i 1962 blevet formindsket med 560 mill. kr., hvorefter den ved udgangen af december udgjorde ca. 650 mill. kr. Alene i oktober og november forringedes valutastillingen med næsten 200 mill. kr., men var derefter uændret i de følgende to måneder.

Det betydelige valutatab i 1962 har virket i retning af formindsket *likviditet*. En indflydelse i modsat retning er imidlertid udgået fra statsfinanserne, idet staten i første del af finansåret 1962–63 havde et væsentligt kasseunderskud, og i april og juli kvartaler forøgedes statens nettogæld til nationalbanken med knap 300 mill. kr. Likviditetsforbedringen var en medvirkende årsag til den nedgang i *obligationsrenten,* der fandt sted i 1. halvår 1962, og som udgjorde ca. en halv pct. for de lange og ca. 3/4 pct. for de korte obligationsserier. I oktober kvartal forringedes likviditeten, idet indbetalingerne til staten oversteg udbetalingerne fra staten med over 400 mill. kr., og samtidig var der som allerede nævnt i denne periode et valutatab på ca. 200 mill. kr. Under disse forhold indtrådte der et nyt fald i obligationskurserne, skønt nationalbanken i årets sidste halvdel forøgede sin fondsbeholdning med 450 mill. kr., hvorved den nåede op på ikke mindre end 850 mill. kr.

I løbet af 1962 steg *detailpristallet,* påvirket bl. a. af omsætningsafgiften og hjemmemarkedsordningerne for landbrugsvarer, med næsten 7 pct. I perioden fra januar 1961 til januar 1963, der nogenlunde svarer til indeværende overenskomstperiode på arbejdsmarkedet, beløb stigningen i detailpristallet sig til over 11 pct., og for varer og tjenesteydelser alene,

De procentvise stigninger i indeksene vedrørende detailpristallet fra januar 1961 til januar 1963.

Fødevarer	15,5
Klæder, fodtøj, vask	10,8
Brændsel og belysning	4,2
Anskaffelser og vedligeholdelse	11,1
Spiritus, tobak, fortæring ude	22,9
Transport	15,0
Forskellige varer og tjenesteydelser	21,1
Varer og tjenesteydelser i alt	14,9
Bolig	11,1
Varer og tjenesteydelser incl. bolig, i alt	14,3
Personlige skatter efter fradrag af børnetilskud	÷8,8
Kontingenter	32,6
I alt	11,4

excl. bolig, var stigningen ca. 15 pct. Stigningen i det lønregulerende pristal har i 1962 medført udbetaling af 3 nye portioner dyrtidstillæg til arbejdere og tjenestemænd, og hertil kommer i henhold til januarpristallet 1963 fra henholdsvis 1. marts og 1. april 2 nye portioner dyrtidstillæg til arbejdere og tjenestemænd. Også bortset herfra har timelønnen i 1962 været stigende, omend lønglidningen ikke har haft samme omfang som i 1961. I 2. kvartal 1962 lå den gnstl. timefortjeneste 9 pct. højere end i den tilsvarende periode i 1961.

4.3.1963
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Oktober 1962

1. – Jemen, hvor en officersjunta under ledelse af oberst Abdullah Sallal 27/9 har styrtet imam Mohammed el Badr og proklameret republikken, afbryder de diplomatiske forbindelser med Saudi Arabien og sætter forsvars- og samarbejdspagten med Den forenede arabiske Republik (opsagt 25/11 1961) i kraft. – 10. erklærer Jemen at befinde sig i krigstilstand med Saudi Arabien. – 22. Jemenitiske fly bombarderer en grænselandsby i det britiske protektorat Aden, hvorefter de britiske styrker ved grænsen til Jemen forstærkes. – 31. Republikken Jemens regering omdannes, og der udstedes et dekret om en provisorisk forfatning.

FN overtager administrationen af Vest Ny Guinea (se 15/8).

3. – Præsident de Gaulle offentliggør et forslag om en forfatningsændring, hvorefter republikkens præsident fremtidig skal vælges ved direkte valg. Forslaget vil komme til folkeafstemning 28/10. – 5. Nationalforsamlingen vedtager med 280 stemmer, 39 flere end den nødvendige absolutte majoritet, et mistillidsvotum til regeringen Pompidou. Forinden har statsrådet, den højeste administrative domstol, udtalt, at den foreslåede fremgangsmåde er forfatningsstridig. – 6. Regeringen Pompidou indgiver sin afskedsbegæring. Præsident de Gaulle beslutter at opløse nationalforsamlingen og anmoder regeringen om fortsat at udføre sine funktioner, indtil nyvalg har fundet sted. – 18. Præsident de Gaulle erklærer, at han vil træde tilbage ikke blot hvis forfatningsændringen bliver forkastet, men også hvis forslaget kun opnår et ringe flertal. – 28. Ved folkeafstemningen afgives ca. 13.150.000 ja-stemmer og ca. 7.975.000 nej-stemmer. Antallet af ja-stemmer udgør 62,25 pct. af de gyldigt afgivne stemmer, og forslaget til forfatningsændring har hermed fået tilslutning fra 46,66 pct. af samtlige stemmeberettigede. – 31. De Gaulle erklærer sig tilfreds med resultatet af folkeafstemningen.

På arbejderpartiets kongres i Brighton udtaler parlamentsgruppens leder, Hugh Gaitskell, sin ubetingede modstand mod indtræden i EEC, hvis ikke Commonwealths, EFTA-staternes og det britiske landbrugs interesser virkelig kan sikres, og Storbritannien derudover fortsat selv kan bestemme sin udenrigspolitik og sin økonomiske politik. Et stort flertal på kongressen giver tilslutning til disse synspunkter. – 11. Det konservative partis konference i Llandudno godkender med stort flertal de hidtil opnåede resultater i forhandlingerne med EEC og understreger den store betydning for den frie verden af et positivt resultat.

Den amerikanske astronaut Walter M. Schirra foretager en vellykket rumflyvning, under hvilken han omkredser jorden 6 gange (se 11/8).

9. – Uganda bliver uafhængig stat inden for det britiske Commonwealth (se 29/6). – 25. Uganda optages i FN, der herefter tæller 110 stater.

11. – Præsident Kennedy underskriver Trade Expansion Act, som afløser Reciprocal Trade Agreements Act af 1934.

12. – FNs generalforsamling opfordrer med 84 stemmer mod 2 Storbritannien til at tage skridt til at sikre ophævelsen af forbudet i Syd Rhodesia mod Zimbabwe People's Union (udstedt 20/9) og af restriktionerne på en række ledende nationalisters, bl. a. Joshua Nkomo's bevægelsesfrihed. – 31. kræver generalforsamlingen med 81 stemmer mod 2 yderligere suspension af forfatningen af 6/12 1961 og aflysning af de forestående valg, indkaldelse af en forfatningskonference samt stemmeret og lige rettigheder for hele befolkningen. Det pålægges generalsekretær U Thant at drage omsorg for kravenes gennemførelse.

16. – I Elisabethville sluttes våbenstilstand i den månedlange guerilla mellem Katangas gendarmer og centralregeringens styrker. Den følgende dag ophæver ministerpræsident Cyrille Adoula våbenstilstandsoverenskomsten som stridende mod U Thants Congoplan (se 17/8).

17. – FNs generalforsamling vælger Brasilien, Marokko, Norge og Philippinerne til medlemmer af sikkerhedsrådet i stedet for Chile, Den forenede arabiske Republik, Irland og Rumænien. De øvrige ikkepermanente medlemmer er Ghana og Venezuela.

20. – Stærke kinesiske styrker begynder en større offensiv mod Indien såvel i Ladakh-området i det nordøstlige Kashmir (som de hævder er en del af Sinkiang provinsen) som i grænseegnene mellem Bhutan, Tibet og Burma (North-Eastern Frontier Agency). Medens de i Ladakh-området kun rykker frem til den linie, de gør krav på som grænselinie, trænger de ved nordøstgrænsen 100 miles ind i North-Eastern Frontier Agency og er 21/11 nået frem næsten til Assam-sletten. – 22. Premierminister Nehru retter en appel til det indiske folk om beslutsomt at modsætte sig den kinesiske aggression. 25/10 udtaler han ved en konference med provinsguvernørerne, at begivenhederne har fået inderne til at forstå, at de har levet i en selvskabt kunstig atmosfære uden kontakt med virkeligheden, og han opfordrer til at følge Englands eksempel efter Dunkirk. – 24. Den kinesiske regering foreslår, at tropperne på begge sider skal trække sig 20 km tilbage fra de nuværende stillinger, og at der skal afholdes et møde mellem Nehru og ministerpræsident Chou En-lai. Forslaget afvises af Indien, der kun vil forhandle, hvis de kinesiske tropper trækker sig tilbage til deres stillinger før 8/9 1962. – 25. Pravda opfordrer Indien til at acceptere det kinesiske forslag. – 26. Præsident Radha Krishnan proklamerer undtagelsestilstand i hele Indien. – 27. Nehru erklærer, at den indiske regering vil købe krigsmateriel i et hvilket som helst land, hvor der er mulighed derfor. – 30. Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at USA så hurtigt som muligt vil imødekomme en indisk anmodning om våbenleverancer. Storbritannien erklærer sig ligeledes rede til at levere våben til Indien. – 31. Efter stærke krav såvel i som uden for kongrespartiet om forsvarsminister Krishna Menons tilbagetræden overtager Nehru selv forsvarsministeriet. Menon udnævnes til minister for rustningsproduktionen.

22. – Præsident Kennedy meddeler i en radio- og fjernsynstale, at USA har beviser for tilstedeværelsen af offensive russiske raketvåben på Cuba (se 2/9). Som modforholdsregel vil alle skibe ligegyldigt af hvilken nationalitet, som viser sig at have offensive våben til Cuba ombord, blive beslaglagt af den amerikanske flåde, hvis de ikke vender om. »Karantænen« vil blive fortsat, indtil alle de offensive våben er fjernet fra Cuba under FNs kontrol. Præsidenten erklærer, at ethvert angreb fra Cuba med atomraketvåben mod en hvilken som helst stat på den vestlige halvkugle vil blive betragtet som et rus-

sisk angreb på USA og medføre fuld gengældelse. – 23. TASS meddeler, at Sovjetunionen har ophævet al orlov i de militære styrker og standset al hjemsendelse fra raketvåben-, ubåds- og antiluftskytsenheder. Sovjetunionen betegner blokaden af Cuba som sørøveri og en uhørt krænkelse af folkeretten, beskylder USA for at have gjort det første skridt til at slippe en brintbombekrig løs og erklærer, at våbnene til Cuba kun har defensive formål. Præsident Kennedy proklamerer forbud mod levering af offensive våben til Cuba og bestemmer, at »karantænen« skal træde i kraft 24/10 kl. 2 p. m. Greenwich tid. Forud herfor har OAS (organisationen af amerikanske stater) i et rådsmøde i Washington enstemmigt vedtaget at støtte USA's aktion. FN's sikkerhedsråd drøfter situationen på foranledning af de tre implicerede stater. – 24. Karantænen træder i kraft. Fra Washington meldes, at nogle russiske skibe med kurs mod Cuba tilsyneladende har ændret kurs, mens andre fortsætter. I Syd Florida udfoldes stærk militær aktivitet. FN's fungerende generalsekretær U Thant foreslår »våbenstilstand«, hvorunder USA skal suspendere »karantænen« og Sovjetunionen våbenafskibningerne til Cuba, ligesom han retter en appel til Cuba om at suspendere arbejdet på »større militære installationer«. – 25. Den amerikanske flåde standser et russisk tankskib på vej til Cuba, men lader det fortsætte, efter at det er konstateret, at det ikke har offensive våben ombord. Ifølge Den røde Stjerne har forsvarsminister, marskal Malinovsky erklæret, at de russiske væbnede styrker er i højeste beredskab og ved første signal er rede til øjeblikkelig aktion mod fjendens militære, strategiske, økonomiske og politiske centrer. – 26. Fra Washington meddeles, at arbejdet på de russiske raketbaser på Cuba fortsættes i stærkt tempo. På henvendelser fra U Thant svarer ministerpræsident Khrushchev, at han som en ren midlertidig foranstaltning har givet de russiske skibe ordre til at holde sig uden for opbringelsesområdet, og præsident Kennedy erklærer, at den amerikanske flåde vil gøre alt for at undgå en »konfrontation« med russiske skibe uden for dette område. – 27. Khrushchev foreslår i et brev til Kennedy, at Sovjetunionen skal fjerne sine offensive våben fra Cuba og USA lignende offensive våben i Tyrkiet – alt under FN-kontrol. I Washington offentliggøres Kennedys svar på et ikke offentliggjort brev fra Khrushchev af 26/10. Kennedy hilser med glæde Khrushchevs ønske om en hurtig løsning af krisen og accepterer hans tilbud om under international kontrol at trække de offensive våben bort fra Cuba mod at USA ophæver »karantænen« og afgiver forsikring om ikke at invadere Cuba. Kennedy understreger, at det første skridt må være standsningen af arbejdet på raketbaserne på Cuba. – 28. Khrushchev meddeler i et brev til Kennedy, at Sovjetunionen har givet ordre til at demontere raketbaserne og sende våbnene hjem til Sovjetunionen, samt at viceudenrigsminister Kuznetsov vil rejse til New York for at bistå U Thant i hans bestræbelser for afspænding af den farlige internationale situation. – 31. U Thant afslutter et 2 dages besøg i Havana, hvor han har forhandlet med Fidel Castro. Under besøget suspenderer USA »karantænen«.

30. – FNs generalforsamling afviser med 56 stemmer mod 42 at optage den kinesiske folkerepublik i FN; 12 undlader at stemme.

Den 78-årige Ben-Zvi genvælges som Israels præsident for en ny (tredje) 5 års periode med 62 af i alt 120 stemmer; 42 medlemmer af Knesset undlader at stemme for at tilkendegive, at de er modstandere af, at en mand er præsident i mere end 10 år.

November 1962

1. – Den amerikanske flåde genoptager sine karantæneforanstaltninger (se 22/10), der har været indstillet i 2 dage under generalsekretær U Thants besøg i Havana. Ministerpræsident Fidel Castro afviser international kontrol med demonteringen af de russiske baser. I New York forhandler viceministerpræsident Anastas Mikojan (på vej til Cuba) med U Thant og den amerikanske FN-delegerede Adlai Stevenson om Cubasituationen. – 2. Præsident Kennedy meddeler, at det ved luftrekognoscering er konstateret, at de russiske raketbaser på Cuba er demonteret, men karantænen vil blive fortsat, indtil spørgsmålet om international inspektion har fundet en tilfredsstillende løsning. – 9. Russiske skibe begynder hjemtransporten af de russiske raketvåben fra Cuba. Efter overenskomst mellem USA og Sovjetunionen kontrolleres transporterne af de amerikanske luft- og søstridskræfter. Borttransporten meldes afslutet 11/11. – 15. Fidel Castro protesterer i en skrivelse til U Thant mod amerikanske rekognosceringsmaskiners krænkelse af det cubanske luftrum og truer med at nedskyde amerikanske fly over Cuba. – 20. USA ophæver karantænen, efter at Sovjetunionen har erklæret sig rede til også at hjemføre de russiske bombemaskiner af typen II-28 fra Cuba. Luftrekognosceringen derimod bliver fortsat, indtil der er skabt en international inspektion i Cuba, der kan hindre genindførelse af offensive våben. – 21. Sovjetunionen ophæver det militære alarmberedskab. – 24. Cuba demobiliserer. – 26. Mikojan afslutter sit besøg i Havana. På tilbagerejsen forhandler han i Washington med præsident Kennedy og udenrigsminister Dean Rusk, og det meddeles 29/11, at parterne er enedes om, at forhandlingerne om den endelige løsning af Cubakrisen skal føres af de to staters FN-delegerede.

De første amerikanske våbenleverancer (se 20/10) ankommer til Calcutta. Det indiske kommunistiske partis nationalråd vedtager en resolution, der fordømmer den kinesiske aggression. – 2. Ministerpræsident Khrushchev foreslår Nehru forhandlinger med Kina på grundlag af det kinesiske forslag af 24/10. – 5. Nehru erklærer, at der først kan forhandles, når de kinesiske tropper er trukket tilbage til deres udgangsstillinger. Pakistans præsident Ayub Khan udtaler frygt for, at de engelske og amerikanske våbenleverancer til Indien skal føre til en skærpelse og udvidelse af den indisk-kinesiske konflikt. – 7. Krishna Menon træder tilbage som minister for rustningsproduktion. En række ledende prokinesiske indiske kommunister arresteres. – 10. Nehru meddeler, at Sovjetunionen vil opfylde kontrakten om levering af MIG-jagere til Indien. – 14. Førsteministeren i staten Maharashtra, Y. B. Chavan, udnævnes til forsvarsminister. – 17. Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at Indien har lovet kun at anvende de amerikanske våbenleverancer i kampen mod Kina, og at USA har forsikret Pakistan om, at USA i tilfælde af indisk misbrug af våbenhjælpen vil gøre alt for at hindre en aggression mod Pakistan. – 21. Den kinesiske regering proklamerer våbenstilstand og meddeler, at de kinesiske tropper vil blive trukket tilbage til stillinger 20 km fra demarkationslinien af 7/11 1959. Samtidig foreslås forhandlinger mellem Nehru og det kinesiske kommunistiske partis førstesekretær Mao Tsetung. – 30. Nehru og Ayub Khan erklærer sig rede til at gøre et nyt forsøg på at bilægge Kashmirkonflikten.

Grækenlands associeringsaftale med EEC træder i kraft.

4. – Præsident Kennedy giver meddelelse om standsning af de amerikanske kernevåbenforsøg i atmosfæren. – 6. FNs generalforsamling vedtager med 75 stemmer mod 0, medens 21 undlader at stemme, en resolution om standsning af kernevåbenforsøg fra 1/1 1963. Samtidig vedtages et engelsk-amerikansk forslag, hvorefter

en overenskomst om standsning af kernevåbenforsøg skal indeholde effektive kontrolbestemmelser. Vedtagelsen sker med 51 stemmer mod 10, 40 undlader at stemme. – 7. Ministerpræsident Khrushchev bebuder standsning af de russiske forsøg i atmosfæren fra 20/11.

5.–14. – På det bulgarske kommunistiske partis 8. kongres godkendes en række ændringer i partiets øverste ledelse. – 19. Nationalforsamlingen vælger partiets førstesekretær Todor Zhivkov til ministerpræsident.

6. – Det franske forfatningsråd erklærer med 6 stemmer mod 4, at det ikke er kompetent til at afgøre, om forfatningsændringen (se 3/10) er grundlovsstridig og ikke kan ophøjes til lov. – 12. Socialistlederen Guy Mollet anbefaler vælgerne i de få tilfælde, hvor kampen i anden valgomgang står alene mellem en gaullist og en kommunist, at stemme på kommunisten. Regeringens tilhængere angriber udtalelsen som en trussel om en ny folkefront under kommunistisk herredømme, og de øvrige ikke-kommunistiske oppositionspartier tager afstand fra Mollet. – 18. Ved første omgang af valget til nationalforsamling er valgdeltagelsen kun 68,75 pct. I alt 96 kandidater, deraf 44 UNR-UDT, 3 andre gaullister (Association pour la Cinquiéme République, dannet 17/10 af André Malraux m. fl.) samt 18 kandidater, som støttes af Association pour la Cinquiéme République, opnår absolut flertal i deres valgkredse og er dermed valgt. Stemmefordelingen i moderlandet er (indenrigsministeriets klassifikation): kommunister 21,8 (1958: 18,9) pct., yderste venstre 2,4 (1,8) pct., socialister 12,6 (15,5) pct., radikale 3,7 (4,7) pct., venstre centrum 3,8 (3,6) pct., UNR (det gaullistiske Unionen for den nye Republik) 31,9 (17,5) pct., folkerepublikanerne (MRP) 8,9 (11,7) pct., uafhængige 4,4 (6,2) pct., CNI (højre) 9,1 (13,9) pct., det republikanske centrum 0,5 (3,0) pct. og det yderste højre 0,8 (3,2) pct. – 26. Efter anden valgomgang 25/11 opgør indenrigsminister Roger Frey resultatet for 480 kredse (d. v. s. bortset fra to oversøiske territorier) således: kommunister 41, yderste venstre 5, socialister 67, radikale 25, venstre centrum 19, UNR-UDT 234, MRP 38, uafh. republikanere 22, uafhængige (CNI) 17, det republikanske centrum 1. Herefter har UNR-UDT haft en nettogevinst på 64 mandater, og 272 eller 274 deputerede i den nye nationalforsamling er godkendt af Association pour la Cinquiéme République. Også socialister og kommunister har forøget deres mandattal, kommunisterne fra 10 til 41, medens MRP og navnlig CNI er gået stærkt tilbage.

Ved valgene i USA besætter demokraterne 259 (÷2) og republikanerne 176 (+2) pladser i repræsentanternes hus. Af de 39 pladser i senatet, der er på valg, tilfalder 23 demokraterne og 16 republikanerne, og senatet består herefter af 68 (+4) demokrater og 32 (÷4) republikanere. Blandt de nyvalgte senatorer er præsident Kennedys yngste broder Ted Kennedy. Det mislykkes for den tidligere republikanske præsidentkandidat Nixon at erobre guvernørposten i Californien.

FNs generalforsamling vedtager med 67 stemmer mod 16 (23 undlader at stemme) en resolution om sanktioner mod den sydafrikanske republik, evt. udelukkelse af FN, hvis den ikke ændrer sin racepolitik.

Saudi Arabien afbryder de diplomatiske forbindelser med Den forenede arabiske Republik.

7. – Ministerpræsident Khrushchev udtaler ved en modtagelse i anl. af 45 års dagen for oktoberrevolutionen, at efter afspændingen af Cubasituationen bliver Berlinspørgsmålet stadig mere aktuelt.

En konference i London om Britisk Guyanas forfatning ender uden resultat, idet lederne af de politiske partier i Guyana ikke kan enes om valgsystemet og andre spørgsmål.

8. – Underhuset bemyndiger med 319 stemmer mod 221 regeringen til at fortsæt-

te forhandlingerne om Storbritanniens indtræden i EEC.

18. – Ved parlaments (nationalråds) valget i Østrig får folkepartiet 45,4 (1959: 44,2) pct. af de afgivne stemmer og 81 (79) mandater, socialisterne 44,0 (44,8) pct. og 76 (78) mandater og frihedspartiet 7,0 (7,2) pct. og 8 (8) mandater.

19. – En politisk krise, der er opstået i Vesttyskland i forbindelse med en aktion mod ugebladet Der Spiegel, tilspidses, idet FDPs forbundsstyrelse og parlamentsgruppe beslutter at trække partiets ministre ud af forbundsregeringen. De pågældende ministre indgiver derefter deres afskedsbegæring. – 20. Samtlige CDU-CSU-ministre erklærer sig rede til at træde tilbage for at lette en genoprettelse af koalitionen med FDP. – 30. Forsvarsminister Franz-Josef Strauss (CSU) erklærer, at han p. gr. af FDPs holdning giver afkald på en post i et nyt ministerium Adenauer.

20.–24. – Det ungarske kommunistiske partis 8. kongres i Budapest præges ligesom det bulgarske kommunistiske partis kongres (se 5.–14/11) af modsætningerne mellem kommunistpartierne i Kina og Albanien på den ene side og partierne i de øvrige østbloklande på den anden. Det ungarske partis førstesekretær, Janos Kadar, genvælges.

23. – I London afsluttes en konference om Nyasalands fremtidige forfatning. Der er opnået enighed om selvstyre som overgang til fuld uafhængighed.

24. – Algeriets udenrigsminister, Mohammed Khemiste, kræver revision af de afsnit i Evianoverenskomsten, der er uforenelige med en neutralitetspolitik. – 29. Det kommunistiske parti i Algeriet forbydes.

Ved parlamentsvalget i Jordan er der i modsætning til valget i oktober 1961 mulighed for at kandidere uden officiel tilladelse, og af 168 kandidater vælges kun 3 uden modkandidat. Ministerpræsident Wasfi Tell udtaler sin tilfredshed med, at der er skabt en sund opposition.

25. – Ved parlamentsvalget i Urugay opnår regeringspartiet, »Blancos«, ca. 466.000 stemmer og det største oppositionsparti, »Colorados«, ca. 459.000 stemmer, men der er strid om ca. 68.000 stemmer, og en valgdomstol skal foretage en eftertælling.

30. – FNs generalforsamling vælger enstemmigt U Thant til FNs generalsekretær for tiden indtil 3/11 1966 (se 3/11 1961).

December 1962

1. – Premierminister Nehru afviser Kinas våbenstilstandsforslag af 21/11, idet store dele af Ladakh også efter tilbagetrækningen af de kinesiske tropper bag demarkationslinien af 7/11 1959 vil være under kinesisk kontrol. Samme dag begynder de kinesiske tropper tilbagerykningen. – 4. Nehru erklærer, at blokfrihed efter hans opfattelse trods den kinesiske aggression stadig er den bedste politik for Indien. – 9. Kina kræver i et memorandum entydig stillingtagen af den indiske regering til våbenstilstandstilbudet og til den foreslåede oprettelse af en demilitariseret zone på begge sider af demarkationslinien. – 19. Indien erklærer, at det ikke vil affinde sig med demarkationslinien af 7/11 1959, men kræver de kinesiske troppers tilbagetrækning bag linien af 8/9 1962.

Russiske skibe begynder, under kontrol af amerikanske luft- og søstridskræfter, borttransporten af de på Cuba stationerede bombemaskiner (se 1/11). 6/12 meddeler det amerikanske forsvarsministerium,

at 42 bombemaskiner er ført bort, og at der ikke kan iagttages flere på de cubanske flyvepladser. – 10. Udenrigsminister Rusk udtaler, at der i øjeblikket findes flere tusinde russiske soldater på Cuba, til dels i godt bevæbnede og organiserede kampenheder. – 23. Cuba frigiver 1113 fanger fra invasionen i april 1961 mod levnedsmidler og medicin fra USA.

I trontalen ved åbningen af Jordans nye parlament (se 24/11) meddeler kong Hussein, at politiske partier (forbudt i 1957) igen vil blive tilladt.

2.–8. – Under det italienske kommunistiske partis 10. kongres i Rom træder modsætningerne mellem Kina og Albanien på den ene side og de øvrige kommunistiske partier på den anden stærkt frem, især i forhold til Cuba-krisen og Jugoslavien. Det samme er tilfældet på det tjekoslovakiske kommunistpartis 12. kongres i Prag 4.–8/12.

3. – Ved en regeringsomdannelse i Portugal overtager general Manuel Gomez de Araujo forsvarsministeriet efter ministerpræsident Salazar. Desuden sker der en række andre ændringer.

4. – Congos centralregerings tropper erobrer byen Kongolo i Nord-Katanga fra det katangesiske gendarmeri. 15/12 besættes byen af FN-tropper. – 12. Såvel FNs generalsekretær U Thant som Congos regeringschef Adoula opfordrer en række stater til ikke at aftage malme og metaller fra Katanga, med mindre centralregeringen har givet udførslen fri. – 28. FN-tropper besætter gendarmeriets hovedkvarter i Elisabethville – 30. Præsident Tshombe flygter til Syd Rhodesia. Han bebuder, at han vil vende tilbage til Katanga og organisere guerillakrig mod FN. – 31. Generalsekretær U Thant foreslår forhandlinger mellem centralregeringen og mineselskabet Union Miniére i Katanga om selskabets fremtidige skattebetalinger til centralregeringen, gendarmeriets henlæggelse under centralregeringen, afskedigelse af alle udenlandske lejesvende i Katanga og udarbejdelsen af en forbundsforfatning fra Congo. Han erklærer siden, at FN intet vil foretage sig mod Tshombe, når han vender tilbage til Katanga, men giver ham ca. 14 dages frist til at gå ind på de foreslåede foranstaltninger med henblik på Congos genforening.

5. – Sovjetunionen og USA har sluttet overenskomst om samarbejde ved den fredelige udforskning og udnyttelse af verdensrummet.

6. – Den franske regering under Georges Pompidou rekonstrueres; der sker dog ingen ændringer på de vigtigste poster. – 10. Den officielle partigruppering i den nyvalgte nationalforsamling (se 6/11) er som følger: UNR-UDT (gaullister) 219, socialister 66, det demokratiske centrum (MRP m. fl.) 55, kommunister 41, den demokratiske samling (især radikale) 39, uafhængige republikanere (bl. a. alle de uafhængige, som har modtaget støtte fra Association pour la Cinquiéme République) 33, uden for den officielle partigruppering (non-inscrits) 12, i alt 465, idet de 17 deputerede, som er blevet ministre, og som ifl. forfatningen skal nedlægge deres mandater inden 1 måned, ikke er medregnet. – 14. Nationalforsamlingen giver regeringen Pompidou et tillidsvotum med 268 stemmer mod 116.

7. – Ved en folkeafstemning i Marokko vedtages et forslag af kong Hassan II om indførelse af konstitutionelt monarki med overvældende majoritet.

8. – Modstandere af Malaysiaplanen (se 12/9) i det britiske protektorat Brunei på Nord Borneo gør oprør. Lederen af Raayat partiet, A. M. Azahari, proklamerer Borneos forenede Stater omfattende Brunei, Sarawak og Nord Borneo. – 12. Den britiske overkommando meddeler, at oprøret er slået ned.

9. – Tanganyika bliver republik inden for det britiske Commonwealth (se 29/6) med lederen af Tanganyika African Union, fhv. premierminister Julius Nyerere, som præsident og Rashidi M. Kawawa som vicepræsident. Kawawa fortsætter som premierminister. (Ved præsidentvalget i begyndelsen af november opnåede Nyerere ca. 1 1/8 mill. stemmer, medens hans eneste modkandidat, Zuberi Mtemvu, lederen af African National Congres, kun fik ca. 21.000 stemmer).

10. – Det endelige resultat af valgene til lovgivende råd i Nord Rhodesia under den nye forfatning (sat i kraft 11/9) er: Sir Roy Welenskys forenede føderalistparti (UFP) 16, det forenede afrikanske uafhængighedsparti (UNIP) under Kenneth Kaunda 14 og den afrikanske nationalkongres (ANC) under Harry Nkumbula 7 mandater. I de såkaldte nationale valgkredse er 8 af i alt 15 pladser ubesatte, fordi ingen af kandidaterne har opnået mindst 10 pct. af såvel de europæiske som de afrikanske stemmer. – 14. UNIP og ANC danner koalitionsregering med 3 mand fra hvert parti, af ANC's ministre er de to europæere; 4 ministerposter beklædes fortsat af embedsmænd. Kaunda udtaler, at de første forslag, der vil blive forelagt det lovgivende råd, er forslag om en ny forfatning og om udtræden af den centralafrikanske føderation.

11. – De politiske forhandlinger i Bonn (se 19/11) resulterer i en overenskomst mellem CDU-CSU og FDP om en ny koalitionsregering under forbundskansler Konrad Adenauer. 7 af de hidtidige ministre, deriblandt forsvarminister Strauss (CSU) er ikke medlemmer af det nye kabinet. Den nye forsvarminister efter Strauss er hidtidig ministerpræsident i Slesvig-Holsten, Kai Uwe von Hassel (CDU). Adenauer har erklæret, at han vil træde tilbage i efteråret 1963.

13. – I Schweiz vælger den forenede forbundsforsamling forbundsråd Willy Spühler til forbundspræsident for året 1963 efter Paul Chaudet.

14. – I Syd Rhodesia afholdes for første gang valg under forfatningen af 6/12 1961. Regeringspartiet United Federal Party får 29 og Rhodesian Front (dannet i marts 1962) 35 mandater; desuden vælges 1 uafhængig. Valget boycottes af de afrikanske nationalister. – 15. Premierminister Sir Edgar Whitehead indgiver regeringens afskedsbegæring, og 17/12 danner lederen af Rhodesian Front, Winston Field, ny regering. – 20. Regeringen ophæver restriktionerne på Joshua Nkomo's og over 100 andre ZAPU-medlemmers bevægelsesfrihed (se 12/10).

17. – I Senegal lader ministerpræsident Mamadou Dia tropper besætte nationalforsamlingen for at hindre et mistillidsvotum. Størstedelen af hæren stiller sig på præsident Senghors side. – 18. Mamadou Dia arresteres, og nationalforsamlingen vedtager enstemmigt en forfatningsændring, der indfører præsidentstyre.

I Syd Korea afholdes folkeafstemning om et forfatningsudkast fra den regerende militærjunta. Af 12,4 mill. stemmeberettigede stemmer 8,4 mill. ja og 2 mill. nej.

18.–21. – Præsident Kennedy og premierminister Macmillan forhandler i Nassau (Bahamaøerne). De enes om, at udviklingsarbejdet på Skybolt-raketten, som var bestemt til brug for såvel det amerikanske som det britiske luftvåben, skal standses. I stedet vil den amerikanske regering stille Polaris-raketter (uden atomladninger) til rådighed for Storbritannien, der vil bygge de nødvendige u-både, som sammen med en mindst lige så stor amerikansk styrke vil være til rådighed for indlemmelse i en NATO-atomstyrke. Macmillan har erklæret, at bortset fra tilfælde, hvor Storbritanniens højeste interesser står på spil, vil denne britiske styrke blive brugt til forsvar for den vestlige alliance.

19. – USA anerkender republikken Jemen. I erklæringen gives udtryk for tilfredshed

med, at Den forenede arabiske Republik vil trække sine tropper tilbage fra Jemen i samme udstrækning som de udenlandske tropper, der støtter imam Mohammed el Badr, bliver trukket tilbage.

Den britiske regering godkender Nyasalands ret til at udtræde af Føderationen Rhodesia og Nyasaland.

20. – I Bruxelles undertegnes en 5-årig associeringsoverenskomst mellem EEC og 18 afrikanske stater. Cypern anmoder EEC om forhandling om associering.

26. – I Peking underskrives en grænseaftale mellem Kina og den mongolske folkerepublik.

27.–29. – Forhandlinger mellem Indien og Pakistan om en løsning af Kashmirproblemet (se 1/11) finder sted i Rawalpindi. De vil blive fortsat i midten af januar 1963 i Ny Delhi.

28. – Efter forhandlinger i Peking siden 12/10 er der opnået principiel enighed mellem Pakistan og Kina om grænsen mellem de to stater.

DANMARK

Oktober 1962

2. – Folketingsåret 1962–63 åbnes med statsminister Krags redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger. Han betegner det som en hovedopgave at genoprette den økonomiske balance, hvorved regeringens politik vil tage sigte på at fastholde og fortsætte den linie, som blev aftalt ved forårets forlig om den økonomiske politik.

3. – Finansminister Hans R. Knudsen fremsætter forslag om ændringer i toldloven (nedsættelse af tolden over for EFTA-landene fra 60 til 50 pct. af basistolden fra 31/10). Forslaget vedtages enstemmigt 25/10.

Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag om skærpelse af loven om forhandling af æg med det formål at gøre kontrollen med opkrævningen af hjemmemarkedsafgifterne mere effektiv.

4. – De skandinaviske forsvarsministre har på et møde i København besluttet, at der ikke skal opstilles nordiske FN-beredskabsstyrker, idet der ikke er mulighed for at binde flere styrker til FN-formål, før opgaverne i Congo og det mellemste Østen er løst.

Arbejdsminister Bundvad fremsætter forslag om ophævelse af de kommunale beskæftigelsesudvalg (vedtages enstemmigt ved 3. beh. 7/11) og undervisningsminister K. Helveg Petersen genfremsætter forslaget om at gøre Danmarks Lærerhøjskole til højere læreanstalt. Undervisningsministeren fremsætter endvidere forslag til lov om udbygning af Danmarks tekniske Højskole og Danmarks Ingeniørakademi, hvorefter monopoltilsynet får beføjelse til anvendes 500 mill. kr. til byggeriet på Lundtoftesletten.

Handelsminster Baunsgaard fremsætter forslag til lov om indseende med priser, hvorefter monopoltilsynet får beføjelse til selv at iværksætte undersøgelser og træffe foranstaltninger også på vareområder, hvor der ikke er konkurrencebegrænsning.

Fællesrådet for danske Tjenestemands- og Funktionærorganisationer kræver lønforbedringer, en effektiv skatteligning, forhøjelse af proportionalskattegrænsen og løsning af problemerne omkring sambeskatningen. Man beklager, at skatter og afgifter udgår af det lønregulerende pristal, og kræver statsanerkendelse af funktionærernes og tjenestemændenes arbejdsløshedskasse.

9. – Den faste voldgiftsret kender Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds strejkevarsel for 138 arbejdere på Frichs Fabrikker i Århus lovlig og fastslår dermed, at arbejderne må have samme ret som arbejdsgiverne til at opsige en akkordprisliste og derpå, når timelønnen anses for utilfredsstillende, søge forholdet ændret ved behørigt varslet arbejdsstandsning.

Danmarks Rederiforening erklærer, at foreningen ikke har nogen ret til at gribe ind i medlemmernes fri dispositionsret vedr. sejladsen på Cuba; man forventer dog, at medlemmerne fortsat vil undlade at sejle våben og ammunition dertil.

14. – LO-formanden, Eiler Jensen, skriver i Aalborg Stiftstidende, at LO ved overenskomstforhandlingerne vil tage et vist hensyn til den økonomiske situation og til produktion og produktivitet, men man vil ikke fraskrive sig retten til at gøre proportionale fremskridt, og man vil ikke gå med til, at forligsinstitutionen skulle basere sin vurdering på økonomisk-statistisk materiale.

15. – Konflikten på Frichs Fabrikker (se 9/10) bringes til ophør ved en aftale mel-

lem »jernets« arbejdsgivere og smede- og maskinarbejderforbundet, hvorefter akkordpriserne forhøjes med 4 pct. (ca. 20 øre i timen). Kravet om forhøjelse af grundlønningerne bortfalder.

16. – Udenrigsminister Per Hækkerup udtaler efter samtaler i London med medlemmer af den britiske regering, at spørgsmålet om Danmarks optagelse i EEC kan ventes klarlagt i løbet af foråret 1963. I anledning af rygter om en intern fællesmarkedsrapport, der skulle anbefale, at Danmark og Norge kun tilknyttes EEC som associerede, udtaler han, at der, så vidt det har kunnet oplyses, på intet tidspunkt har foreligget et sådant forslag på regeringsplan. Han oplyser endvidere, at han i London har drøftet fiskerigrænseproblemer med landbrugs- og fiskeriminister Christopher Soames, der erklærede sig indforstået med, at forhandlingerne om en ny aftale (se 18/4) indledes om et par måneder.

17. – Nationalbankdirektør Svend Nielsen udtaler, at såfremt organisationerne svigter, og en forfejlet indkomstpolitik ikke kan afbødes ved finanspolitiske indgreb, må lovgivningsmagten supplere finanspolitikken med en indkomstpolitik.

20.–21. – På retsforbundets landsmøde i København genvælges fhv. folketingsmand Niels Andersen som formand med 187 stemmer af 295 mulige.

23. – Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om forhøjelse af statsbanetaksterne med godt 50 mill. kr. årligt fra 1/12, og finansminister Hans R. Knudsen fremsætter forslag om beskatning af kooperative virksomheder, i alt væsentligt i overensstemmelse med et forslag fremsat 8/3, men ikke færdigbehandlet.

27. – Smedeforbundets formand, folketingsmand Hans Rasmussen, afviser arbejdsgivernes forslag om uændrede overenskomster (se 28/9).

31. – Udenrigsminister Per Hækkerup redegør i folketinget for den internationale situation, specielt Cubakonflikten. Redegørelsen efterfølges af debat.

Arbejdsgiverforeningens og LOs forhandlingsudvalg enes om en »køreplan« for overenskomstforhandlingerne 1962–63 (se 24/9).

November 1962

4. – Finansminister Hans R. Knudsen afgår ved døden, 58 år gammel.

Forbundsformand Hans Rasmussen foreslår, at lovgivningsmagten fastsætter det antal millioner, som kan fordeles til lønmodtagerne i LO, på samme måde som det er sket for landbruget. Han tilføjer, at hvis et forhastet mæglingsforslag denne gang ophøjes til lov, vil det fremkalde almindeligt anarki på arbejdsmarkedet.

8. – Ved lagtingsvalget på Færøerne opnår koalitionspartierne i landsstyret tilsammen 16 af i alt 29 mandater mod hidtil 17 af 30 (antallet af tillægsmandater er »flydende«). Af koalitionspartierne får socialdemokratiet 27,5 (1958: 25,8) pct. af de afgivne stemmer og 8 (8) mandater, sambandspartiet 20,4 (23,7) pct. og 6 (7) mandater og det gamle selvstyreparti 5,9 (5,9) pct. og 2 (2) mandater. I øvrigt får folkeflokken 20,2 (17,8) pct. af stemmerne og 6 (5) mandater, det republikanske selvstyreparti 21,6 (23,9) pct. og 6 (7) mandater og fremskridtspartiet (Kjartan Mohr) 4,4 (2,9) pct. og 1 (1) mandat. Valgdeltagelsen er 74 pct. mod 71 pct. i 1958.

9. – Efter at departementschef Erik Ib Schmidt, det økonomiske sekretariat, har sagt nej til at blive finansminister, over-

tager forsvarsminister Poul Hansen finansministeriet, medens socialdemokratiets forsvarspolitiske ordfører, folketingsmand Victor Gram bliver forsvarsminister (den officielle udnævnelse sker 15/11). Erik Ib Schmidt bliver departementschef i finansministeriet. Statsministeren udtaler, at det er regeringens hensigt senere at søge tilvejebragt en deling af finansministeriet.

På LOs formandsmøde opstilles flg. krav til de kommende overenskomster: 1) nedsættelse af arbejdstiden, specielt for skiftehold og ved kontinuerlig drift, 2) lønforhøjelser fortrinsvis for de lavtlønnede, 3) ligeløn for mænd og kvinder og ensartede dyrtidstillæg, 4) forhøjelse af ferie- og søgnehelligdagsbetaling, 5) efterlønsordning.

10. – Arbejdsmandsforbundets repræsentantskab opstiller 18 overenskomstkrav, deriblandt en mindsteløn på 275 kr. om ugen og regulering af de overenskomstmæssige mindstelønninger og normallønninger én gang årligt i takt med stigningen i gennemsnitsfortjenesten.

10.–11. – På det konservative folkepartis landsrådsmøde i Aalborg giver folketingsgruppens politiske ordfører, Poul Møller, udtryk for ønsket om valg i 1963, når folketinget har sagt ja til Danmarks optagelse i EEC. Folketingsgruppens formand, fhv. minister Poul Sørensen, understreger, at samarbejdet med venstre er lige så stærkt, som da det begyndte for 12 år siden. Folketingsmand Knud Thestrup fremlægger folketingsgruppens tanker om ejendomsret for alle (selvejerdemokrati), og rektor Karl Olsen forelægger partiets skoleprogram, herunder obligatorisk 8. skoleår. Det konservative folkeparti har i det forløbne år haft en medlemsfremgang på 2500 og tæller nu 116.200 medlemmer.

12. – På EECs ministerrådsmøde i Bruxelles understreger udenrigsminister Per Hækkerup Danmarks vilje til at deltage i fællesskabets politiske samarbejde. Fra rådets side tilkendegives, at endelig beslutning for Danmarks vedkommende vil kunne træffes umiddelbart efter de afsluttende forhandlinger med Storbritannien.

14. – Dansk Arbejdsgiverforenings hovedbestyrelse formulerer sine overenskomstkrav: 2 års lønpause uden pristalsregulering.

16. – Boligminister Carl P. Jensen offentliggør regeringens byggeprogram.

17. – Statsminister Krag besvarer et brev fra premierminister Nehru indeholdende en redegørelse for den indisk-kinesiske grænsestrid med en forsikring om den danske regerings dybe sympati for Indien i dets nuværende vanskelige situation.

Det republikanske selvstyreparti opfordrer de andre færøske selvstyrepartier – folkeflokken, fremskridtspartiet og det gamle selvstyreparti – til at etablere et regeringssamarbejde (se 8/11).

18. – Niels Bohr afgår ved døden, 77 år gammel.

20. – Kul- og stålunionen har officielt opfordret Danmark til forhandlinger om medlemsskab (se 19/3).

22. – Arbejdsmandsforbundets formand, Alfred Petersen, vender sig mod de fagforeningsfolk, der fremmaner arbejdsløshedsspøgelset som en konsekvens af arbejdernes overenskomstkrav og erklærer, at et lavtlønstillæg ikke behøver at smitte af på de øvrige samfundsgrupper. Han kræver mindst halvårlige lønforhandlinger, hvis pristalsreguleringen afskaffes.

23. – Ved en dansk-polsk aftale er der åbnet mulighed for en yderligere udvidelse af samhandelen i årene 1963–65.

I et møde i socialdemokratiets hovedbestyrelse meddeler fhv. statsminister Kampmann, at han af helbredshensyn ser sig nødsaget til at afgive posten som partiformand. Hovedbestyrelsen konstituerer der-

efter statsminister Krag som formand indtil partiets næste kongres i 1965. Formanden for smedeforbundet, folketingsmand Hans Rasmussen, fortsætter som partiets næstformand.

24. – Boligministeriet har udsendt en ny bekendtgørelse om regulering af byggevirksomheden. Herefter må lejligheder højst have 130 m² udnytteligt beboelsesareal. Endvidere inddrages en række kommuner under igangsættelsesstopområderne ved Aalborg, Århus og Odense.

28. – Landbrugets Arbejdsgiverforening vil følge industriens linie og foreslå uændrede overenskomster i 2 år, erklærer formanden for landbrugets arbejdsgiverforeninger på Fyn, J. Axel Hansen.

29. – Fhv. stats- og udenrigsminster Erik Scavenius er afgået ved døden, 85 år gammel.

30. – Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag til finanslov for 1963–64 og forslag til udskrivningslov fro 1963–64 med de ved det politiske forlig i foråret 1962 aftalte skattelettelser samt forslag om en ændring af ligningsloven, hvorefter der fra 1964 indføres et fast fradrag på 1,5 pct. af ejendomsværdien pr. lejlighed i 1- og 2-familiehuse i stedet for det nuværende fradrag af reparationsudgifter og andre driftsudgifter bortset fra renter og skatter. Finansministeren erklærer, at en begrænsning af statsudgifterne kun kan ske ved ændring af udgiftslove, og at statsudgifter til lønstigninger ud over 3 portioner dyrtidstillæg efter januarpristallet og andre udgiftsstigninger, f. eks. ved ny lovgivning, kun kan gennemføres, hvis der gennem nye statsindtægter skabes muligheder for det. Endelig kan omfattende, almindelige lønstigninger med pres på valutareserven gøre en senere forhøjelse af kasseoverskuddet nødvendig.

Økonomiministeren fremlægger en ekstraordinær økonomisk halvårsoversigt fra det økonomiske sekretariat og advarer mod en bølge af løn- og prisforhøjelser, som går ud over den snævre margin, valutabeholdningen efter de vedvarende valutatab sætter.

December 1962

1. – Nationalbanken henstiller til bankerne at yde deres bidrag til afdæmpning af efterspørgselspresset ved ikke at udbetale højere udbytte for 1962 end for det foregående regnskabsår.

3. – Det økonomiske Råd (se 28/9) holder sit første plenarmøde, der indledes med en redegørelse af professor Carl Iversen for formandskabets opfattelse af rådets opgaver og muligheder.

4. – Statsminister Krag rejser spørgsmålet om en anden form for folketingets behandling af finanslovforslaget, måske således, at de større udgiftsområder af den pågældende fagminister blev gennemgået og kommenteret som supplement til finansministerens forelæggelse af statsbudgettet som helhed.

5. – Folketingsmand Alsing Andersen (s), forsvarsminister 9/4 1940, afgår ved døden, 69 år gammel.

7. – LO og landbrugets arbejdsgiverforening når til enighed om forslag til en hovedaftale, som skal forelægges de to organisationers kompetente forsamlinger. Aftalen ligger tæt op ad industriens hovedaftale.

10. – Vejdirektoratet går i en rapport ind for, at de jyske motorveje anlægges i Øst-

jylland, og går dermed imod professor Humlums plan om en motorvej langs den jyske højderyg.

Formanden for den konservative folketingsgruppe, Poul Sørensen, har dementeret en udtalelse af økonomiminister Philip om, at v. og k. f. ikke mere synes at stå så hårdt på kravet om en lettelse af de direkte skatter.

12. – På et fællesmøde af det radikale venstre og retsforbundet i København foreslår Aage Fogh (r. v.) et samarbejde mellem de to partier ved det kommende valg, hvorved r. v. skal hjælpe rf. til at erobre et kredsmandat og således få mulighed for at få andel i tillægsmandaterne.

14. – Monopoltilsynets direktorat kommer i en redegørelse for pris- og avanceudviklingen febr.–nov. 1962 til det resultat, at pris- og avancestigningen som helhed næppe har været større, end hvad der kan begrundes med omsætningsafgiften, hjemmemarkedsordningerne for landbruget og stigende omkostninger, især lønudgifter.

18. – Sø- og handelsretten dømmer landbrugsministeriet til at betale eksportør Hans Bundgaard 93.000 kr. som erstatning for tab som følge af nægtet eksporttilladelse.

19. – Det økonomiske Råds formandskab offentliggør en redegørelse til regeringen om det realøkonomiske grundlag for de kommende måneders økonomisk-politiske afgørelser og henstiller, at der søges en samlet løsning på lønpolitik, skattepolitik og landbrugsordninger.

Udenrigsminister Per Hækkerup erklærer i en tale i Bruxelles, at det vil være en ulykke, hvis der skal rejses handelsskranker mellem Sverige og Danmark og tillige mellem Norge og Sverige, men han er overbevist om, at der inden udgangen af 1963 vil være fundet en løsning for de neutrale landes forhold til EEC.

Shell har endelig besluttet at opføre et raffinaderi på det areal, man har erhvervet ved Fredericia. Raffinaderiet bliver med en årskapacitet af 2 mill. tons det største i Norden.

21. – Øresundsudvalget og Svenska Öresundsdelegationen anbefaler i en betænkning en kombineret vej- og jernbanebro mellem Højstrup nord for Helsingør og Sofiero nord for Hälsingborg.